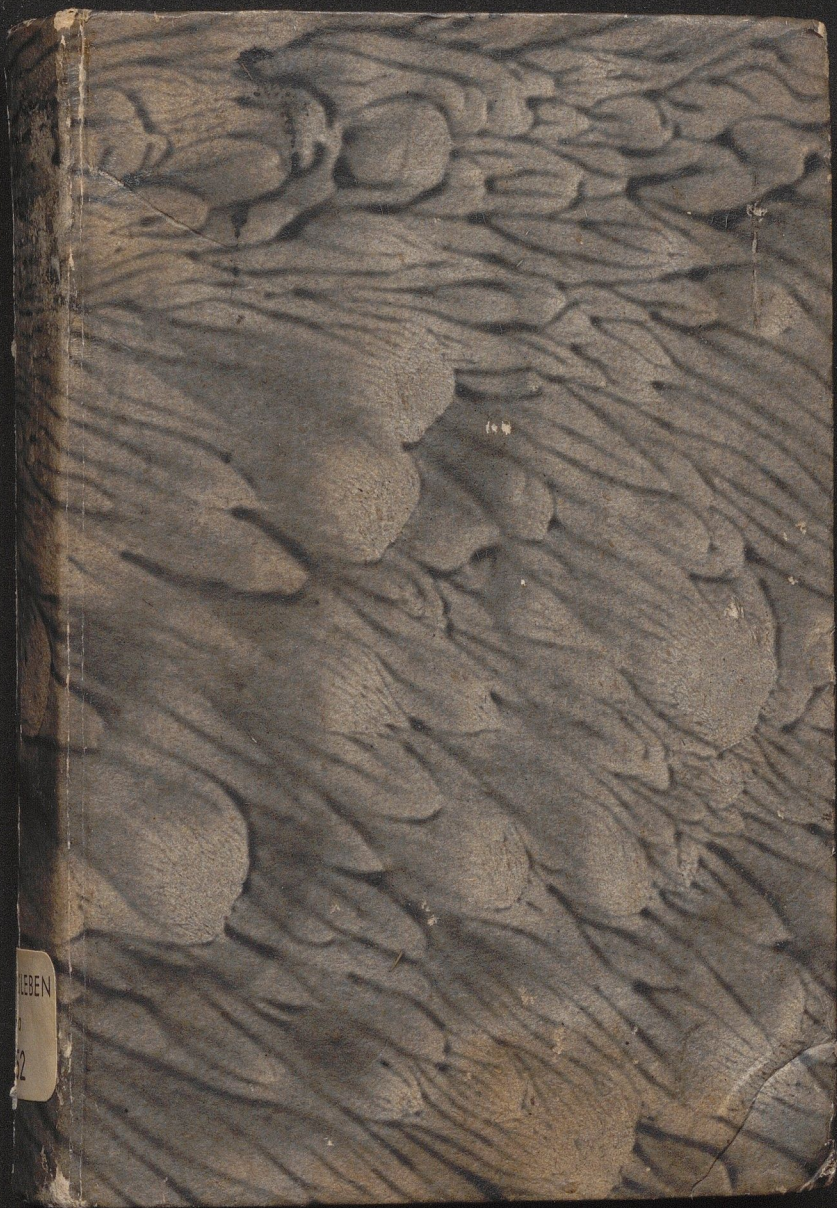

D. 152

1) n. 24 Conrathert, R. V.

3) Epistome

EPITOME
PROCESSVS
DE OCCIDENDIS

HÆRETICIS, ET VI CON-
SCIENTIIS INFERENDA.

INTER

IYSTVM LIPSIVM POLITI-
CORVM AVCTOREM ANNO
1589. EA ASSEVERANTEM,
ET THEOD. COORNHERTIUM
eadem refringentem.
(-??-)

PROVERB. 24. 11. 12.

Erue Eos qui ducuntur ad partem: & qui trahuntur ad
Interitum liberare ne cesses.

Si dixeris, Vires non suppetunt: qui inspector est cordis,
ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetq;
homini iuxta opera sua.

Psalmo 2. 10.

Erudimini qui iudicatis terram.

GOV DÆ,
Typis Zasseni Hoenij.
M. D. XCVII.

Dirck Volckertsen Coornhert

EPITOME

PROCESSVS

DE OCCIDENTIS

HARRETTIGIS, ET VI COME

SCIENTIFIC INSTITUTE.

WATER

[Faint mirrored bleed-through from the reverse side of the page]

CORN M. ANCTOREM ANNO

1789. EA ASSEVERANTEM.

МАТЕРИАЛЫ КОМП. 1

cadem refingentur

(585)

PROVERB. 11. 12.

Erwe Eos and daughter of Eos: ♂ and ♂

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

Si quisque videri non possit, non est in mundo.

1875

1911 1912 1913 1914 1915

10. 1. 1919

1893-1894

Govt.

Typis Zalloni Horarii.

1851

IVSTO LIPSIO S.

HESTERNO primam die, suspi-
ciende Vir, Vidi tuos de Politia libros:
Alterum tertiumq. caput quarti libri obscura
mihi visa, vel iudicium tuum adeo caliginoso-
sum ut vehementer mihi displiceret. Laboras
enim, ut videtur, gladio repastinare humo inje-
cta contactum incendium: ad sepeliendam rur-
sum libertate in religionis negotio: quam cru-
ento hoc ac intestino bello civium nostrorum
sanguine adepturos sperabamus: atq. e contra
(operam das) ut male usitatos illos funestos
ignes ad Regnorum eversionem effodias. Scio
jam constare tibi, in his adeo brevem videri vo-
luisse: ut Lipsius ipse proprii sui scripti glosses-
maticus fieri voluerit. Interpretatione tua
indigeo in predicta bina capita. Ejus mihi co-
piam facere coram non gravaberis, eum in fine
paratus ad te venire, aut bono litteratum, idq.
ante proximum festum Paschæ. Ceteroquin
adversus illa in animo habet mentem suam, ad
sua conscientiae satisfactionem, publice testari;
& refrigeratoriam aquam sacro tuo igni in-
fundere.

Tui officiosus T. V. C.

I. LIPSIVS THEODORO

COORNHERTIO S. D.

A 1

BREVIS

BREVIS tibi visus sum in hoc meo scripto :
 & verum est. Ne in aliis quidem amo copia
 ἐκ πολυλογίας; minus in isto, quod continet nu-
 das sententias & precepta. Sed tu quoque in tuis
 brevis, quod amo. Ceterum quod obscura tibi visa
 sunt bina illa Capita de Religione: accipe brevit-
 sed paullo clarius meam mentem. Vnam religio-
 nem utilem & salutare in quocumq; Regno assero.

*Disertè ita Ea si *proba est, nego mutandā aut ulla disputati-
 in Margine one siue oppugnatione publicè sollicitadam. Si quis
 notavi i Ca. facit (& praesertim si per †seditiones aut turbas) aio
 11. Probus & puniendum. Quo sine alias Principi gladius,
 vetus Mos nisi ad publicam quietem? Sed addo & restringo:
 servandus. Si quis privatim dissentiat, aut aliter sentiat, sine
 †Hoc quoq; turbatione aut scandalo (ut vulgo loquimur:) hunc
 in Cap. III. talem non inquirendum, non puniendum. Deo
 indicatum. suo stat, aut cadit. Habes summam meam men-
 tem. Si parum tibi proba est: non impedio quo-
 minus tu aut quicumq; alius meliora alios doceatis.
 Contumelia absint, aut in personā dictiones: quisq;
 sententiam suam libere efferto. Absit autem ut
 sententia hac mea veterem ignem refodiat. immò
 vero si ea locum haberet in Europā, locum non ha-
 berent hac arma. Vale Vir ornatissime. Leida
 23. 1590.

ANNOTATIO Coornhertii ad illa verba
 Hunc talem non inquirendum, non puniendum.
 Aliud dicūt tua Politica, in margine enim ad-
 jectum, Errones vix puniendi. IV. §. I. Simi-
 liter dicis IIII. IIII. §. 2. Fortasse nec
 nimis inquirendi. Scrutetur Lector

ECCE

I. LIPSIO S.

ECCE tibi vespero hesterno amplior tuus
 Explicatus, certum faciens, non oblique me
 intellexisse tui scripti bina capita. Atque ita illa
 non otiosa modò, sed regionibus perniciofa cē-
 seo. Sustine veritatis testimonium. patere can-
 dida ipsius Veri verba, nullisque simulationum
 involucris obducta; scōmata nec contumeliam
 quæro. Iam nuper litterarū beneficio inter nos
 egimus an *liberè & necessario* peccetur. Per literas
 loqui tibi primū, mihi verò sermonis jure visū
 cōmodius: tandē in colloquio acquiescebas, e-
 xpertus melius sentire me. nunc rursū ultro
 oblato colloquio, scriptionem prætulisti. utor,
 contra meam sententiam, tuo animo. Deus O-
 ptim⁹. Max⁹ nostri calami cursū ad suū ho-
 norem, profectum hominum, & provinciarum
 utilitatem feliciter dirigat. suscepta enim ma-
 teria gravis & ponderosa. Longè vegetiori
 nunc animo, atque ante dies decem, ad scribē-
 dum me refero. Quare largior nonnihil verbis
 ero, eā tamē utar brevitate: ut nullam ex pro-
 lixā oratione nausæ molestiam meritò suscipi-
 as.

Libro 1. de
 Constantia,
 Cap. XX.
 fol. 66. ima
 presso in fora
 ma octava.
 An. 1586.

Imperiis utilissimum ac saluberrimum sta-
 tuis, *Unam religionem in uno Regno teneri*. Verū
 dicis si vera; falsū autem si mala sit. Hoc e-
 nim posito, ex duabus vel pluribus vera una
 esse posset: quod non fieret, si una tantū eaq̃.
 falsa reciperetur. Perversæ quoque tunc Religi-

A

3

onis

onis novatio proba esset, medium etiam salubre huic mutationi inserviens, refutatio scilicet non proba Religionis.

Præter hæc Principis esse officium Politica tua docent, ut Religionis negotium procuret ac defendat, quomodo? secundum suum arbitratum, an aliorum iudicium? iudicium, dico, sumptum ex præcedenti plenâ iustâque rerum cognitione. dicis Principem hoc non decere, sed ipsi *inspectionem quandam esse in sacra: idq. tuedi magis quam cognoscendi causâ*. An non cæcum illud haberi poterit atque adversariû iudicium?

Princeps itaque Religionem tuebitur, non suo sed aliorum iudicio. quod certè iudicium vel sincerum, vel falsum erit. Quis objectam questionem dirimet? ipsi alii, an pars adversa, an tertius aliquis neutram partem fovès, vir pius et neutralis? Ex duobus prioribus nemo: accusator enim idè & iudex statueretur. Vter illorum (taceo utrumque) tertium hunc idoneum ad hoc iudicabit, ac controversiæ iudicem eliget? illorum nemo: quando uterque hunc, ab illis dissentientem, ut Hæreticum vel erroneum condemnat. sic neq. Princeps, neq. quisquam alius ab illo, de religione iudicabit an vera aut falsa sit. Neque Princeps patrocinabitur, neque proteget. Hoc enim esset cæcis ludere scrobiculis, quales apud nos pueri effodiunt, incertis atque cæcis eventorum casibus tam ponderosa negotia credere. si sequenda tua consilia, ut ea torques, anne hoc utile? anne hoc salubre?

Sed

Sed hoc tuum iniquum iudicium ut æquū,
tamen injustè, ponamus. Quomodo Princeps
religionem defender? *justè & convenienter, sic*
limitas. quibus mediis? flammis & ferro doces.
Hæc perdūt homines, salvas relinquit hæreses.
Veritatis autem commonstratio tollit aut con-
fundit ipsam hæresin, conservat homines utrū
utilius?

Ad quem finem Princeps tuus ob religionis
negotium homines comburendo, secando in-
terficiet? *ad bonum generis humani* nugatur tua
epistola, operam ludis, Christiani sanguinis tali
lanienâ molestiæ fluctuantes ac inquietudines
multiplices ingravescent magis: ubi e contrario
beata tranquillitas, cessante hoc sanguinario fu-
nestoquæ aspectatu, alitur atque magnificētius
augetur. Postremū hoc erat de sententiâ Ordinū,
atque ad hanc veram experientiam Hispaniarū
Regem ac Provincias nostras nostræ aded exi-
tibilis Patriæ casus dolenter tandem excitavit.
Tuum itaque consilium perversum ac ipsis Re-
gnis perniciosissimum est.

Age, interfectionis fructus sit quies. detur
hoc tibi, perpetranda mala, ut bona eveniant?
flagitium est impios, omnibus iudiciis liber-
ratos, & justos condemnatos cernere. hoc *Pro. 17. 15.*
potest, hoc debet contingere, immo frequen-
tius continget, ubi hoc tuum consilium locum
habet: continget autem nunquam, ubi religi-
onis causa nemo morte mulctatur.

Melius enim, (scribis 4. 3. 9. 4.) ut pereat n-

mus, quàm ut pereat unitas. Illa consistit in Christo, ejusque membris. illam hominum nemo dirimere potest, sed externam solū umbram unitatis inter Ecclesias malignantium, quæ sæpius est conjuratio in Christū, & veram suam unitatem, quam cum mēbris habet. utilior tunc multò occasus tam efferatæ unitatis, quàm ut pereat unus homo.

Illud firmum manet, nullum admittendum malum, ut malum inde proveniat, ex quo bonum respectari non potest. tolluntur boni, pereunt ii quibus provintiæ vel maxime egent, hoc malum est. interimis Hæreticos non emendas, sed correctionis, emendationis, & gratiæ medium ipsis præripis: dicitur hoc bonum?

Horrore alios perfundes. satius est unum mori quàm ut universus populus intereat, dicunt quidam, adducētes similitudinem rancidi membri, & ovis scabiē infectæ. sed quomodo tales prænovit Princeps tuus? Secantur sæpius integra & salubria membra. ita contrarium evenit, tanto magis, quòd eorum sanguis seminarium sit aliorum. Sed hoc Caiphas cōsilio Christum nefandā morte sustulit, Apostolos Christi hāc luce privavit, & omnium martyrum mortis causa fuit.

Malum quoque committit, qui maximum pro minimo malo eligit, quod delirationi & fatuitati proprium est. Hereticorum mactatio (puto internecionem religionis cuassā) constringit & obmutescere facit salutiferam illam
verita-

ADVERSUS I. LIPSIVM.

veritatem, cum horribili tot animarū provincialium interitu. Cessatio tam immanis crudelitatis conservat externam pacem, evertit neminem.

Excitatur incendium illud publicæ calamitatis per unctionem & sectionem. pessimè istud consulis, hoc oleum est igni infundere, ad restringendam flammam tantò alacrius exardescentem. parcendo corporibus hominum extinguitur hoc incendium, aquâ scilicet sedatæ mētis, & intermissione feri hujus ac ferini supplicii. Sūntne itaque consilia, præcepta, aut tua decreta, inutilia, discola, perniciosissima populis & Regnis?

Quòd si urendū, secandū, interficiendū esset: mortis supplicio puniendi erunt qui manifestè in publico, aut privatim sibi solū in receptam Regni religionē peccasse judicabūtur. posteriores puniēdos callidè tibi nō videtur, & te negare simulacra priores e medio tollēdos affirmas.

Fac esse Petrum, Iohannem, (Act. 5. 28. 29.) aut aliud vivum quoddam membrum & Christi Apostolum. Videt hic Christi nomen contumeliosè in receptâ religione turpari. Religionem hanc contravenire capitali pænâ interdicitur. Virget illum conscientia recta & constans, Deo magis quàm tuo Principi parendum. occiditur sic rursus Christus in suis mēbris, aut Apostolis: non mihi persuadeo Christianum aliquem sentire, christianè hoc, sed ethnicè, impiè ac tyrannicè fieri, nequid gravi-

A S us

us S. Scripturæ testimonio dicam.

Posterioribus, ais, *impunitas datur, domi sibi
& privatim in receptam religionem peccantibus, in
non puniendo non solum, verum etiam in non per-
quirendo.* probè, cùm puniendi nulla occasio. Si
enim silent, & veritatē cōtra conscientię illum
morsum profiteri apud proximum omittunt,
aut, quando studiosius in illos inquiritur, infi-
ciantur: Hispanica profecto inquisitio in ipsa
Hispaniā quid credant quidve nō credant nullā
persequutione extorquere poterit: quocirca
Princeps invitus etiam & recusans inultos il-
los relinquere cogitur.

Sed Libertinos & impios Simulatores, non
autem pios, Deum timentes, & sincero corde
candidos viros. tales enim seipsos ipso facto
aut suo sermone coguntur prodere.

Nam & in epistolā verbum *scandali* ponis,
penes turbatores. Datur quoque facto scan-
dalum, quando nec templa nec sacella (ut dici-
tur) frequentantur audiendis concionibus, &
sumendis sacramentis. Silet os? factum ipsum
loquitur, secus illum sentire atque regni rece-
pta religio præcipit. atque ita illam arguit ipso
opere, & damnat suā vitæ institutione. An nō
in hos tuū consilium clamat, *Ure, seca*, inter-
fice? An nō Inquisitores Romani, sanguinarii
illi histriones, hanc cruetam scenam nobis in-
spectantibus exhibuerunt?

Hic violento impetu conscientia opprimitur,
atque ob hoc quisque apud proximum verita-
tem

rem confiteri prohibetur, aut hypocritam agere ac fingere (irrita recta conscientia) se receptam religionem probam agnoscere, ut bona tueatur & corpus redimat: aut ferre debet corporis jacturam, & bonorum direptiones, ut conscientiam salvam custodiat. De hac vi, de hac injuriâ olim conquestum, tyrannis & insolentia Regis culpata, & ob hunc furorem imperio exutus est.

Hujusmodi conscientia carnificina Christi fidelem aut pium Dei cultorem numquam efficiet, sed impiorum Libertinorum colluvies non parvam, aut gloriosum numerum martyrum.

Postremum hoc Piis omnibus concupiscendos fructus producit. sed habebitur hoc justum, utile, aut salutare ipsis provinciis? Huc usque predictæ tuæ sententiæ responsum. nunc ad modum tuæ ipsius probationis accingor. Hanc sumis ex auctoritatibus, rationibus, aut ex utrisque.

Si ex auctoritate, ea vel Divina erit vel humana. non autem divina, sed humana: hanc enim, non illam ponis. Cuïam populo tua Politica scripta? non Gêtilibus sed Christianis. His non licitum humanas constitutiones, aut consilia sequi, nisi cum divinæ legis contemptu, ubi habent expressas divinas leges & consilia. Tibi ergo expedit magisque salutare est Gêtiliū, etiam Patrum leges (qui homines sunt) pro nihilo ducere, quàm divinas leges & consilia contravenire.

An

An possent sacra illa eloquia, quæ ab isto benignissimo & sancto Celi Deo disseminantur, valdè impia censerì: tui consilii verbum ab impio homine fluens, ad sceleratum tyrannū & Christianorum sicarium, ab omni parte pi-um? qui tantæ impudentiæ suffragium feret? profectò nec æquior Paganus quilibet.

Hæc ergo tua consilia & præcepta, non ex Deo, neque ex divinâ ratione in homine (quod tertium membrum erat) sed ex te, ex Paganis & Patribus, qui homines sunt, quibus jubere aut statuere nō conceditur cōtra scripturam sacram; cui & rectæ rationi consilium tuum ex diametro adversatur, ut liquidò ubique ostensū est, quod ab aliquo suscipi nullo modo, sed propulsari repelliq. ab omnibus debet, non ut vanum & inutile tantum, verūetiam ut venenatū & exitiosissimum Provincialibus & ipsis Provinciis.

Plura mihi super his duobus capitulis dicenda, prætereo. memor me epistolam exarare nō libram: Hæc si displicet, multis quoque tua scriptio odiosa & acris videtur: si tua ad communem Reipub. utilitatē exposuisti, scito me etiam hæc tuo & publico generis humani bono sincerè scripsisse, conscius est omniscius Deus, cui intimè commendaris a me; qui uberius responsum (modò placeat) expecto;

T. V. C.

I. LIPSIUS COORNHERTIO.

ACRI.

ACRITER tu causam hanc non Liberta-
tis sed Licentie agis. Nefas tibi interfici quemquā
Religionis causā. Quid ais? etiamne seditiosum
etiamne palam impium & blasphemum? Vis enī
non constare Principi quæ sit proba aut vera Religio.
Belle. Dic sodes, in re tam seriā ludis? aut vis
Academiā iamdiu mortuā excitare, & facere
omnia controuersa? Sed video quid agas. Vis me
definire quam probam censeam: & hunc quoque
tibi campum dare differendi. Non faciam mi:
: : : : : , nec nunc opus. Illud dogma nostrum
XVIKOS firmum maneat, Vnam religionem (eamq;
probam) in vno regno teneri. Quid tu mihi Johan-
nem aut Petrum, & martyres adducis? Scilicet
qui probam religionem oppugnant sunt Iohannes &
Petrus. Quin dic serio quod sentis. Vis quamuis
religionem a quouis posse oppugnari: aut tu quid in
mea sententiā oppugnes non video. Sana est, inquis.
Quid ita? Statim enim homines ad ferrum & adi-
gnem. Non ego: ne erres. Et caue imponant ti-
bi illa verba Vrendi & Secandi. Παροικισμός
enim ille sermo est, Latinis vsurpatus in omni aspe-
rā & paullim immittiore medicinā. Puniri nos tur-
bidos Hereticos volumus (verba mea nota) sed non
omnes vno modo. Vt criminum gradus sunt, ita pe-
narum: & quosdam * Pecunia, alios Exsilio, raros * Quando
aliquos Morte ego mulctem. In priscā Ecclesiā hac vsurpā-
nonne semper factum? utique postquam ea respi-
rare coepit, & sub Christianis Imperatoribus attol-
lere paullum, pressum diu caput: Si exemplis & dicturum.
auctoritatibus ago, vinco: si rationibus, una te vin-
cit.

est. quòd numquam societas aut resp. stabit; ubi
tam indefinita hac libertas. Audi mi vir. Reli-
gionem evertit, quisquis libertatem hanc Religionē
inducit: ex quā confusio, ex quā contemptus. Sed
enim auctoritatibus patrum non est agendum, sed
nudo meroque Verbo Dei. Serio in omni re exter-
nā tu hoc sentis? nescio. Sed tamen si etiam illo scu-
to regere me debeo, possum. Macenatem valde
culpās qui hoc Augusto suaserit, impio tyranno, in-
quis, & Christianorum hosti. Unde hoc tibi in
mente aut calamo? Ille Christianorum hostis, qui
Christianos fando non novit? Replica Annales,
docebunt te Christum salutare verbi sui semen non
nisi sub Tiberio sparsisse. Plura sunt quā in tam v-
beri re possum: sed parco, & reseruo me Notis:
quas, deo volente, dabo. Interea qui sedatē & pu-
riter nostra illa leget, nec seuitiam nec lentitudinem
increpabit: & facietur viam praescriptam, quam
bono generis humani incant hodie qui regnant. Tu
si aliter sentis, quin sententiam tuam potius promiss
quā sic per dissertatunculam hac oppugnās? Ef-
fusam licentiam omnes boni viri abhorrent, & qui-
bus exiguum aliquod lumen mentis: si modus coeēdi
melior apud te aut mitior, scribe. Ego inter primos
qui amplectentur. Verum enim amare didici: sed
contentiones etiam fugere. Et, quod Telemachus
apud poētā quem veristi, de me profiteor,

* Λευγαῖοι τ' ἰσόμιστα, καὶ δ' ἰσαρκότες
ἀλλήν.

Vale, & ser libere respondentem, qui libere
promocasti. Acerbitas certe abest, & sum in
te

et qui soles.

7. Lipsius.

Lugd. Bat. Kal. Aprilis.

90. 4. 7. Goudæ.

I. Lipsio, S.

SERIO non joculariter ago causam hanc libertatis, ut rectè, non licentiæ, ut malè dicis: definitiones tuæ de utrisque facile dissidium inter nos dissolvent. Mactationem hominum religionis causâ legitimè fieri doces: negatur à me, probato, seditiosos & malefactores acerrimè Magistratus jure, vinclis & carcere fatigandos, morteque plectendos, malè credentes autem innocentes viros spirituali gladio Christianæ veritatis necandos sentio. Impij quoque & blasphemi (Apostoli ipsi resurrectionem Christi ludibrium aestimabant, Luc. 24. 11.) non sunt malefici, vim aut injuriam hominibus inferentes, sed erronei coram Deo. Volens nemo errat. equum ergo ut validis scripturæ testimonijs ad sanam doctrinam & veritatem informetur, injustè in illos animadvertit carnifex, Vis tibi errorum veniam, qui asseris ipse errare te debere? cur alijs erroribus clementia & misericordia negabitur? Ure, inquis, *Seca*. Estne ergo illud, quod facere debemus, inconveniens & pænâ dignum? Si Dinastis liberum jus de religione judicare, præcipe

re

re, & leges imponere: Reformatores omnes
hic eorumque alleclas læsæ majestatis divinæ &
humanæ reos facis. Sim secus, prædictam po-
testatem Principi adimis. *Quin dic serio, ais,*
an velis quamvis religionem à quovis posse oppu-
gnari. Serio scribo, tu verò vide ne tui ludi Aca-
demici culpam in me transferas, & illius crimi-
nis me accuses. Quid sciam scio, hoc ipsum
solutè & liberè affirmo: scio ergo etiam quid
ignorem, hoc palàm profiteor: scio id de quo
lubricus mihi sensus, hoc dubiè propono. Tu
verò tractas edito scripto de Religione, non de-
finiendo quæ vera quæ proba sit. Indignum si
hoc abs te exigam? Iustumne tibi videtur inter-
ficere contradicentes non declarans quam ve-
ram censeas an vis etiam nec malam oppugna-
ri, ne fortè turbetur tua Respublica? quælo ne
tuam culpam hic meam efficias, alioquin du-
plicata injuria gravaret. tuæ sunt partes defi-
nire quæ vera religio sit, nisi aperte in re tam se-
ria velis Academicum immò Libertinum age-
re hoc facere detrectas. qua ratione? ne *hunc*
mihi campum des differendi. igno as hoc, im-
pingit hoc mihi tui genij malignitas. Estne
hoc æquum? è contrario scio, verum te hac de
rè non scribere. Neque tu ille vir es. (si ho-
minum venarer gloriam) de quo strenuè tri-
umphans me torquatum equitem futurum con-
siderem, minimè sanè. Politica tua compule-
runt me (qui vitam quietè traducendam pu-
taram) ad evertenda tam pernicioſa dogmata
cala-

calamum arripere. Recusas, tamquam non
 necessarium definire, quam Religionem pro-
 bam censeas. Hoc si negas, non desistam fac-
 re, quod mihi certum est (non quod opinor)
 conducere. Præterea te aliquid magnificè &
 quasi *γυνῶς* differere vis videri, *de unâ tan-
 tummodo Religione &c.* Quis non optabiliter
 expeteret unam veram Religionem in univer-
 so terrarum orbe (amplius hoc uno regno) re-
 neri? sed cui non constat debere te illam, quam
 cognoscis probam, tuo Principi, quem formas,
 quasi digito commonstrare, ne non veros Chri-
 stianos, pro hæreticis, capitis æstimet. De Io-
 anne & Petro rogas, ut videtur, (non mihi sed
 tibi notū) nō serio sed ridiculè. Hoc mihi magis
 perspicuum cū fuerit, de responsione non la-
 borabo. Rogas præterea an sentiam *quamvis
 Religionem a quovis oppugnari posse.* hoc negan-
 ti tibi probandum erat, non mihi, qui hoc fieri
 posse assevero. Dic sodes pulchrūne tibi
 quod proponis probare nolle, ut ante: *non faci-
 am,* & mihi interrogatiunculis respondere?
 age, non necessariam accipe probationem: si
 recepta religio regni vera sit, quis illam convin-
 cet? si falsa, infringere illam & dissolvere nū-
 quid oportet? Omnis Religio quæ propter er-
 rores in fide sive celeriter sive lentè ad ferrum
 & ad ignem confugit, infernalis furia, & sava
 pullastra Diaboli est, qui ab initio homicida fu-
 it. Salubre illud divinum verbum medicamen-
 tū animæ est, tuum verò ethnicum, impium, &

Genevenſe, immò etiam papifticum conſilium corporis & animæ toxicum eſt. Sed nò omnes *uno modo* puniri dicis: dicebant hoc annos ab hinc decem vel duodecim tuæ farinæ homines pulchris ſuis diſtinctionibus ad illuſtres Ordines: quorum tunc prudentia ſuffocavit & reſtinxit regni has pernicioſiſſimas ſcintillas debuitne tua inflammata ſapientia ſopitum ignem, uſque adedò importunè reſuſcitare? *In priſcâ Eccleſiâ*, ais, *factum eſt*. Non factum eſſe, ſed probè factum probare te decet. an quod iniquum eſt, antiquitas æquum facit? Dilemmatibus propriis circumventus & illaqueatus es. Profer, ſi vales, legitimam vel unam auctoritatem, aut exemplum, rationemve, me in deditiõnem rediges. Dicis libertatem meam Religionis, Rempub. evertere: verùm Generales Ordines unà cum calidis Germaniæ, Franciæ, immò harum Provinciæ exemplis, clamant Religionis vim irreparabili Regnorum vaſtationi anſam dare. Contra Ordines tecum ſunt Papa, Granvellanus, etiam Hiſpaniæ Rex, hi tuentur partes tuas. Circuſpice ubi & in quos ſcripti tui induſtria ſe erigar. Numquam probabis Principes imperium & executionem legitimam habere in hominum animis: niſi convictus te nò modò veritati, verù tibi ipſi obloqui. Illic clarum Dei verbum tantum locum habet non hominum, patrum, multò minus gentiliũ obſcura opinio. Propriis tuis verbis Auguſtum ejuſque conſultorẽ *carpo*

carpo ut impios tyrannos, & Christianorū ho-
stes. Hoc, dum perieris, docere paratus sum,
& probare animo prompto, quod te decuit, &
ante omnia necessarium erat. Notulas tuas, ni-
si diutius instanti jam fato nostro morentur, cū
reliquis legam. Tua autem Politica integrè
fideliterque a me lecta: & utrum illa æquè pu-
riter & sedatè a te conscripta sint, videbimus.
In illis intollerabilem savitiam, lentitudinem
omnino nullam, multò minus clementiam aut
humanitatem reperire est: ita ut mihi (qui nec
novi, nec volo mortalium auribus quidquam
dare) nullū aliud de te iudicium sit, quàm quodd
Gentilium auctorum artificiosa illa verborum
lenocinia te vel in impiam vel in savam suam
mentem detraxerint. scire potes. Quod si
mihi quoque nudæ tuæ assertiones, veluti aliis
te in cælum evehentibus, firmæ probationes
essent: tua doctrina, populos & regna in per-
niciem deturbans, summè utilis manifestè e-
luceret. hoc abest, probationem exspecto. o-
pinionem tuam malam sentio. huic cōtradico,
sensum meum aperiam ubi commodum visū.
Nunc insulsam tuam & imbecillem assertio-
nem prælo editam, commonstrare teneris. An
omnes viros bonos illorumque opinionem
cognoscas, ut verba tua præ se ferunt, nescio,
neque etiam credo, opinatio multū potest. An
illos tantummodo bonos homines sentias, qui
hasce lugubres nēnias tecum cantitant, me
quoque latet. Cognosces autem præstabiliora

B 2.

atque

1

atque experientissima ingenia conscientiarum
 veram libertatem (non licentiam) Regnis salu-
 tarem iudicatura, tuam autem innovatam vim
 & sanguinolentas leges provinciis esse pernici-
 oſissima ſemina. Hoc liquidò eliciam. Tunc
 videre erit an omnes probi viri obcæcati ſint,
 te ſolùm cum quibuſdam Genevenſibus aut
 Romanis vitiligatoribus acutū videre. Pro-
 ponam etiam, poſt falſitatis commonſtrationē,
 veriſſimum ac valiſſimum medium quo de-
 creſcent hæreſes, ad augmentū unitatis, & Re-
 gni ſtabilitatem. Fateor quoque me æternam
 hominum beatitudinem temporaneā illā ſalu-
 te & Imperii bono potiorem & ſummam ha-
 bere. quandoquidem Regna propter homines,
 non hi propter illa. ſuſpicionem mihi, con-
 trarium te ſentire, tua ſcripta adferunt. ſecus
 ſi comperio, mihi gratum, nec tibi moleſtum
 erit. ſententiam meam de ſcripto tuo (non
 de propoſito aut ſcriptionis cauſā) rationibus
 meis partim declaravi, & hoc non fucatè, non
 ſimulatè. Si boni conſulis, gratum eſt, ſin mi-
 nus, non ingratum; tuum hoc non meum eſt.
 De opinione meā præter rationem ſcribis præ-
 fertim ad quem finem ſcribam. toto hîc calo-
 erras. hoc enim nec ita ſcripſi, nec notæ tibi
 cogitationes noſtræ. Non lædit tamen, ſcribe
 quod vis, & ut lubebit. Concludis epiſtolam
 hiſ verbis: & ſum in te qui ſoleo. admirandum
 mihi videtur, de te in veritate hoc affirmare
 nequeo, quæ video nolle deſinire quod in hiſce

maximè necessarium est : videlicet quæ vera Religio, & apud quos illud judiciũ sit. ideoque necessariò, etiam præter voluntatem, sentire debeo (usque dum nudam ponas explanationem) te alimoniam redintegratis flammis administrare, innovatâ tuâ papisticâ coactione, sive ex industriâ, sive fiat hoc ex ignoratione. Quare, licet nemini malè velim non percipio præteritam illam erga te (cui nihil mecum) propensam benignitatem in tuo obsequentiori.

T. V. C.

Ad illa verba

Remittis me ad antiqua Annalium monumenta, dicens Augustũ Christianorum nomen nec fando novisse. Egone hîc vel catulis ipsius cæcior, & tu homo tam lynceus? Christus ipse ab initio, antequam ejus nomen mundo innotesceret, occisus est in membris suis. Ipse cum Deo, non impii. qui non cum illo, contra illum, quorsum hoc? Christus ab ipsâ rerum naturâ in mundo habuit vera membra. In eo imperabat Augustus. impius ille impii consultoris propositum sequi & voluit (ut scribis) statuit occidere vel occidit loquentes aut attentantes quid contra sanctas suas, Romanas, impias & patrias leges. Omnes hoc Martyres, Christi viva membra (non nomen sed factum ipsum Christianos efficit) fecere aut fecissent, sub illo si vixissent. quotus quisque de eo ambigit? suntne quæ contigerunt omnia a Romanis scripto posteris tradita? etiamne vita

vita & facta Christi: esto nullos trucidaverit, at voluntatem vide, hæc quoque tyrannum facit, deficiente opere. Statuit Augustus tam impias leges, illos, scilicet *qui in divinis aliquid innovant odio habendos & coercendos esse*, instinctu consilarii viri athei: sic statuta ista Christum ipsum mortis supplicio damnarunt, cujus nomen etsi ignotum, in Iudæâ quoque ipsâ. Christus enim ibi contra patrias leges testatam & manifestam innovationem invexit. Intellexit hoc

Annotator pag. 42.

Qui ex Witlingio recenlet, *Quod si quis Ecclesia voluerit esse protector, Petri, Pauli, ac aliorum Apostolorum & Martyrum, gladium accipiat, non Augusti aut Neronis, &c.* An malè ibidem Annotator Augustum ponat, quia Christianorum illud seculum non viderit? minimè sanè quia Augustus Cæsar non interfecit quæquam proprio accincto ense, sed gladio oris sui hoc est suis legibus; ut porior pars Cæsarum facit. quæ Cæsarea edicta Magistratus observari & pœnâ per carnificem exequi jubet, quoad vigent, id est, quamdiu Augustus in suis hisce legibus spirat. Similiter trucidavit Carolus Cæsar ob religionem aliquot millia hominum, etiam post sua funera aliquot annis, dū superstes ad huc erat in crûctis suis edictis, hoc est, quamdiu illa robur suum obtinebant; Amstelrodami scilicet ad ipsius Civitatis satisfactionem usque. Intellexere hoc olim Scabini, quando,

quando fontibus damnatis Evangelicis iniqua
judicia conquerentibus respōdebant: *Vobis vi-*
tam non eripimus, sed Cæsaris edicta vos necant. An
ideo tam facete cavillaretur in eo Lipsius, si di-
camus Augustum Christianos gladio sui oris,
tyrannicis scilicet legibus interfecisse, immò
Pauli, aliorumque Christianorum homicidam
extitisse, etiamsi ipse nec Christianos appellatos,
nec Christi nomen umquam audiverit?

Ad summam: Christianæ religionis nomē,
non esse ipsam Christianam religionem, scri-
bit August. retract. lib. 1. ca. 13. *Nam res ipsa*
(inquit) quæ nunc Christiana Religio nuncupatur,
erat & apud antiquos, Nec defuit ab initio generis
humani, quousque ipse Christus venerit in carne,
unde vera Religio quæ jam erat, cœpit appellari
Christiana.

Christus ipse est veritas. in quo hæc, novit
ille Deum & Christum; amat secundum divi-
na præcepta Deum & proximum, amore Dei.
ea vera est Christiana Religio. Nisi quis Chri-
stum habeat, beatus fieri non potest. Abraham
cum priscis & antiquis aliis Patribus, qui verè
beati appellantur, veritatem habuerunt, hoc
est, Christum. Erant itaque sine nominis
Christi cognitione æquè tunc veri, quàm mo-
dò plurimi nomine tenus Christiani, qui nec
Christum habent, nec Christiani sunt. Non
Christi nomē sed ipsum Christū habere, Chri-
stianos efficit. potuitne ergo Augustus Chri-
sti sicarius verè dici, in veris, quamvis non esset

in falsis Christianis, qui hoc nomine tantummodo appellantur? Miror unde Lipsio tanta ruditas ut hæc non capiat.

IN capitibus illis duobus, quæ in voces incur-
runt, sententia hæc nostra est. Hereticos puni-
* Etiam si endos, si * Turbidi aut Seditiosi sint: Sed nec-
impie et tur- tunc sanè religionis causâ puniuntur propriè, sed
piter blasphemie turbarum. Negamus rempub. stare posse aut cõ-
mi. Sed quo minem concordiam, si curvis Enthusiasta aut so-
modo (non enim morte minatori fas sua promere & proferre per turbas.
statim) videt Quid appellem turbas, mihi reservo explicandâ
dum est, suo loco. Dico amplius, Simpliciter in religio-
ne errantes, nec quietem turbantes, non esse
* Imò contrâ inquietandos. Verba aut captiuncula hîc absint.
monui et dos res liquet. Quòd etiam scripsi, Vre, seca
cui Principè, pro more veterum scripsi: sed non districtè intelligi
sepe eos sole randos esse, si volui, † statim vel Turbatores hereticos dan-
multi, & si dos esse in ignem aut ad gladium. non. sed pro pec-
ex eâ re iterû cati modo gradus pena facio, Pecuniariam mul-
turba. Nos Etiam, Exsilium, mortem. Cetera satis clara in ipso
non omnia huic meo scripro, quicumq; id leget purâ & clarâ mente.
Batavia aut Si quis aliter scribere volet, facito. liberè per me id
Belgicæ scriz binus: alia potest. Hoc rogo, ut calumniæ & acerbitas absint
quoq; regna imago viris gravibus & bonis.
et provincie sunt, ubi hæc
habeat usum.
Prudentes in-
celligunt.

7. Lipsius.

CA.

CAPVT. PRIMVM.

*De huius descriptionis causa. Divina humanis
numquam commiscenda, ex his enim duobus unum
facere, maximos errores causaturum. De Principii
auctoritate & potentiâ. Delectus inter Christi ar-
que illorum Regnum: in quo sita & qualis utrius-
que sit enargia.*

COLLINEANDÆ sa-
gittæ germanus artifex non-
numquam a scopo aberrat,
uti rectè proverbio dicitur:

quandoque bonus dormitat Homerus,
Nec semper feriet quodcumque minabitur arcus.
Humanum errare; at in errore perseverare,
beluinum est; ne quid dicam deterius. Hic
terrarum quivis unus arbitratu primò Caro-
lum Imperatorem, & post eum Philippum
Regem ejus filium graviter errasse, in mactan-
dis crudelissimâ morte hominibus, qui erra-
bant (etiam quatenus rectè incedebant) in
fidei tramite. quis prudens errat? nûmquid
commiseratione digni magis, quàm indignâ
clade? si autem Dei cultores sinceri erant,
hujusmodi æstimatio capitis non justitiæ, sed
tyrannidis nomen meretur.

Erat itaque hic internecinus errorû laby-
rinthus, cui Imperator & Rex insistebant, ac
B s misc-

miserabilis vastationis semita ipsis equè hominibus atque provinciis. In quâ Reges Gallos deambulare vidimus, qui juxta ac duo illi harû provinciarum prædicti principes, suas Regiones suosque subditos hostili ac funesto exitio involverunt. Hunc Principum errorem conspicati sumus: ejusque mortiferos fructus videmus ac sentimus. An non ergo perditè errant, qui in hoc ipso cruento itinere inambulantes ejusdem se exitii immunes fore opinantur?

An ne crassissimè etiam isti deviant, qui casum hujusmodi intuiti, nihilominus tamen; inconsulti; Imperatoribus & Regibus etiamnũ auctores sunt, hoc immani magnitudine vastissimum iter ut ingrediantur? Et ego cum proximi damno numquid aberravero, hæc videns si sileam? præsertim mihi a Deo concessis mediis ad detegendam, veritate commite, hanc renovatam miseriam?

Verissimum hoc, veritatis patrocinio velle mundi gratiam inire, oppidè periculosũ esse: ac paucissimis se ingerere negotiis, quietem parere: at iste cui est usui, qui sibi solum vivit qui aliis insuper ad manum esse cupit, suum incommodum susque deque ferat necesse est.

Mens ista & consilium hoc edendorum in publicum mea scripta hîc locorum præcipua fuit causâ. Provincias enim has moliebantur quidam rursus regere hoc malè usurpato perditionis modo. Quorum turbida intentio & cruentus scopus a nonnullis Magistratibus eri-

am

am animadversus est, eumque adeò summâ prudentiâ sic prævenērunt, ut impostoribus illis illud sub manus parùm successerit.

Mense Martio anno 90. in manus mihi traditi sunt sex libri Politicorū, sive civilis doctrinæ, Lugduni batavorum annō præcedenti typis impressi. In quorum propinquo altero, tertio, ac quarto quarti libri capite vidi Principes instigari ad insistendum jam memorato vastationis itineri. Scribebam Auctori accessum meum ac præsentiam illi offerēdo quo rectius nos mutuò caperemus, majorem denique molestiam præcaveremus. at ille recusavit. ideo constitui & meam sententiam, de ejus jam emissō libro, populo ob oculos ponere. quo ipsum etiam judicem statuam de hac causâ, quippe quæ ad illū præcipuè attineat, ac porro ad omnes provinciales juxta atque ad ipsum Magistratum; quod sanè nec scriptor ipse jure graviter ferre potest, qui suis noxiis evulgatis legibus, mihi urgentem causam dederit hujus mei salutaris scripti exhibendi.

Quâ de rê ut differam, nō Cuiuslibet
 riositas me impellit, sed publica
 Utilitas, & præsens hic Europæ
 status, quem nego me sine lacrimis
 intueri. O melior mūdi pars,
 quas dissidiōrum faces Religio ti-
 bi

accédit? Collidūtur inter se Christianæ Reipub. capita & milleni aliquot homines perierunt, ac pereunt per speciē Pietatis. Quis hīc filebit? Non ego. 4. 3. §. 1.

Nec ego: nō enim meam sed Reipub. hoc est, similiter ipsius plebis, ut Magistratus causam ago, ei patrocinando adversus I. Lipsii conatus, neque hoc privati cōmodi gratiā, mercedis scilicet aut honoris, sed ex mero justoque amore.

Dictat hoc naturæ lex litteris sanctis prodita: *Quidquid tibi faciant homines, id quoque iis presta: hoc enim sunt lex & propheta* Mat. 7. 12. *Proximum tuum diliges, æque atque teipsum.* Math. 22. 39. *Quisque loquatur veritatem cū proximo suo.* Zach. 8. 16. *Mutua enim membra sumus.* Ephe. 4. 25. *Erue eos qui ducuntur ad mortē: & qui trahuntur ad interitū liberare ne cesses.* Proverb. 24. 11. *Adeum modum confregit Iob molares injustorum, eorumq. manibus prædam eripuit.* Iob. 29. 17. *Non secus Daniel Susannam morte liberavit, dum ad lapidandum duceretur.* Daniel. 13. 45.

Animadvertēbam ego verba Lipsii velle, & esse præparamenta & præambula ad veterem incendiariam hanc viam, quā ad necem complures innocentes provinciales ducantur, idque pietatis speciē. ad hoc ego fileam? Video hanc errationem admodum periculosam, odioque

diocæue dignam quam conspicio inservire posse ad invehendam veterem Romanam, aut novam Genevensẽ persecutionẽ, fidei causã, in huius tractus Ecclesias. *In quibus, cuique liberum sit & esse debeat, deprehensam impunitatem impunẽ indicare. Remonst. Concionat. L. 9.*

Quod ut faciam induxi animum. Agendo quod oportet, imò quod Deus ipse cuilibet hominũ facere præcipit, nemo malè agere potest.

Quod etiam privatis hominibus talis tuitio competat virtute naturalis defensionis, id ipsum iure divino primum provenit, ut latius demonstratur in Act. Pac Col. fol 100.

Iam legantur I. Lip. quæ verba sub initio secundĩ capituli libri quarti Politicorũ sic habent.

Prudentia omnis, quã in Prin- *7. Lips*
cipe quæro, duplex est: Togata
& Militaris. Illam intellego, quæ
in cottidianã hãc gubernatione,
tranquillisq. rebus, intervenit.
Istã quæ in bello, rebusq. turba-
tis. Illius materies iterũ duplex;
Res Divinæ, Res Humanæ. In re-
bus Divinis versari eã dico, quæ
sacra religionemq. tangit & diri-
git, quatenus tamen Principis ea

cure

cura. Iustè & convenienter sic limito. quia non Principi liberum in sacrâ jus. absit. sed inspectio quædam, & tuendi magis quàm cognoscendi causâ.

En hujus erroris basin. Iustus Lipsius loquitur de gubernatione rerum divinarum & humanarum. has duas intermiscet, easque attribuit terreno Principi, quasi hujus esset utrisq. imperare. Non sic se res habet. distant enim ex non minus quàm cælum & terra. decebat in primis I. Lip. suū propositum demonstrare. quod nullâ ibi ratione facit. Nihilo secus, id quod nunc nego (quamquam id necesse nō esset) probabo.

Perperâ sanè is edoctus, & malè instructus est, qui sibi persuaderi passus est, spirituale regnū Domini nostri Iesu Christi, & mundanum politicum regnum, quæ ambo quidem in hoc mundo, sed quodque in suo ordine proprium cursum habet, unū esse; eū tamen tam longè a se invicem distent quæ cælum & terra, caro & spiritus, mors, & vita, temporarium & æternum. Act. pac. Col fol 160.

Minimè, nam singula regna singulos habent Reges, non binos, sed unicum. Nam filiorum Adami duo sunt genera, quorum alterum ad regnū Dei attinet, sub capite Christo: alterum ad mundanū regnū, sub Magistratu. Act. Co. fol. 137.

Hoc totum Christus ipse discrevit, & in factum

fecit unū colligavit. Math. 22. Date Cæsari quæ sunt Cæsaris, & quæ Dei Deo. Quod si manus Cæsaris extenderet se in Dei regnum & potestatem, nec esset diversa ab ejus, quid opus erat horum ponere discrimen? Act. Pa. Col. fol. 139.

Horum unum invisibile nec hujus mundi, alterum visibile & mundanum est, veluti quo- *Io. 18. 36.*
que sunt non modò ipsa regna, verùm etiam ipsi Regum subditi.

Magistratus perperam edoctus, & malè instructus, & seductus est, quòd tamquam mundanus Magistratus, cum suo munere, quod ad hunc mundum pertinet, & de hoc mundo est & judicat, regnum Christi, quod non est de hoc mundo, regere & gubernare voluit. Contra illud loquitur Christus, cum ait: Meum regnum non est de hoc mundo, alioquin ministri mei pro me militarent, ne in manibus Iudæorū traderer. Act. Pac. Col. fol. 159.

Sed æternum, spirituale & celeste regnum Christi (quod hîc in hoc mundo, apud Dei filios, suum initium, progressum, & augmentum in fidẽ habet, illic verò in omni perfectione incipiet, nec illo tempore interibit) administrat Dominus noster Iesus Christus, Dominus omnium Dominorum, & Rex omnium Regum & Præcellentium, cui pater omnem potestatem dedit, & ad dextram suã eum collocavit, solus & unicus per seipsum, suumq; sanctum spiritum. Act. P. Col. fol. 160.

Mundanum regnum eas habet leges, quibus corpora & fortuna mortalium sunt subiecta: præter hæc

Col. fol. 137.

hac nullū jus nullam habet potestatem. Act. Pac.

Invisibili illo Rege summo imperio Leges
imponente invisibilibus animabus.

Visibilis Rex non imperat visibilibus subdi-
torum invisibilibus animabus, sed duntaxat
corporibus & foris.

Quia nullum jus illi Datum est in animas.

Nemo enim hominum occidere animam, vita re-
stituere, in calum attollere, ad inferos detrudere
potest: quod confirmat Christus Math. 10. Ne
formidate eos qui interficiunt corpus, cum animam
interficere nequeant. quin magis formidate eum qui
potest & animam & corpus in gehennam perdere.

Act. Pac. Col. fol. 138.

Invisibilis Rex nobis ut suo privato plasmati
& opificio imperat, veluti sapienter dixere Or-
dines generales.

Nos inter clamitates istas didicimus, regimen
animarum & conscientiarum ad solū Deum per-
tinere, cumq; verum religionis læsa vindicem esse.

Act. pac. Col. fol. 44.

Ex illā verò parte quā credimus Deo & in re-
gno ejus vocamur, non nos oportet subditos esse cui-
quam homini, id ipsum in nobis evertere cupienti,
quod Deus ad vitam æternam donare dignatus est.

Act. pac. Col. fol. 30. ex Augustino.

Chrysostomus super illud Matth. 22. Reddito
quæ sunt Cesaris Cesari, & quæ Dei Deo. Numi-
sma Cesaris aurū est, numisma Dei homo. In soli-
dis Cesar videtur, in hominibus autē deus agnoscitur.

160

enr: ideo divitias vestras Cæsari date, Deo autem conscientie vestre solam memoriam reservate. Act. pac. Col. fol. 29.

Ceterum visibilis Rex dominium exercet non in suum peculium aut servos, sed in aliena bona, quemadmodum & ipsi Ordines generales declarant: *Principes propter subditos creatos & ordinatos esse, non subditos propter Principes. Act. pac. Col. fol. 135.*

Cum enim, ut jam dictum est, imperium suum in eum populus contulerit, & ipsi legibus vivant, non propriam sed publicam potestatem gerere ipsos, neque tam Dominos populi, quam Dei & Reipub. ministros esse manifestum est. Act. pac. Col. fol. 117.

Diversum longè est in eo, qui agit rem alienam, aut alienam ad utilitatem spectantem, qualis est Princeps, qui populi non tam dominationem quam administrationem habet. Act. pac. Col. fol. 133.

Et ipse I. Lipsius sic ad ipsos Principes ait:

Nec Domini modò & arbitri *I. Lipsius* rerum, sed tutores & administrati estis. In præfat. 3. *

Non enim populus Regis gratiâ, sed ipse Rex populi causâ existit, adeo ut ipse populus potius Rege superior & major sit, ideo q. non tenetur quibusvis ejus mandatis parere. ac proinde bonâ ratione & rectè pronunciant

ORDINES:

Principem a Deo constitutum esse caput suorum subjectorum, ut eos ab injuriâ, oppressione, & vi
C *teneatur.*

tueatur, perinde atq^{ue} pastor ad conservandas suas oves: neque ipsos subditos a Deo esse conditos in commoditatem Principum, ut ei in quibuslibet obsequantur, tã impiis quàm divinis. Decret. Ordin. gener. confœd. a. 2. Haud aliter quàm tutor pupillo nō pupillus tutori cōstituitur, & pastor ob gregē, non grex propter pastore. Act. pa. Col. fol. 136.

ORDINES.

Princeps enim subditorum gratiã est, sine quibus ipse Princeps non est. Decret. Ord. gener. confœd. a. 2. Porro Reges populi causã institutos esse cōstat. Neque enim propter centum plus minus homines, ceteris plerumq^{ue} haud meliores, universos creatos potius, quàm illos horum causã dixeris. Ratio verò postulat, ut is cuius ratione alius existit, eodem potior censeatur. Act. pac. Col. fol. 82.

Propterea vivunt innumeri populi absq^{ue} Rege, Regem absque populo ne mente quidem concipere posses. Ibidem.

Imperium ait Aristoteles, est gratiã utilitatis subjectorum. Act. pac. Col. fol. 136.

Cum itaque Rex per populum & propter populum existat, nec absque populo consistere possit, cui mirum videatur, si populum Rege potior rem esse cōcludamus? subdit deinde (Iunius Brutus 4. 11.) quod de universo populo dicimus, de iis etiã dictum volumus qui populũ universum in omni regno urbẽve legitimẽ representat. Act. p. C. fo. 82.

Atque invisibilis Rex invisibiles suos subditos gubernat legibus spiritualibus.

Regit hic Rex cum verbo gratiæ suæ, cum suo sa-

gro-

cro sancto Evangelio animas & conscientias. Act. pac. Col. fol. 160.

Iam dic amabo, quantum rationis aut prudentia in eo sit, qui statuit leges in eos, in quos nihil juris habet. Act. pac. Col. fol. 138.

Animum enim mundanis legibus constringi, nec vult Deus, nec ferre potest, qui solus in eum jus habet & imperium. Act. pac. Col. fol. 137.

Contra visibilis Rex suos visibiles subditos moderatur legibus mundanis.

Itaque ubi secularis Magistratus temere attentat ferre legē animis, manus immittit in Dei possessionē, ut seducat animos perdatq. Act. p. C. fol. 137.

Mundanium regnum eas habet leges, quibus corpora & fortune mortalium sunt subiecta. Ibidē.

Quapropter Magistratus male edoctus, & perperam instructus est: quod ipsi se, ratione officii sui, in locum Dei, & in regnum gratia Christi collocari siverunt, ut in hoc regant & gubernent, in eo jubeant & verent. Act. pac. Col. fol. 158.

Hoc ipsum quoque I. Lipsius lib. 4. cap. 4. primū asseruit (teste ejus scripti quaternione in calce hujus libri adjectā) hoc modo.

Nego Principis curam hanc aut cēsuram. Iustē nego. terrena hæc & externa tua sunt: at mentium Rex Deus est. 7. Lipsius

Hoc nunc est discrimen spiritualis & munda-

ni magistratus, eorumdem Officiariorum & ministrorum, quorum confusio & permixtio attulit hoc ultimo tempore, sicut etiam olim, omnem miseriam & dolorem. Nam eo ipso gubernans Rex Christus Dominus noster remotus est, ex suo spirituali regno ejectus, contumeliisq; affectus fuit: immo ei sua propria debitaq; gloria & potestas ablata & subversa &c. Act. pac. Col. fol. 161.

CAPVT II.

De cecâ defensione, ac temerariâ unius religionis pro aliorum arbitrio susceptione. Deus suæ religionis bene gerens, eam defendit: ejusq; curam Principum nemini demandavit.

DE Religionis gubernatione, quam I. Lipsius etiam ascribit attribuitq; suo Principi, cujus prudentiam describens, eam sic definit.

7. Lipsius Intellectum & dilectum rerum, quæ publicè privatimque fugiendæ aut appetendæ. 1. 7. §. 1.

Principes itaque prudentes raræ aves sunt, vel teste ipsâ sapientiâ Dei 1. Cor. 2. 8. Insipientium autem prodigus numerus. Vnde facile colligitur quàm ancipiti periculo naviculam religionis exponat tua institutio, quæ vel let a germanis naverchis prospero cursu raro illam salvam in portu collocari, sed eam ferè semper

seper ab imperitis naviculariis ad loca scopulosa & infesta imprudenter appellunt. Prudentes enim non habent; velut sapientes; intellectu rerum quæ fugiendæ & appetendæ sunt.

Iuste & Convenienter sic limito. *7. Lipsius*

to. 4. 2. §. 1.

Si prudens sit princeps, novit malum fugere, & fugit. sibi quoque noxium novit curam gubernationemque alieni regni; Christi scilicet; ad se trahere, in constituendis legibus, & imperium exercendo in ipsas animas & conscientias hominum. hoc enim iniquitas est, quæ admodum nunc fusè lateque judicatum & probatum est. Prudens ergo princeps talem Religionis administrationem & curam in subditos sibi non assumit.

Si verò imprudentes id sibi assumunt, quid id iuste præstent quum injustè agant hoc munus sibi arrogando? Injustus ipse nihil iuste peragere potest. Est autem omnis imprudens injustus. adeò ut sicut a prudenti nihil eligitur mali, ita ab imprudenti nil boni. Itaque imprudens Princeps justitiæ delectum non habet, quippe quæ bona est. Quod non deligitur, id non appetitur, nec diligentius curatur, non acquiritur, non obtinetur, ac proinde nec usui esse potest, aut ritè tractari.

Quare imprudentes Principes nequeunt etiam iuste, adeoque nec ritè ipsam Religionem gubernare nec curare. Prudens Princeps ejusmo-

di negotiis se non involvit : Itaque nemo Principum rectè exequitur hanc tuam Institutionē, ideoque ea supervacanea est . Hæc negas, dicēdo : *Quia non Principi liberum in sacra jus . 4. 2. §. 1.* Habet is igitur, tuo iudicio, aliquid juris jubendi in iis, cum alio commune, quod Dei sit aut hominis. Inter quoscumque mortales vera Religio extat, ibidem Dei regnum existit, in quo Deus per Christū sua jussū edit. Est quoque evidenter demonstratum | Cap. 1. Deum in suo regno neminem ferre qui secum potestatem jubendi habeat .

Ad eundem modum quoque nullos alios homines admitit, sive Pontificem, Ministrum, aut quemcumque alium nisi ad normam & expresscripto verbi divini . Quod rectè & probè intellectum, solum instar legum est, ad quas gubernari & dirigi debent, qui nondū a Deo ipso edocti sūt, atque in indubitata visibili Ecclesiā Dei existunt . Quapropter, quamdiu de eā nil certi constat eamque tu tuo principi certò commonstrare non vales, neque tuus Princeps, neque alius ab illo quisquam, quidquam habet potestatis, juris, aut imperii, in Religionis negotiis, ut eam curet & gubernet . *Magna vero fiat Domino injuria : si eum dormire suspiciunt : neque sui populi ullā eum curam tangere . 7. Acontius pag. 95.*

Deus ipse amore puro, ut olim, etiamnum suam Ecclesiam suā sapiētiā gubernat, suā præsentiā regit, suo valido brachio tucur . *Qua Dei*

Dei gubernatio numquid tuorum insipientiū
Principum tutelā potior est?

Sed Inspectio quædam, id quæ *7. Lipsius*
tuendi magis quàm cognoscendi
causâ. 4. 2. §. 1.

Statuis ibi trianguli formas, nimirum inspectionem, defensionem, & cognitionem: primum posteriorum gratiâ, & horum prioris magis quàm posterioris sataget: hoc est, Princeps tuus maiorem adhibebit inspectionem ad defendendam religionem, quàm ut intelligat, an veræ aut falsæ religioni adstipuletur. Ain'tu? Anne maioris nunc momenti erit quidquam perficere, quàm animum intendere rectè id ipsum an malè fiat? An non præstaret omnino nihil, quàm pravè quidquam facere? Actio cognitionem præcurrens rarò feliciter cessit.

Sic persuadere Gallorum Regi Ludovico duodecimo conabantur in Gallia Cardinales & Episcopi, ut præter causæ cognitionem, nudâ illorum relatione fidem statuente, Merindolanos indigno exitio deleteret, quos variâ hæresi hostilibus animis insimulabant. Regi nō satisfecit simplex criminantium assertionum inspectio, licet Cardinales & Episcopi essent, sed consulētibus respondit: Si bellum mihi cum Turcâ vel Diabolo parandum; mei conveniendi potestatem ante omnia illis offerre. Postea adhibuit quos eo versum ablegaret, ut diligentius rem inquirant: quam longè aliam

C 4

rep

repperit. immò illos aded probos in omni cō-
mercio, negotio, usu familiari atque Ecclesi-
astico cultu comperit, ut juramento inter-
posito in hæc verba eruperit: *Me, inquit, &
populo meo Catholico meliores illi viri sunt. Act.
pac. Col. fol. 31.*

Porestate nemo quisquam rectè uti potest,
citra justum iudicium. Hic tu a Principe tuo
exigis plus praxeos minus theoriæ. Hoc est,
in ipso requiris plus mali quàm boni operis.
Vbicumque rectum iudicium præit, malum fa-
ctum subsequi non potest. Rursum ubi opus
præcurrit iudicium, bonam executionem co-
mitem numquam habet.

Quod si ita Princeps tuus in suscipiendâ u-
nâ Religione fecerit, ut temerariæ suffragatio-
nis maiorem inspectionem habuerit quàm re-
cti iudicii, ignorans an vera aut falsa Religio
sit, cui se prætorem præbet: minimè mirum
si adulterinæ magis quàm veræ adstipulator
fuerit, cum falsarum Religionum permultæ
sint sectæ, & una tantum vera Religio.

Quum se ita res habeat: quomodo veram
(quam falsam putat) defendet? Nonne neces-
sariò adulterinam, quam germanam esse opi-
natur, tuebitur? Atque aded inspectionis finis
statuitur nuda protectio, non recta & justa de-
fensio. Quasi verò nihil intersit siue unus aliquis
Princeps Religionem veram siue falsam tuea-
tur, modò punctim casimque præstet unam?

Quinam Evangelici vel Reformati, Lute-
rani

rani vel Anabaptistæ, hîc tibi astipulabuntur?
Quorum omnes Romanam ut falsam habent,
& sua cuique placet sponsa.

Imperator Carolus similiter vt filius Philip-
pus Rex hoc vel maxime spectarunt, Religio-
ni Romanæ ut patrocinentur, non ut eam
ad incorrupti iudicii bilancem expenderent.
Hoc frigide nimis, illud ardenti desiderio nimis
fideliter, atque adeo efferâ quâdam & furibun-
dâ feritate obierunt.

Quare hi duo Principes secundum Lipsiana
rudimenta prudenter laudateque vitam insti-
tuere, atque egregiam laudem reliquerunt po-
steris, ex unius Religionis, ipsis ignotæ, sangui-
nariâ defensione, antequam eam aquâ lance
trutinarent. hoc si verû, quod necessariò sequi-
tur, verum erit interfectos trium supradictarû
religionû causâ; jure trucidatos, Martyrii glo-
riâ indignos, quippe qui seditiosi, & facinerosâ
vitâ infames dicendi erunt. Huic I. Lipsii ar-
bitrio horum omnium oppono iudicium.

Nam quævis una harum Ecclesiarum Prin-
cipes illos tyrannos vocat, quod funesto larro-
cinio, etiam nullo de Religione sumpto judi-
cio, tot millia innoxiorû capitum pessimo ex-
emplo dilacerârunt. ac amentium in morem
Christum causâ religionis in membris suis
persecuti fuerint, per ignorance[m] veritatis,
quæ ipse Christus est. Quod sanè numquam
attentaissent, si Dominum gloriæ agnovissent.

1 Cor. 2. 8.

C 5

Vel

Vel hoc saltē fateri necesse est, Religionē esse cultum & obsequium Dei, non Principis. Per quod nō hominibus, sed Deo soli obsequimur: idque in Dei regno. Quodnam imperium habent in hoc (O ipsi) tui terreni Principes? nullū prorsus. sed solius Dei ibi jus est, per verbū quod est Christus, uti antea demonstratum est. Cap. 1.

Deus ipse tuetur suam Religionem per verbum suum veritatis, non autem Princeps unus aliquis suo ferreo ense. Si igitur Deus tuo Principi Religionis suæ defensionē non mandavit, quis non dicer Principem ruum peccatam agere, dum pro tuæ doctrinæ arbitrata sponte id unum studet, & sese ad executionem accingit? Sin vero mandatum Dei habet, cur non liquidius confirmas? Ceterum Principes adeo magnam procurationem a Deo non habere evidens ac perspicuum hinc est.

Deus justus nihil nō perpetim justē agit. Ideoq. nemini mandat, ut suo nomine quidquam iniquē perpetret, quamvis ipse iniquorū Principum malefacta perpetud in meliorem finem justē moderetur & dirigat, præter eorum intentionem & opinionem. Univerſis ergo quibus Deus curam suæ Religionis committit, iis non modò potestatem, sed ejus etiam notitiam largitur, ut certò sciant quæ Dei vera religio sit quam ab illis defensam vult: ne fortē eam vitæ defensionis, per ignorantiam oppugnent. Si nunc Principes omnes, excipio neminem,

VERA

veræ Religionis Dei cognitionem haberent, persuaderi posset, cunctos Principes ex sui muneris præscripto teneri ad suscipiendam tutelam divinæ Religionis. An hoc unus aliquis profiteri audebit? is quoque fateri cogetur nūquam Principem falsam Religionē defendisse aut veram oppugnasse. At quòd si quisquam non minus imprudenter quàm fallaciter id asseverare audeat, quis ei hūc fidem habebit? Itaque hoc notum sit oportet, non omnibus principibus onus Religionis protegendæ esse impositum. Ego existimarem hæc abundè sufficere, quantum attinet ad illud verbum Iusti Lip. *defendere* seu *tueri*, si modò in eo constitisset, & supersedisset. Ceterum quia ille id ipsum aliis locis sæpius repetit etsi aliis verbis, statui quoque hoc ipsū plenius refellere, ut eò progressus, lectorem huc tantum remittam.

CAPUT. III.

Quid sit defendere. Quis defensionem hanc iure sibi assumat. Quidnam sit defendendum, quo fine, & quomodo.

DE FENSIO est conveniens truculente oppressiōis aut iniquæ servitutis depulsiō. Defenditur vel ipsa Religio, vel ipsi homines Religionis causā malè affecti. & hoc vel violentā oppugnatione vel verbis tantum. Quod ad ipsam Religionem attinet ea spiritalis est & invisibilis, ac proinde carnalibus & visibilibus armis oppugnari non potest, nedum vi aliquā impeti. Verum exter-

na

na illa corollaria & visibiles istæ Religionis appendiculæ expugnare possunt. in quibus extraneæ Ceremoniæ exercentur, ut sunt Tempia, suggestus, baptisteria, & id genus alia. Et ideo etiam hæc ab ipso Magistratu facillè defendi possunt.

Quod si Princeps lapidea Tempia jure ab òni illatâ vi vindicare potest: majori jure potest, immò debet defendere vivum Dei Templum: si-ve homines imprudèti quodam zelo in aliquo errantes, in neminè autem re ipsâ injurios, qui ex erroribus & palantibus ovibus viva Dei Tempia effici possunt.

Istud hîc propono non simpliciter ut meû placitum, neque etiam nudè absque omni demonstratione, veluti I. Lipsius passim sive suâ ratione, sive ex prophano auctore, sive ex mente alicujus patris petitem profert, præter omnem probationem atque adeò præter omnè rationem. Ego verò mea hæc rationibus confirmo, & maximè demonstrationibus ipsorum Ordinum, nec non aliquorum celebrium Iurisconsultorum.

Quod etiam subservit excusationi ipsorum Ordinum, in repellendâ vi, quâ ipse Rex has provincias summo cum impetu oppugnat, ad tuendam Romanam Religionem. Nam ipse Rex convenienter, & Ordines in suâ defensione injustè agerent, si I. Lipsii institutio recta esset (ut non) quemadmodum antea breviter perstrinximus. In hæc igitur verba respondet
&

& excusant Generales Ordines suam justam defensionem, adversus violentam & gladiatoriam Regis impugnationem.

Si quis nunc porro perpendat, quid in his omnibus per Regios Gubernatores & Duces in belgio notoriè actum sit, is simul inveniet, cum ad varias Ordinum supplicationes Rex nullum remedium iis malis adhiberet, eos justè & legitimè, juxta communem Theologorum & Jurisconsultorum sententiam, arma contra Gubernatores & Duces istos, ad corpora, bona & jura, tum sua tum suorum, defendenda, suscepisse. Act. pac. Col. fol. 99.

Quod ad religionem attinet, defendite pios adversus aliorum injurias. hoc vestrum est officium. Act. pac. Col. fol. 85.

Secus agitur in protegenda doctrinâ alicujus Regionis, quæ falsitate sine vi imperitur, sive scripto sive ore. Si quidem istic nec opus violentiâ, nec gladiis, sed veritatis validâ informatione. Quæ sola, non ignis non gladius, expugnat pudefacitque ipsum mendaciû, atque hoc non minus faciliè quàm fructuosè.

Doctrina Theologia vestro gladio (o Principes) tractanda non est: alioquin si hoc a vobis obtinebunt Theologi ut doctrinam suam armis tractetis, idem deinde postulare audebit medicus in se arans defendatis adversus aliorum medicorum opiniones: Idem dialecticus, idem orator & cetera artes.

Quod si has artes ferro tractare non potestis, multo minus Theologiam, quippe qua in spiritu & internâ mentis perceptione sita sit. Quod si bonus
medicus

medicus doctrinam suam scientiâ satis potest tueri sine presidio Magistratus, cur nō magis idem possit Theologus? Potuit Christus, potuerunt Apostoli, potuerunt etiam eorum imitatores. Act. pac. Col. fol. 85.

Non Principes, sed Episcopi, quibus demandatum est a Deo, huic rei debent invigilare. Nam Hæretici non possunt cohiberi ullâ vi externâ, quare aliâ ratione cū iis agendum est, quam gladii severitate: Dei verbo hîc res gerende, quo si nihil proficies, frustra mundana vis adhibetur, etiam si omnia cruore repleas: Hæresis est quiddâ spirituale, quod nullo ferro dissecari, nullo igne consumi, nullâ mundanâ aquâ elui aut submergi potest. Uno verbo Dei potest secari, exuri, & submergi. Act. pac. Col. fol. 149.

At verò si semel illud obtinuerint pastores: ut quisquis mutire quid ausus fuerit, protinus sit accersendus carnifex, qui sôlo gladio omnes solvat nodos: quod deinceps magnum sit divinarum litterarum studium? certè non magnopere sibi opus esse intelligent. Poterunt enim quidquid somniaverint misero popello obtrudere: & suam nihilominus tueri dignitatis locum. Va nobis, va nostris posteris: si hoc, quo uno & pugnare nobis licet, & vincere semper possumus, abiecerimus telum. Iacobus Acontius fol. 96. & 97.

Quamobrem Ordines Generales pronunciant se etiam experimento nimis verum esse didicisse, vim & arma parùm ad propagationem & conservationem Religionis conferre:

Deinde

Deinde prout nolunt suis conscientis vim ullā adhiberi: ita legi Dei non convenire, ut ipsi aliorū conscientis vim ullam adhibeant. Act. pac. Col. fol. 30.

Sed enim quā ratione, aut quo colore dici potest D. Johannem voluisse tueri vel conservare Romanam Catholicam Religionem ipsis armamentis in manus arreptis? Qua pacto id efficiat? Necabit ne universos ei Religioni assentire nolentes? Si hāc viam ineat, tum rursus demersi jacemus in barbarum intestinorum bellorum. Resp. ad exiguum libel. D. Joan. austri.

Nam arma quæ hīc usui esse debent, hæc sunt, nempe Iustitia, 2. Cor. 6. 7. &c. Sermo Dei, Heb. 4. 12. Isa. 49. 2. † 11. 4. † 2. Thes. 2. 8. 6. Sapientia. Luc. 21. 15. quæ præstat armis bellicis. Eccle. 9. 18. Sap. 6. 7. Eccle. 12. 11. Arma carnis non item, 1. Cor. 10. 3. 4. 5. Math. 26. 53. Io. 18. 36. Quia contra ea non belligerantur. Ephe. 6. 12.

Equidem certè, quibus, dum violenter nō oppugnantur, nō sufficit tutamentum nihil nō valentis veritatis; quid aliud de iis verè dici queat, quàm ipsam veritatem ab iis non stare, iis ignotam, eosque minimè ei confidere? Cujus rei indicio sunt, qui hujusmodi typis ediderunt.

Quis est qui nō clarè videat, cōnivente Magistratu, neque suam fidem liberante pro debito sui muneris, ipsam Ecclesiam in magnum discrimen, & in apertum exitium redactam. Bez. tract. fol. 296.

Cura

Citra cuius coërtionem nulla unquam Ecclesia aut Politia constare potuit. Concionatores.

Numquam Ecclesiam constituisse citra coërtionem, inconsultò nimis hoc dicetur. Ecclesia Christi dum in terris degeret, Ecclesia non erat? Quis ejus protector erat, Pilatusne? vel Apostolorum Ecclesia, non existit Ecclesia? Num hanc tutati sunt Pharisei aut Saulus?

Eâne verò constitit? ac porro quando Ecclesiam Christi Tyranni Imperatores 400. annis capitaliter sunt infectati, & aliquot millia Martyrum confecerunt, cujusnam externa vis tunc patrocínio Ecclesiæ fuit? Imperatorumne gladius, quo letaliter eam sunt confectati?

Cujusnam tandem gladius ferreus Ecclesias Evangelicas protexit sub Carolo quinto & Philippo Rege in his Belgicis provinciis, quum complura millia fidelium suspendi, demergi, decollari, atque concremari curarunt? horum quidem duorum Principum minimè. Ob hanc igitur causam variæ Ecclesiæ existere desierunt?

Hoc neutiquam dicturi sunt, quin potius eo magis excreverunt, adauctæ sunt, & convaluerunt, Quæ tamen Ecclesiæ non solum expertes erant patrocínii ipsius Magistratus, quin verò ejusdem sanguinariam & rabiosam infectionem sibi adversam sustinebant.

Atque eo amplius, Anabaptistarum Ecclesiæ (quas ceteræ tres Ecclesiæ ut falsas cõdemnant) ab hinc annos plurimos, plus aliis omnibus Ecclesiis, immani persecutioni obnoxia fuerunt.

Neque

Neque iis datum fuit frui alicujus patrocini-
 neque seipfos (absque unis Monasteriensibus)
 aliquo modo violenter defendere voluerunt,
 quemadmodum ceteræ omnes fecerunt. Anne
 idè eorum Ecclesiæ collapsæ, aut interiøre?
 Omnium minimè : atque adèò omnibus præ-
 stiterunt, ut omnes alias Ecclesias multitudine
 superarint : ita ut singulæ guttæ sanguinis ea-
 rum centupli seminis instar, ex quo alii Ana-
 baptistæ enascerentur, visæ sint.

Ita si verum sit, ipsam Anabaptistarum men-
 dacem (ut pro confesso habetis) doctrinam,
 Magistratus gladio non defensam, immò præ
 ceteris omnibus etiam immani crudelitate af-
 fectam, constantem permanuisse, adeoq. latè ra-
 dices egisse : consequens sanè est, eos quàm
 minimè cognitione veritatis esse præditos, &
 perparum eidem confidere : qui tantopere me-
 tuunt suam Ecclesiam & doctrinam, quam ve-
 ram esse existimant, remotam a patrocinate
 Magistratus potestate, non satis stabilem fore.
 A notitia veritatis alieni sunt, qui eam non
 validiorem opinantur ipso mendacio.

Longè aliter loquuntur Ordines de avità
 & sincerâ Religione per D. Albad.

*Antiqui puriores Ecclesiasticorum Canones o-
 mni scvitæ placitorum adversantur, vetantes ne
 spirituales ullam ob rem, nedum ob fidem aut here-
 sim, quemquam occidere aut ei manus afferre au-
 deant, neque per se, neque per alios : sed neque vo-
 luntatem, neque factum, neque consilium suum ad-*

D

id

ad id accommodent: quin etiam alios qui id faciant, judicent atque puniant. *Act. pac. Col. fol. 149.*

Vtinam Pastores nostri in eo semper perstitissent, Christo magis conformes & majori auctoritate pollerent. Verum eorum lupina feritas (proh dolor) ipsas inermes oves miserabiliter evertit, ac per deserta & invia divagari coëgit, cum plurimorum mortalium exitio.

Atqui ingenui Ministri Christi, suo Domino firmè confisi, non habent externum gladium, non invocant etiam mundanum Magistratum ad sui defensionem & protectionem: sed utuntur gladio Spiritus, quod est vivum verbum Dei, eo se tuentur, omniaque consilia demoliuntur, quæ se extollunt adversus cognitionem Christi & Dei, quo etiam inobedientes excludunt, & ad ipsorum emendationem invitant. *Act. pac. Col. fol. 161.*

Circa istud primum attendi cupimus, nos indies videre & experiri, quò major vis Religionis nomine hominibus inferatur, eò statum Catholica Romana Ecclesia deteriorè fieri. *Act. p. Col. fol. 39.*

Atqui, si huiusmodi trucidandi modo Romana Catholica Religio tunc conservari posset, aliqua subesset ratio. Sed omnium oculis patet eà ratione illam funditus magis everti. Loquitur enim palàm res & experientia, nihil magis adversum esse ejusdem tutelæ, ipsis armis ac violentâ insectatione: neque quidquam aliud eà reddere magis invisam, atque universum Ecclesiasticum statum in praesentissimum precipitationis discrimen conjicere.

Resp.

Resp. ad exiguum libellum D. Ioan. anstr.

En tibi fructum, juxta sententiam Ordinum, enatum ex ipsâ experientiâ perversæ defensionis unius religionis per potentiam Principum. Quod Iustus Liplius suos discipulos magis urget, quàm ad veram ipsius Religionis cognitionem consequendam. In quâ rê ego hactenus hæsi, quippe quæ fundamentum sit, cui ejus scripta Religionem concernentia innitantur. Nunc huic super sedendo, ad id quod sequitur progredi licet.

CAPVT. IIIII.

Utrum in alios Religionis administratio præter ceteros Principem maxime tangat. Hanc Principum Princeps Christus præstat tueturque. An Principes præ aliis scientiâ ac virtute plus polleant: & subditorum quivis unus illorum dicto in rebus divinis audiens esse teneatur.

SA NE in omni Republicâ *7. Lipsius*
 primum est, curatio rerum *Arist. 7.
 Politic. ca. 8.*
 divinarum. 4. 2. §. 2.

Sic est; nam uti Deus hominibus præstat, ita quoque res divinæ potiores sunt humanis. Simul etiam is optimus est, qui rerum optimarum curam habet. Siquidem qui in has maximè incumbit, eas potissimum amat, iisque sū-

mâ contentione operam dat, eas ante omnia consequitur. Id mandavit sapientiæ fons Magister noster suis Discipulis, his verbis: *Quærite in primis regnum Dei &c.* Matth. 6. 33.

An verò ibi Aristoteles dicit, Principem teneri suorum subditorum animas pro suâ, non pro illorum opinione, curare & gubernare? Atque aded debere magis illum illorū animas, quàm contrâ illos ejus animam regere?

7. *Lipsius*

Ad quæ autem ea potius quàm ad Principem pertinet?

Interrogatio hæc est. Et ego quæro, ad quem autem curatio divinarum rerum potius pertinet, quàm ad Christum animarū Principem? Hæ enim suum regnum sunt, non terrenorum Principum. Nonne res divinæ in ipsis animabus exercentur? At nunc species nuda seu verisimilitudo, non est ipsa veritas. Quæ admodum religio in corpore apparere potest, eâ vacuo animo, quod frequentius accidit: sic e contrario ea potest occupare animam, quamvis in corpore non reluceat, quod sæpe etiam usu venit.

Ad hunc modum hypocritæ ob oculos hujus mundi, pleni Religione videntur, cujus sunt inanes: ast verè Christiani præ se ferè res quandam hujus vacuitatem, attamen eâ referti sunt. Hypocritæ magni fiunt, ingenui Christiani despectui habentur. Illi coram mūdo præstabiles sunt, hos mundos mortiferè infectatur.

Cordis

Cordis ille cognitor Christus, nō Princeps terrenus, pernovit horum discrimen: sanctorum suorum animas; ut suum, non terrenorum Principum regnum; fideliter procurat ipse: atque in iis quoque veram religionem: ipsæ enim spirituales sunt, ut etiam earū Rex Christus est: ceterum hypocritarum animas, quæ carnales sunt, simulq. eorū speciosam Religionem, nullā curā dignatur, quippe quæ ejus Imperii non sunt.

Hujusmodi carnalibus hypocritis dominantur similiter ut plurimum carnales Principes. Qualis populus, talis & Princeps. Hypocrita alteri hypocritæ imperat. sanctorum autem animas solus moderatur Christus, qui in hoc suo regno ipsemet, non terrenus Princeps, curam veræ Religionis gerit: cujus nihil ad Principem pertinet, ut malè ais.

Porro & si tale quid esse possit, quod tamen nequitiam esse debet, ut humanæ curationi permittatur ipsa Religio: rû insuper sciscitor, an Principis ea curatio magis sit, quàm Senatus ecclesiastici? hunc ne (Lipsh) super hâc rē audisti? totus is tibi hoc cōcessit? permittitne Principi judicium de doctrinâ? ut Concionatores pro suâ libidine constituant? Haud quaquam credendum.

Planè aliud pronuntiabunt, atque tua clamant scripta, afferentes Religionis procuratorem nullius esse magis, quàm illius qui eam probè novit: cujusmodi sunt ipsi Theolo-

gi, & non Principes. Quibus & hoc obtrudent: Nos Theologi permittimus executionis opus pro ipsâ Religione, ad evertendas hæreses adeoque ipsos homines hæreticos, quos tales censemus: nullatenus verò curationem, ut subditi hanc aut illam Religionem pro bonâ habeant. Principes enim id non capiunt, sed nos maximè. Ideoque nostrum præcipuè est, curæ Religionis incumbere.

Itaque omni modo adhuc Iustus Lipsius pravè censet, & adversus Senatum Ecclesiasticum pugnat. Sed audiamus rationem, quâ Iustus Lipsius Religionis curationem suo Principi potius, quàm alteri cuivis assignare studuerit.

I. Lipsius Decet enim quod optimum est, ab optimo coli, & quod imperat ab imperante. 4. 2. §. 3.

Quinam, Principesne mundani, an Ecclesiastici, an utriq. sunt homines optimi? Sûnt ne omnes Imperatores & Reges hominum optimi? Aut Pontifices universi pro optimis habendi? Vel utri horum? Semperne & passim? profectò horum neutri: saltem vel rarissimè inter homines bonitate præstant. Nascuntur ne Principes aliis omnibus hominibus meliores, aut melius constituuntur? Illud numquam dixeris, hoc verò ipse asseris.

J. Lipsius Ut nemo doceat fraudis & scelerum

lerum vias, Regnum docebit. 4. ^{Regnum}
 14. fol. 219. ^{schola frau-}
^{dum.}

De his quid testantur omnium seculorum exempla & antiquarum rerum usus? Historias dico & Annales? ex decem Agricolis probū unum fortassis inuenies, similiter ex mechanici decem, bene moratum unum; ex decem qui mercaturam faciunt, æquum unum reperies. Evolve Historias omnes, dispeream si in centum Principibus tam laicis quàm consecratis unum aliquem inuenias, qui probabilis sit, & toleratu facilis. Pervoluta & ipsum corpus Biblicum, perpaucos integros ac religiosos Reges in Iudæa reperies, sed Tyrannos malignos & veteratores quàm plurimos. Atque inter omnes Israëliti Regni Reges, qui 36. fuere, ne unus quidem virtute præstabilis extitit. Et hi nihilominus, Lipsio teste, optimi essent, ac propterea maximè idonei, qui id quod optimum est in Repub. Religionem scilicet, procurent. Anne hæc conveniunt? Anne hæc firma probatio?

Principes plerique ex pravâ & lascivâ educatione pravi: volunt tamen videri omnes benevoli & benefici. Opes, imperium, delicias, celebrem famam, pro bonis ducunt. Hæ res iis potissimum affluunt, quapropter opinantur se præstare ceteris hominibus: ob id quod plus eorum, quæ pro bonis habentur, reliquis hominibus possident. Et bis tanto ceteris stolidiores

D 4

sunt

sunt, ratione suæ arrogantia. His si accedant assentatorum gloriosi sibi, Principes non modò ceteris præstare, sed omnium etiam esse optimos, quid aliud horum operatio efficiet, quàm ex fatuis Tyrannos? quis horum Principum non maiorem habet fidem verbis aliorum, quàm suæ vitæ, & sibi; ipsos ad cælum ferentium?

O ter & amplius laudandi Principes illi optimi & optatissimi, qui erga subditos beneficentissimi sunt, & illorum utilitati præ suâ vel maximè student, nemini autem incommodo detrimento sunt, domi iustitiam fideliter, foris arma fortiter exercent, domestico tranquillâ libertate exilaratos ab externâ vi defendunt.

Sed ad rem: quid necesse erat ita in universum Principes suorum subjectorum curatores constituere? ii plerique suis animabus prorsus malè consulunt: quisque seipsum magis, aut saltem non minus, quàm alium diligit. An credibile quoque sit, Principes sibi ipsis in rebus divinis, verâque Religione malè consulentes, suis subditis prospicere, ac veræ Religionis rationem aliquam habere?

Aut potest I. Lipsius certum nobis facere, Principes omnium mortalium numquam nò esse optimos? Et cunctorum Principum Officium esse curam habere de Religione? Aut Deum ipsū universis Principibus hanc curam demandasse? Si hoc non potest, vel saltem quibus Principibus hoc injunxit? in supradictis aliud

liud probatum) ut iis cognitis, in omnibus quæ nobis præcipiunt, etiam cum Deo præcepto pugnantibus, obsequi valeamus.

Si id potest hominibus persuadere, de subditis loquor, non de imperantibus Principibus (sive mundani, sive ex clero, sive utriusque, qui huiusmodi potestatem obviis ulnis amplectuntur) cogentur credere malè esse pronuntiatum ab Ordinibus.

Subditos non teneri, ut obsequantur suis Principibus, in omnibus quæ mandant; sive ea iusta, sive iniusta sint. Decret. Ordin. genera. unitarum Provin. Anno 81.

Quin etiam tenerentur subditi I. Lipsii verbis, supra Apostolos, fidem habere, errassent enim cum dicerent Deo magis quàm hominibus obediendum, Act. 5. 29. Hoc dicere renuet, nisi se planè atheum velit ostendere, fidem divinis ipsis litteris derogando, & culpæ Principis Auriaci, felicissimæ memoriæ, felix ac saluberrimum propositum, qui divinis eloquiis instructus, innoxii sanguinis effusionem detestabatur, apertè scribens in suâ Apologiâ, pag. 80.

Rex mihi, a Zelandiâ solvens, mandata dedit; ut quàm plurimos probata vita homines, ipsi religionis nomine suspectos ac invisos, mortis supplicio delearem. Cuius mandati iniquitatem ita recusavi ut ipsis ipse significaverim hæc pericula, certò sciens me hæc salvâ conscientia non posse facere, maioremque obedientiam me Deo debere, quàm hominibus.
Quod

Quod mandatum debemus fateri ut cassum quiddam a Deo datum, vel agnoscere penes quemque subditum liberum esse iudicium, in quibus mandatis, fidei negotium attinentibus, suis primoribus mūdānis vel Ecclesiasticis obsequi teneatur, aut non. Quod facili quivis dignoscet, si pie perscrutetur sacras litteras, an ea hoc contineant, nec ne, vel etiam vetent. Quod nunc demonstramus, simulq. declaremus, cum in paucis biblicis scripturis, tum aliis actis & eventibus.

Ieroboam binos erexit vitulos in Samariā, ansamq. prēbuit Israëlī eos adorandi, quod a Deo vetitū erat. Si in cuiusq. Israëlītē libero arbitrio positum nō fuisset, immo mandatū a Deo nō accepisset, dijudicandi, utrū deberent Deo, & non Regi Ieroboam: an Ieroboamo, & nō Deo, morē gerere, quin etiam cōtra omne privatū iudicium ipsi Regi morigerari: quis nō confitebitur Israëlēm Idololatram in hoc Idolorū cultu, nō modo nō peccasse, verū etiam, dum ita Regi obtemperat & obsecundat, bene fecisse.

Si singulorum subditorum, immo universorum arbitrii non sit, discernere ea quæ Magistratus de fidei vel Religionis negotio præcipit: sed omnino conveniat, ut sine delectu & discretionē, an ea præcepta a Deo, præter aut contra Deum sint, iis ausculetur: non necesse fuerit profiteri, Sydrachum, Misachum & Abdenagonem deliquisse, & in Deum peccasse, quod Regi obedire neglexissent in adorando
aureo,

aureo Simulachro? Dan. 3. 12. Quemadmodum & Daniel fecit, dum Regis edicto non o-
ptemperans Deum suo more adoravit. Dan. 6.

Anne Magistratus mandatis, de non ampli-
us prædicando in Iesu nomine Apostoli auscul-
tarunt? nequaquam. Si oporteat in Magistratus
verba jurare, quis inficiat ibit, omnes illos in
Deum peccasse, & meritò supplicio dignos fu-
isse? nonne Senatus auctoritatē ludibrio ha-
buerūt, propalam docentes cōtra ipsius Regio-
nis receptam doctrinam, antiquos ritus, adeo-
que (prout ipse Magistratus sentiebat) contra
ipsam Moylis legem?

Num Martyres omnes ipsis Tyrannis ob-
temperaverunt? minimè. Erant itaque temera-
rio suo iudicio de Magistratus mandatis (quod
illos minimè decebat) maximè culpabiles: vel
omnino dicendum, esse cujusque judicare de
Magistratus edictis: quæ si deprehendat, præ-
ter vel contra Dei iussu esse, non debere Ma-
gistratui in iis, sed Deo obsecundare.

Alioquin verò, si universi subditi, Magistra-
tus sui mandatis, pro suæ provinciæ Religio-
ne, antiquâ consuetudine, majorum insti-
tutis &c. (uti I. Lipsio hic publicare visum est)
tenentur morigerari: constitem planè est,
Catholicos bene facere, dum suo, sub quo de-
gunt, Magistratui obsequuntur: atque aded non
solum Catholici, verùm etiam Lutherani, Re-
formati, immò quoque Machumetani vel Eth-
nici qui Magistratus decretis morem gerunt:

Idem

Idem dicendum de Lutheranis, qui sub Magistratu agunt Reformato, Catholico, vel etiam Turcico aut Gentili: nec non de Reformatis, qui sub Lutheranis, Catholico, Turcico, aut Ethnico Magistratu diverruntur.

Verum est omnes Principes, homines quoque existentes, potissimum curare debere quam ipsi Religionem sequi debeant, verum etiam se oportere, ex praescripto communis legis naturae curam habere pro proximo suo, ut veram Religionem consequantur, in eo totos esse, quoad fieri potest, eos consilio & institutione juvare exquisitissimum etiam est. Ceterum quid coloris habet illos unum quempiam subditorum potenti & violenta manu ad hanc vel illam Religionem amplectendam compellere?

Exec. 33. 8.

Hocce uspiam ipsis praecipit Deus? Aut ab ipsis suorum subditorum animas exigit? Id quidem de perfidis Prophetis legitur, sed de Principibus non item. A quibus requiritur tutela bonorum, viduarum & pupillorum, recta administratio iustitiae, ac facinorosorum vindex pro meritis poena, nusquam autem pernitio errorum in Religionis negotio: multo minus quoque extirpatio zizaniorum in Domini agro. Quam nequiquam illorum imprudentiae commisit, ne ipsi errore capti bonum triticum evellant, sed angelis suis id negotii dedit, quos ad hoc missurus est. Math. 13.

Itaque sapienter admodum pronuntiant
Ordines generales: *Articulus de religione praeceteris*

ADVERSUS I. LIPSIVM. 61
ceteris gravissimus est, ex eâ ratione, quod religio non ad homines, sed ad Deum spectet, non hominibus, sed Deo prestari debeat, cui non minus populus quam Rex subjectus est, sed utrisque, tum Regi, tum populo, ex aequo observatio ejus precepta est, ex aequo etiam ambo vel vitam vel mortem sperant & metuntur, si aut bene aut male in Religione versati fuerint. Itaque ambo etiam, & Rex & populus (cum populum dicimus, simul etiam unumquemque singulatum intelligimus) Deo juxta suam conscientiam servire postulat. Aët. pac. Col. fol. 29. Tertullianus vetustissimus juxta ac doctissimus Theologus, ad Scapulam Præsidentem Carthaginensem scribens, inquit: humani juris & naturalis potestatis est, unicuique quod putaverit, colere, nec alii prodest, aut obest alterius Religio. Sed nec Religionis est, cogere Religionem, quæ sponte suscipi debeat, non vi, quum et hostiæ ab animo lubenti expostulentur. Aët. pac. Col. fol. 38.

CAPVT. V.

De Religionis procuratore cujusvis unius Principis. De ejus causâ, & quam ob rem sit.

NON decet solum, sed expedit. Tutelæ tuæ primum: quia verissimè Cyrus ratiocinabatur, si omnes familiares
 imò

7. Lipsius

(imò & subditi) Dei metuentes
essent, minus eos aut inter se ali-
quid illicitum patratueros, aut in
ipsum. 4. 2. §. 5.

Ipsius igitur erit suscipere patrocinium Reli-
gionis, pro iudicio doctorum Ecclesiarum,
Catholicæ, Luteranæ, Zwynghianæ, Reforma-
tæ, vel Anabaptisticæ. At qui indubitanter
cognoscet, quænam illarum, imò an aliqua
istarum genuinam Religionem habeat? Qui-
nam eorum omniû veri pastores aut lupi sint?
Nonne consultius hic tuo Principi foret, ut
ante omnia in vero exquirendo torus versetur,
vel ab hac malè fundatâ defensione absteineat?
defensione, inquam, ignotæ religionis, non
hominum testatæ innocentia, licet in aliquo
etiam errantium? horum enim ipsi patrocinium
mandatum est, non autem defensio veræ Reli-
gionis per rabiosam oppressionem. A quo si
se contineat & quiescat, nihil potest mali face-
re: at hâc cecâ & irritâ defensione, quam lex
nusquam excipit, nihil boni præstabit. Ad quid
autem usque adeò indomitè Madianizare con-
duceret?

7. *Lapsus*

Ad augmentum etiam Impe-
rii. 4. 2. §. 6.

Ad augmentum Religionis, an Regni tui
Principis? Non Religionis, ut quæ hâc ratione
immi-

imminuatur, uti paulò ante ostendimus. Sin-
cè hoc opus tuus Princeps perpetret, ad sui
ipsius regni amplificationem, sequitur, Religi-
onem ei non esse divinum cultum, ac proinde
non religionem. quin potius erit ministeri-
um, quo sibi inservit, quippe qui non quærat
quod Dei est, sed quod suum. Idque, quod
longè deterius est, sub fallaci larvâ inculpatæ
Religionis. Itaque I. Lipsius abusum rei opti-
mæ inducit (quam ipse quoque optimam cen-
set 4. 2. §. 3.) ut ad id quod maximè execran-
dum est, pertingat, nempe ad terreni Principa-
tus amplitudinem, quam huiusmodi insipiens
Princeps, pro re præstantissimâ deligit. Potestne
talis terrenarum rerum venator, cælestia & æ-
terna bona consequi?

Scito enim Deos prouiores esse *I. Lipsius*
se in eos, qui maximè illos colunt.

4. 2. §. 6.

Cujus gratiâ aliquid quis facit, ei eo facto
inservit: si Deo propter Deum deservit, Deo mi-
nistrat: si verò Deo paret amore sui commodi,
non Deo obsequitur, sed sibi ipsi. Doces tuos
principes Deo non servire, quando instruis illos
quærere non augmentum Regni Dei, in salu-
tari emendatione animarum suorum subdito-
rum, sed finem sui Imperii propagationem, & fa-
cis quod sibi ipsis sint idola. essetne illud fracti
animi erga Deum obedientia, aut vera religio?

Aufus

7. *Lipsius*

Aufus gloriari Tullius Romanos, non calliditate aut robore, sed pietate ac Religione omnes gentes nationesque superavisse.

4. 2. §. 7.

Aliud quid est esse bonum, aliud esse malum, aliud est medium unius ad alterum. premii cupiditas quoddam mediū ad virtutis exercitium est, & hoc ad bonitatem. verū ipsa media non sunt virtutes ipsæ. Mancipia & illi qui suo jure carent, timent, lenocinantur, honoratē vel maximē prosequuntur illos, a quibus munificū se autoramentū etiam per extremam infamiam emuncturos sperant. sed ingenui, qui suo jure & libertate utuntur, homines nobiles ac boni honore dignantur optimos, & quos norunt prudentiā & virtutis dignitate antecedentes.

Si tui Principes Deum venerantur privati emolumenti causā, Diabolos quoque & ipsa Idola honestaverint, a quibus maximū sperant commodum. Atque ei lubentes paruerint, qui ait: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me. Math. 4. 8. 9.

Talibus Diis ethnici Romani honorem tribuebant. Quare tua ratiocinatio talis statuitur: Idem & vos facite Christiani Principes, sic depopulationem & vastitatem alienis regnis in-

inferendo sub vestrum Imperium ea subjungentis, Regni terminos longè lateque dilatabitis. Siquidem in Religiosos & se colentes Deorum propensior benignitas est. Anne hîc prudenter hoc consulitur? aut consilium suum, bonum & plausibile esse, probatur?

Mos probus & vetus servandus. 4. 2. §. 13. *I. Lipsius*

De Religione differis. Ea aliud quid est, quàm mos, sive is vetus sive novus, sive bonus sive malus sit.

Iam verò publicè, quî salvi sumus nisi illâ salvâ? Religio & timor Dei solus est, qui custodit hominum inter se societatem. *I. Lipsius*

4. 2. §. 7.

Tolle hoc vinculum: vita hominum stultitiâ, scelere, immanitate complebitur. Ibidem.

Quomodo autem vera Religio a quopiam conservabitur, eam qui nondum est adeptus? Complures falsæ in diversis regnis. Unica est aut esse potest, quæ vera sit. Princeps veram nō agnoscens, quo acto augurio se veram aut falsam defendere colliget? si falsa est sed veram opinatur, quomodo eam deferere possit? Si

E

non

nō prodit falsam, veram nequit suscipere, multo minus ejus cōservator ac custos dici potest.

Præterea hoc consultandum est, conducātne cōcordia & pax in Regno aliquo ubi falsa Religio suscepta: an dissensio *ὁν λογομαχία*. In pace profectō quæ mendaciis nititur, nemo salvabitur; ubi verborum est velitatio, unus aliquis veram religionem habere potest & salvari. hoc beatum dissidium invexit Christus (Math. 10. 35.) & impiam pacem fabrūm tignariorum, turrim Babiloniam ædificantium, ipse Deus pacis involvit. Genes. 11. 7. 8. adversabatur enim Deo suoque Christo. Psal. 2. 2. Dissensionē inter Iudæos induxit Christus, Ioh. 10. 14. Dum quidam dicerent eum Diabolo obsessum; alii, hoc non esse Diaboli opus. potestne Diabolus cæcorum oculos aperire? Quis dicat eorundem prius extantem concordiam præstitisse huic salutiferæ discordiæ?

Quæ vera sapientia, virtus, humanitas existere possit, etiam inter alicujus Regionis incolas, qui concorditer falsam religionem exercēt? Necesse est, ubi impium illud vinculum arctius & firmitus constringit, ibidem omnia esse plena fatuitate, pravitate, atque sevitia abominabili. Nisi hoc dicere velis, omnem Dei metum & Religionem, sive ea vera sive falsa sit, concordiam conciliare.

CAPVT. VI.

A

An ex Religione discordia nascantur. Indulgentiam plurimum, quàm unius Religionis, non semper odia & dissidia in Reipub. inducere: sed contra, ea dissipare magis, amicitiam ac benivolentiã contrahere.

O melior mundi pars, quas ^{7. Lipsius} diffidiorum faces Religio tibi accendit? 4. 3. §. 1.

O quàm falsæ, quàm dispariles hïc res ex uno calamo profiliunt? Hic Religionem hominum inter se societatem custodire; paginã alterã, eam faces diffidiorum nobis accendere scribit.

Si mala hæc ex Religione verã, nullam veram esse statuetur. Quare certum est hæc ex falsã provenire. An falsam defendendo servari expedit? non dices opinor. Vanam ergo ac mendacem deferere oportet, aut penes illam alias admittere. primum concedens, innovatio fiet, hanc respuis. 4. 3. §. 3. dicens:

Positas semel leges constanter ^{I. Lipsius} servate, nec ullã earũ immutate. Nam quæ in suo statu, eademque manent, etsi deteriora sint, tamen utiliora sunt Reipub. his quæ per innovationem vel meliora indu-

E 2

cuntur,

cuntur. 4. 9. §. 2. 4.

Ideoque in minimis quoque rebus omnia antiquæ consuetudinis momenta servanda. Ibidem. §. 27.

Eos verò qui in divinis aliquid innovant, odio habe & coërce.

4. 2. §. 11.

Quod si postremo, de pluribus admittendis Religionibus, consentis, omnium voluntati satisfactum est, pacemque obtinemus. Hoc nunc de his liquidò constabit. Præterea etiam ipsum Lipsium, in hisce præ ceteris omnibus vel maximè delipere, quoddam Ægyptios Reges prudenter agentes, stultitiâ arguat.

I. Lipsius

Idemq. si confundis. 4. 2. §. 10.

Quid?

Vita hominû stultitiâ, scelere, immanitate cõplebitur. 4. 2. §. 9.

Si quidquam confundatur?

Non ea miscenda. 4. 2. §. 10.

Multa te constanter asseverantem, nihil firmiter probantem audio. Quorsum autem hæc tua mistio? Visne unam Religionem miscere ac parem facere alteri? aut unam penes aliam, suam.

suam quibusque integram violatamque conservantibus; admittere?

Nec enim audiendi Ægyptii illi Reges, qui variam & miscellam Religionē induxerunt. 4. 2. §. 9.

Multo minus consilium Cunei Leowerdensis Episcopi, qui cum plurimū stolidæ atrocitatis evomisset, plenis buccis exclamavit.

Quid igitur Belgæ Principi vestro Catholico tantopere molesti estis? quid petitis ab eo, quod Deus illi prohibet? quid postulatis permitti, quod Deus illi permittere vetat, & vobis non expedit? &c. Postea cocludit.

Sic Princeps Christianus nihil postulantibus hæc parte concedere debet, nullam populi, vel terræ suæ partem, sub vinculis & potestate Principis tenebrarum in heresi, velut in Agypto relinquere, sed omni parte pessimam hanc lepram, cancrum, venenum mortiferum curare &c. Act. pac. Col. 280.

Hujus Episcopi & I. Lipsii consilium unū est, de unā duntaxat Religione admittendā: 1. Pontifice, & Hispaniarū Rege stans, contra Ordinum, simulq. Principis præclaræ memoriæ in hac re consilium, Apol. f. 136. Quod multo præstabilius est, & plerique Imperatores nō minus piē quā pruden̄ter, ad utilitatem subditorum & Provinciarum amplexati sunt, Legantur Acta pac. Col. f. 280.

E 1

Constanti-

Constantius Caesar petiit ab Athanasio, Basilicam Arrianis Alexandria permitti: quod Athanasius eâ conditione se permissurû dixit, si Imperator idem beneficium largiretur per singulas civitates declinantibus Arrianorum communionem. Socrat. in Tripart. lib. 1. c. 30.

Constantius Caesar Arrianos in suis Ecclesiis convenire passus est, nō tam quod iis (ut quidē falso credunt) faveret, quān quod subditorum paci stude-
ret. Jeroboam de Rep. lib. 3. c. 7. fol. 583.

Julianus Caesar dissidentes Christianorum Antistites, cum plebe discissâ, in palatium intromissos monebat, ut civilibus discordiis consopitis, quisque nullo vetante Religioni suæ serviret intrepidus. Ita refert Ammianus Marcellinus Lib. 22. Sozomenus lib. 5. cap. 4. Theod. lib. 3. cap. 4.

Hoc moderamine Principatus inclaruit Valentinianus Imper. Catholicus, quod inter Religionum diversitates medius stetit, nec quemquam inquietavit, neque ut hoc coleretur, imperavit, aut illud, neque interdictis minacibus subjectorum cervicem, ad id quod ipse voluit, inclinabat, sed intemeratas reliquit has partes, ut ipse reperit. Hinc colligas ante Valentinianum sub Ioviniano liberam fuisse Religionem. Hæc Am. Marcell. in fine lib. 30.

Theodosius magnus, Hispanus, prudentissimus & optimus Princeps, vidit Constantinopoli Arrianos, Novatianos, Macedonianos & Eunomianos, qui inter se divisi erant, & apud sc̃psos singuli congregabantur &c. Socrates in Tripart. Historia lib. 9. cap. 36.

Tertul-

Tertullianus & Epiphanius colligunt sub Theodosio ad minus centum Sectas fuisse pacificas, quod una per aliam conservaretur, ut ait Io. Bodin. lib. 4. cap. 7. fol. 747. ubi addit Theodoricum Regem Gotthorum Arrianum, noluisse cōstringere conscientias subditorum. Religionem, inquit, imperare nō possumus, quia nemo cogitur, ut credat inuitus. allegat autem Cassiodorum. Act. pac. Col. fol. 280. & 281.

En tibi multa præclara Imperatorum exempla, apertè pugnantia cū opinione Scriptoris Ægyptiorum Regum facto obloquentis, quod variam & miscellam religionem admittebant.

Stabiliendo, ut putarunt, sce- 7. *Lipsius*
ptro, & ne unquam cōspirare inter se Ægyptii omnes possent. 4.
2. §. 9.

Idem quoque I. Ordines planè profitentur, *Ubiq; sunt persecutiones, ibi sunt omnia plena turbarum, ubi vero absunt persecutiones, quamvis diverse sint Religiones, omnia sunt tràquilliora &c. Act. pac. Col. fol. 41.*

Idem I. Ordines clarè pronunciant fieri haud posse, ut inveniatur media alicujus bona firmaque pacis, quàm indulgentiâ plurimæ Religionum. *Act. pac. Col. fol. 21.*

Sed video ad quem finem I. Lipsius ibi dixerit Reges Aegyptios diversas Religiones in-

venisse, nempe ad evitandam invicem suorum

E 4

sub-

subditorum subppurationem . Quæ intentio laude digna quidem . Anne huic vel tantillum rationis aut demonstrationis subest, hoc eorum facto hominum vitam stultitiâ compleri ? &c. Nihil minus. Quod tamen esse necesse est, aut I. Lipsius nihil, quàm vanissima, ancipitis animi somnia exponit. Hocceine intelligentis viri?

I. Lipsius O fatui unionis auctor illa una: & a confusâ illâ sèper turbæ . 4. 2. §. 11.

Illorû, quæ præcedunt, nullam Lipsius rationem dedit, ita nec hîc: illa desiderabant probationem, hæc non minus. Dicit Religionem unam unionis auctore esse, confusam turbarû. quòd si Lipsii assertio firma probatio esset, jam dudum fidem fecisset. An quid, quo sua demonstraret, in judiciû adfert? nihil. Atque adedè etiam his pugnancia scribit ex Io. Leo. de Ægyptiis.

Tradûnt apud Ægyptios quatuor Sèctas vigere, nullum tamen esse turbidum dissidium, addens quando variæ Religiones non turbent. pag. 21. An hoc cum eo convenit? an ibi dicitur a confusâ sèper turbæ? Nequaquam.

At e contrario docebo sua dogmata pugnare cum ipsâ experienciâ nostri ævi. Nempe eos qui alteram Religionem moliti sunt evertere, statum suum in discrimen maximû redegisse.

Hoc ipsa Gallia testatur, in quo post exundantè sanguinis effusionem, nihil aliud remedium ad quietem agnoscere datum est, præter indulgentiam utriusq. cultus Dei Request.
a son

son altesa. 13.

Quod quoque in Germaniâ admittere co-
acti sunt Imperator Carolus, ejus Germanus
frater Ferdinandus ac porro hujus filius Impe-
rator Maximilianus, id tam felici progressu, ut
exinde nulla umquam in Germaniâ turba ex-
titerit, Adeo ut & ipsi Catholici nusquam ma-
gis tuti sint, quàm ibi, existentibus tamen du-
abus Religionibus, vel etiam in pluribus Ci-
vitatibus Imperialibus, immò in uno eodem-
que Templo. Quod adhuc quotidie ob ocu-
los positum est, & de hâc ré latius legi potest,
in ipso supplice libello Reformatorum. Ant-
werpiæ exhibitò. 13. 14.

De quo Ordines Generales in hunc modum
loquuntur:

*In his provinciis, civitatibus & locis, ubi Religio
qua dicitur Reformata, Confessio Augustana, vel
pax Religionis (dicta Religione fried) re-
cepta est, omnia permanebunt in suo statu, ita ut a
nemrà parte contraveniri possit. Quâ in rê nulla
debet fieri difficultas, quia aliter possibile non est
invenire media alicujus bonæ & securæ pacis, trā-
quillitatis, & quietis publicæ. Et si quis in posterũ
vellet alium ordinem instituire, hoc nihil aliud es-
set, quàm motus inchoare & novas calamitates ac
ruinas reducere. Act. pac. Col. fol. 21.*

Id pronuntiant Ordines Generales, vna cū
ipsis Reformatis, & cum omnibus ingenuis
harum Provinciarum Incolis. Quorum omni-
um causâ deterior erit, adeoque manifestò re-

E s

fracta.

fractarii contra Regem Hispaniarum fuerint, incolumi & sano scilicet I. Lipsii consilio & iudicio.

Age, quid aliud exigit Rex ab his Provinciis, quam conservationem unicæ Romanæ Catholicæ Religionis? (qui nullam huic sociam admittere vult, quod I. Lipsius sapientiæ ducit 4. 2. §. 10.) simulque suæ auctoritatis restaurationem? O quantum noxii discriminis immineret his provinciis I. Lipsio iudice?

CAPVT. VII.

An Magistratus externâ vi Deum colentes posset efficere. Vanum illud. æquè ac stultum esse consilium, immò fieri non posse. De vi conscientiarum, quid illa sit, & quam acerbi fructus huius nutrimentis educati sint.

MV S A R V M ille pater
quanto melius? cujus hoc
I. Lipsius ad Augustum monitû extat: Divinum illud numé omni modo, omni tempore, ipse cole juxta leges patrias: & alii ut colant effice. 4. 2. §. 11.

Hæc vis est illata conscientiæ, quam ferre nolunt Ordines Generales. Qui pro ut nolunt suis

suas conscientias vim ullam adhiberi: ita legi Dei non convenire, ut ipsi aliorum conscientias vim ullam adhibeant, Act. pag. Col. fol. 30.

Lugdunum Batavorum.

Quapropter mature & consultò animum observavimus: numquam eà mente futuros ut sive in rebus parvulis, sive majoribus admittamus aliquam Religionis vim, vel amplectamur aliqua statuta aut Decreta eò tendentia.

Et quod attinet ad tuum Musarum patrem, is pater Christi non est, neque ipsa Musa & Poësis, Apostoli, aut S. Scripturæ sunt. & quid ex his probabitur in tam ardua Patriæ causa? Quæso quo pacto probat Lipsius, omne consilium ipsius Mæcenatis sanum & divinum fuisse?

An hoc ipso, quo Lipsius eum statim sub ista verba (4. 2. §. 12.) impium appellat?

An huic nostro negotio subserviet quod ab ore impio provenit? Absit. Sicut & in proverbio antiquo dicitur, A B I M P I I S egreditur impietas. 1. Reg. 24. 14. Entibi rursus non insolitam I. Lipsio probationem, nudam scilicet assertionem, quam non veretur pium vocare consilium. quoruscunque ei fidem habet? sed consilium hoc perscrutemur.

Colitur vel honoratur Deus bene aut malè, Bene ex suo, malè ex hominum præscripto. Cultus Dei Romanus, imperante Augusto, Idololatria erat: Non secundum Dei, sed secundum hominum præcepta. Itaque non ve-

rus

rus, sed falsus Dei cultus erat, qui tum extitit juxta patrias leges.

Ad præscriptum hujus Religionis consulebat Mæcenas Imperatori ut Deū coleret & veneraretur, auctorq. esset ut alii quoque idem facerent. Hoc consilium I. Lipsius admodum pium esse judicat. Num igitur conducirer, ut omnis Princeps & populus, quorum patriæ leges Idololatriæ sunt hominumque instituta, illas ipsi observent, efficiant, ut ab aliis quoque observentur? Si cuncti Ethnici Principes huic consilio audientes fuissent, numquam Christiana fides locum obtinuisset in ullâ civitate aut provinciâ, in quibus idola colebantur. Atque aded etiânum hæ regiones Idololatriæ cultibus subjacerent, citra omnem Christi cognitionem. Hoc Antichristianum consilium est Christiano Principi a Christiano oblatum.

Cui consilio aliud accedit ridiculum planè, ut cassum ac inane, in nullius quoque Imperatoris aut moderni Principis arbitrio positum. Quamvis enim jam alibi extaret Dei cultus aut veneratio, non secundum hominum, sed dūtaxat secundū Dei mandata, in ceremoniis & veritate invisibili consistens: qui cultus (si modò rectè fiat) ex vera fidē, integroque corde exerceri debet: Anne Princeps hic potest alicui veram fidem & cor integrum dare aut imprimere? hoc præstare ut alii Deum colant juxta patrias leges? Nequaquam.

Ord-

Ordines Generales inquit: *Magnum mysterium est religio Christiana, ad quam promovendam Deus non impio milite, non archibus & gladio, sed spiritu suo, & pastoribus a se missis utitur. Act. pac. Col. fol. 42.*

Regnum Christi non est de hoc mundo, est spirituale, non carnale, similiter verbum Dei propriè loquendo, spiritus est. Evangelium virtus Dei. verus cultus Dei novi Testamenti sit in spiritu, & est spiritualis. Ita etiam fides gratuitum spiritus Dei donum. Quare per homines, sive gladio carnali nec acquiri, nec auferri, nec defendi aut conservari potest. Ibidem.

Damasceus tradit, Evangelium toto orbe fuisse pradicatum, sed nullis telis, aut armis, aut bello suos adversarios vicisse, sed a paucis, nudis, pauperibus, indoctis & flagellatis confusos fuisse sapientes mundi. Quomodo enim posset Ecclesia martyres habere, si ipsa martyres faceret? Ibidem.

Magistratus perperam edoctus & male instructus est, quod ipse tamquam mundanus Magistratus, & ratione officii sui, potestatem habeat, Christiana fidei, cum iis qua ad eam pertinent, dominari; qua tamen benignum donum Dei est, ut ante dictum, non cuiusvis res est. Non in ipsius officio nec potestate positum est, fidem jubere vel vetare, sicut etiam non potest ulli fidem dare vel adimere. Act. pac. Col. fol. 159.

Idem scripto persequitur: Si quis velit hominem pellere suis legibus & statutis, ad hoc aut illud credendum pro sua opinione, certum est ibi deesse

esse Dei verbum, & si id ibi abest, certius efficitur,
id Deo magis displicere quam gratum esse.

Quia non potest esse sincerum, quod coactum est,
nec Christo gratum est, nisi quod voluntarium est.
Erasmus sup. op. Hila.

Quod enim propter homines fit, probabile non
est, & cito dilabitur. Clemens lib. 10.

Itaque quâvis ratione, in Principis potestate non est, efficere ut aliquis hominum Deum ritè colat, aut veneretur. Nam absque fidè nihil non peccatum est, multo minus verus Dei cultus, Rom. 14. 23. Dei quoque veneratio, quæ ex corde non fit, hypocrisis est, Deo abominabilis, ac proinde non Dei cultus. Hic videre est Lipsium Principibus consulere, quod præstare penes eos non sit. Nunc & ipsum audi, rationem hujus facti reddentem, prioribus planè pugnantem.

Nemo Rex perinde animis
f. Lipsius imperare potest; ac linguis. Mētium Rex Deus est. 4. 4. 1.

Agedum, ergo homo sive is Rex sit, sive Princeps, potest metu quodam cogere aliquem, ad simulationem & Hypocrisim, quod & ipse Lipsius confitendo inficiari non potuit.

Itaque terrore illo, hoc saltem
I. Lipsius efficies, ut vultu, qui maximè servit, assentiatur. 4. 4. 5. 4.

Numquam

Numquam corde. Quis enim *7. Lipsius* imponat mihi necessitatem, vel credendi quod nolim vel quod velim non credendi?

Nihil tam voluntarium, quàm Religio: in quâ si animus aversus est, jam sublata, jam nulla est.

4. 4. §. 8.

Bene olim Rex Theodoricus: Religionem imperare nō possumus, quia nemo cogitur ut credat invitus. 4. 4. §. 8.

Nec non ipsi Reformati ajunt. *Siquidem quantum ad ipsam fidem, mentisquę sententiam attinet, nemo hominum eam alteri dare, impedire, vel auferre potest. in Remonst. fol. 11.*

Quocirca agrę animo concipere possumus, coactione, vel ope Magistratus (cujus auctoritatis abusum in hac rē numquam non plerique moliti sunt) universas coadunatas Provincias Christianas posse reddi: quinimo sub pallio nominis Christi mundū quendam sceleratis Hypocritis plenum. Lugdunenses in Remonstrat.

Quod ex ipsius Lipsii verbis etiam liquet, qui impii impium consilium imprudenter secutus

cutus, suo Principi auctor est id ipsum tamquam bonum amplectendi: commonetq. ut id peringat, quod tamen ipsemet fateretur supra illius fiduciam esse positum. Iam verò audiamus rationes, quibus id Princeps efficiat.

7. *Lipsius* Eos verò qui in divinis aliquid innovant, odio habe & coërce.

4. 2. §. 8.

Dei cultus Romæ, regnante Augusto, ac longo pòst tempore falsus erat, & luculenter idololatriæ.

Fingamus Augusti tempore, verum prophetam, ex Iudæis, vel Christum ipsum, vel Paulum advenisse Romam, qui reprehensâ idololatriâ, quosdam Romanos ab ea abductos, ad verum Dei cultum traduxerint: An nò illi innovassent leges patrias Religionis Romanæ? faciendum omnimodo.

Augustus sui Mæcenatis, hoc est, impii hominis, consilium sequendo, Prophetam illum, Christum aut Paulum (uti postea Nero Paulum tractavit) odio fuisset prosequutus & necasset, innovationis introductæ causâ.

Moyes quoque in Ægypto, Elias in Israël, & Protestantes in Germaniâ, Hugonotæ in Galliâ, Reformatores in belgio, omnes pariter necessariò perturbatores existerent, secundum hoc tam pium a Lipsio nunc obtrusum consilium.

Vnde

Vnde ii universi meritò cum Elià turbatores dici possent, 3. Reg. 18. 18. ac proinde odio & supplicio digni. Numquid in eo tibi suffragabuntur Christiani, Confessionistæ, Hugonotæ, Reformati nullà certè ratione. facilè verò, Hispaniarum Rex, Romanus Pontifex, cunctiq. amarulenti Papistæ.

Malitiam hominum odisse virtus, at peccatorem odio habere, peccatum est. Immodò quum is homicida sit, qui corde concepit alijus odium: idem illico manu se talè ostendit facultatem nactus, quemadmodum Principes factitant, quibus cupis hos innovatores esse odiosos. atque ita Reges efficiuntur Tyranni. An prudentes lateat *indignationem Regis nuntiam mortis, & virum sapientem placare eum.* Proverb. 16. 14.

Eàmne tu Lipsi sedas, mitigas, hoc tuo tuique viri impii consilio? Non secus certè quàm oleum flammam exstinguit. Multò te prudentius egerunt ipsi Reformati Concionatores, dum rejicerent Romanistarum vesaniam in suos vituperatores insurgentium, in hunc modum loquentes:

Lubenter agnoscimus olim & jam pridè crassos errores in Christianam Ecclesiam esse inVectos: nec minus summà laude dignus zelus ille, & fides eorum, qui hos errores carpentes auferre studuerunt: quàm dementia illorum qui suis monitoribus insularunt, vituperanda est. in Demonstr. 8.

Anne conducibilius foret, Principes quidem

in odium hæreseos adducere, in amorem verò errantium hæreticorum? Tu ut errori tuo condonetur appetis, quis te docet in alios aberrantes esse ferocē? Non naturæ lex, minus lex Christi. Et coërce (inquis) *qui aliquid in divinis innovant.*

Quid istud? vitâ vel ceremoniis docere diversum a patriis legibus, majorû institutis &c? Ab hujusmodi rebus non abstinerunt Christus, ejus Apostoli, & plerique omnes martyres, tam veteres quàm novi, in Belgiâ, Angliâ, Galliâ, Hispaniâ &c. Legantur Acta Martyrû

Itaque hos omnes justâ compulsionē voluerunt coërceri: tamen cohiberi non sustinuerunt, ideoque in corpore luerunt poenas, ipse quoque Christus, neque hoc inculpatè, sed ut turbatores externæ pacis Ecclesiæ. Nam te docente & pro tui impii Mæcenatis consilio impio, debebant latendo silere: hominibus magis quàm Deo obtemperare, omnium horarum esse homines, tempori inservire, & ex utroque latere claudicare: ac Romæ versantes Romano vivere more.

Istud consilium neutiquam pium est, a Lipsio renovatû, in suâ Institutione Imperatoris, Regum & Principum, aptumque quo & Principes & subditi reddantur impii. Nam

Mobile mutatur semper cû Principe vulgus.

Illata vis conscientiæ, adversus animi libertatem quæ alicui adimi potest, posita est in eo, quod quis cogitur facere, quo damnandum se credit

credit: aut omittere quo suam servandam animam non dubitat: Quod perspicere est, ex unius libri duobus exemplis (et si nec id penitus necesse sit, si modò in memoriam revocentur innumera exempla nostri ævi) quum aut adorandū esset aureum simulachrū, aut id recusantes in cineres converti deberent fornace ardenti, Dan. 3. 5. 6. Cogebantur enim illi tres juvenes idololatriam committere, vel in ignem abire. Hæc electionis vis jure appellatur violentia conscientia illata. Nam et si fortes Christiani nihil non in Christo valentes, compelli nequeant, ut Deum deserant: attamē imbecilles eò adiguntur ut potius imprudenter eligant suarum conscientiarum læsionem admittere, quàm facultatum aut sanguinis. Hæc coactio eò tendit, ut quis id compellatur facere, quod tamen injustum & peccatum esse credit.

Rursum verò omittere, est violenta coactio conscientia, dum adigimur ad omittendum id, quod necessariò ad salutem præstandum esse credimus, cujusmodi sunt usus Sacramentorum, Concionum auditio, proximi admonitio, ore tenus vel scripto, preces publicæ, cultus divini &c. aut in discrimen venire corporis vel fortunarum. Tale videre licuit in Daniele, qui prætulit conjici in lacum leonū, quàm a solito sui Dei cultu abscedere, quod tum corporis supplicio veritū fuerat, Dan. 6. 7.

Quæ conscientia vis in Religionis negotio mater est subsequens, aliorumque multo-

rum nocentium fructuum, videlicet

Iplius Papatus.

Sed ad impellendū ipsum Magistratū, ut qui debeat suā potestate verum Dei cultum tueri. non animadvertentes primordia Papatus non fuisse, ad falsum Dei cultum erigendum: sed ad ejusdem fidem innotesceme ejusdem Papatus horribili diritate, omni diligentia invehendam. Quæ violenta impulsio nō aliud quā genuina mater Papalis dignitatis extitit, quā Papa subvertus est supra omne id, quod Deus, aut majestas appellatur. Neq. quisquam Dei cultus unquam fuit tam execrabilis, quem non hoc modo ille inducere & sustentare potnerit, quum omnem sublimitatem suis pedibus subjectam haberet: nemoq., ut chara & salva sibi esse vellet corpus & facultates, ei obloqui auderet. Lugduni Batavorum Remonstr. a. 3.

Horrendæ effusionis sanguinis.

Mirabilius autem nobis visum est, adhuc placitorum in iis articulis mentionem fieri, quibus ad Religionem Regis subditi cogendi sint, quasi non satis sanguinis propter Religionē hactenus effusum sit, quum debeat adhuc, & in bello, & in pace, gladius corporalis in causā religionis, contra omnem pietatem & justitiam, dominari. Alt. pacifi. Coloni. fol. 142.

Quamvis autē ōni ratione, quoad ejus fieri potuit, data sit opera, ad eos extirpandos: hoc tamē usu venit, ut quo plures necati & persecutionem passi sint, eo magis numerus increvit: usque adeo, ut fœviente Duce Albano inter octodecim & novēdecim

decim millia hominum excarnificati sunt &c. Reformati libel. suppl. ad Celsit. & cons. Ord.

Anno 1566. ipſis Kalendis Februarii hæc referenti mihi narravit feliciſ memorię laudatiſſimus Princeps Auriacus, ſe habere ex commentariis ac tabulis publicis Prætorum Provinciarũ ſuã & Brabantinæ jurifdiſtionis nomina & cognomina, omni ultimæ crudelitatis exemplo, Religionis nomine amplius triginta ſex millia hominum deleta; cujus truculentæ atrociffimæq. innoxiorum capitum trucidationis ita bonum Principem non ſine magno dolore miſerebat: ut cõmiſeratio illa ſuæ naturalis clementiæ, primaria cauſſa fuiſſe videtur, quodd arma primũ ſumſerit, quibus miſeros cives & ſanguinariã tyrannide oppreſſos liberaret. Atq. adeo idipſum Illuſtris ille Princeps fatetur in Apologia pag. 52. his verbis: præter hæc & hoc aſſero mihi ſemper diſplicuiſſe ſevera illa judicia ignis, ferri, aquæ, ſubmerſionis.

Diffidentię.

Inæqualitatem enim inter cives, Reipub. peſtẽ vocaverunt ſapientes politici: ut æqualitatem concordie firmitatiſq. publicæ certiffimum vinculum. Si Religionis igitur ſuæ adminiſtranda libertas nõnullis in locis eripiat, Religio in quibus tribuitur Catholicis, æquis non videt unam partem, prærogativæ illius demonſtratione, ferociorem enaſurã: alteram diffidentiorem: dum ſibi a gratioſiore parte, quæ contrariam Religionem amplectitur, creari.

F 3

ſibi

sibi periculum suspicabitur? Redibunt etiam incōmoda quæ superioribus annis experti sumus &c.

Arennius Orator Reformatorum in Galliâ. Consueventor S. partis. fol. 79.

Discordiarum, seditionum & tumultuum.

Quod ubi pervenisset ad populi aures (ipsum Regem velle Inquisitionem & Tridentinum Concilium factò exequi) ansam meritò ipsi dedit ingentis turba & alienationis boni affectus, quo semper, ut probos subditos decet, erga Hispaniarum Reges ejusque Majores studiosi fuerunt. Plac. Ord. gener. confed. provinc. excusa Anno 81. a. 3.

Hoc volo admonitos omnes Principes & populos, ut caveant seditiones & tumultus, qui solent ex persecutionibus oriri, sicut ostendunt exempla. Primum &c. Alt. pac. Col. fol. 41.

Bellorum.

Iam ductu Ducis Albani, ejusque similium, subsequuta sunt immania, & admodum periculosa bella &c. Reformati suppl. libel. ad suam Celsitud. & cons. Ord. Anno 78. 2.

Everfionis Provinciarum.

Non sine magno periculo totius Belgie, in qua negotiationes permultum imminuta, artes & opificia abacta: ac communia facta exteris nationibus, quibus tamen in rebus potissimum sita erat Provinciarum conservatio. Libel. suppl. ut sup. Quisnam igitur est (inquit Princeps Auriacus in sua Apologiâ pag. 137.) qui suum jactet amorem in has provincias, ac consultum ducat, tantam vim hominum abigi: qui discedentes hanc Regionem deserant

*sertam, inopem, calamitosam; & peregrinas, populo
plenas & opulentas reddent.*

Subversionis incolarum.

Ipse justus Lipsius quoque scribit, *vim con-*
scientiis illatam, hypocritas efficere. 4. 4.

§. 4. *Impios.* 4. 4. §. 6. *Homi-*
num non Dei servos. 4. 4. §. 7.

Servitutis.

Numnam videamus has provincias illâ ratio-
ne (pace aliquâ scilicet absque permisso alterius
Religionis) horribili & incomparabili Tyrannidi
subditum iri? contra Respons. D. Ioan. austr. f.
19. 20.

Vim ullam Conscientiis aliorum nolunt
Ordines inferre, nec etiam pati sibi ab aliis in-
ferri. Experientia enim illos docuit, *vim & ar-*
ma ad propagationem & conservationem Religio-
nis parum conferre. Act. pac. Col. fol. 30. & fol.
84.

Nec dubitant Lugdunenses se ad necem usque
perseveraturos, ut ne vel tantullâ Religionis coactio-
nem admittant. Ideoque facile ferunt, ut eruditâ
se opponant erroneis opinionibus, oratione, vel scri-
ptis, pro suâ cognitionis mensurâ. &c. Remonst.
b. 4.

Nam omnino fieri non potest, immò fru-
straneum est, Religionem vel hæresim ad ni-
hilum redigere carnificis ense, quod optime
intellexerunt Ordines Generales, pronuncian-
tes. *Visne nos perpetuo impingere in eundem lapi-*
dem? Studentes brachii virtute evertere, quod in

F 4

intimo

intimo animæ reconditum est, neque ab ullo, præterquam a solo Deo flecti potest? Respons. ad D. Joan. Austr.

Damni.

Immo videmus, quàm parum profecerit Imperator Carolus, memoria inclita, suis armis, quæ propter hoc dissidium assumpsit in superiori Germania: Item tres Reges Galliarum, dux Albanus, ipse Commendator Castiliæ in Hollandiâ & Zelandiâ, quod cū magno nostro detrimento experti sumus. Ibidẽ.

Timoris.

Respub. quoque oppleretur mūdo quodam malevolorum hominum, quorum causa semper in periculo & metu esse oporteret: ne illi, qui nullum nostræ Religionis penitus respectum habent, quemadmodū nec nos Papistica habuimus, sic postea nobis facere moliantur, quod vi Papistica a nobis factum est. Remon. Lug. b. Quemadmodū ipse Lip. ait: In assiduo metu, & ad omnes suspensiones pervidi. lib. 6. cap. 5. §. 18.

Auxilii spoliationis.

Nam eos qui integriores essent, quàm ut suam religionem dissimularet, & tamen se nobis opponere nolent, amitteremus, & angustia pressi nos majori auxilio orbari conspiceremus. Remonstra. Lugdunensium. b.

Ex quo constat totum hoc I. Lipsii consiliū esse perversum, quo ipsa Religio in nihilū redigitur, quam vi illatā conscientis, armorum potentia defendere laborant, quod etiam recte testantur.

Or-

Ordines Generales.

Quomodoque id sit quacumq; hic geruntur, suo exitu liquido arguunt, rationes omnes quibus Rex adversum nos utitur ad eū finem nihil juvare, quò ipsas destinavit, immo planè diversum efficere. Ac proinde malas non bonas reputandas esse. Aët. pac. Col. fol. 46.

Sin verò his modis Romana Catholica Religio protegeretur, aliquid solidi subesset. Verum hoc palam in oculos incurrit, eam hac viā penitus in nihilum redigi Respon. ad Dom. Joan. Austr.

Illud ipsum frustra immò perniciosè atque pestiferè fieri jam ante annos mille & ducentos æquè atque nunc multis probabilibus documentis constitit. Veluti inter alios Severus Sulpitius in secundo suarum Historiarum libro de Priscillianistis scribit dicens:

Ceterum Priscilliano occiso, non solum non repressa est hæresis, qua illo auctore proruperat, sed confirmata, latius propagata est; namque sectatores ejus, qui cum prius ut sanctum honoraverant, postea ut Martyrem colere ceperunt. Peremptorum corpora ad Hispanias relata, magnisq; obsequiis celebrata eorum funera. Quin & jurare per Priscillianum summa Religio putabatur, ac inter nostros perpetuum discordiarum bellū exarserat: quod jam per quindecim annos foedis dissensionibus agitatū, nullo modo sopiri poterat.

Quem fructum acris illa infectatio & sevitia Ecclesiæ erga Hæreticos genuerit, rei eventus nunc docuit, etiam olim in Arrianis: qui Ca-

tho-

tholicorum impulsu ab Imperatoribus talia
perpeffi deinde subsequenter suæ partis Im-
peratorem nacti, eadem iterum intulerunt Ca-
tholicis. quòd Mahumetes hunc morem a
Catholicis non ita pridem usurpari tum ce-
ptū, statim in Catholicos exercuit: aded ut illud
malum a Catholicis primò inductum in illo-
rum capita redundarit, atque eos oppresserit ut
Perillo evenit de tauro suo. et quantā Eccle-
siæ antea florentissimæ clade, confusione,
deformatione, devastatione, quot millium
hominum cæde, res ipsa adhuc hodie loquitur.

En tibi fructus coactæ Religionis.

Hactenus de vi conscientii illatâ, & ena-
tis ex eâ fructibus; pro iis, qui impulsu suæ cō-
scientiæ, Religionem harum Provinciarum, ve-
ritatis testificatione, citra omnem violentiam,
restaurare & emendare conati sunt. Quâ de
caussâ verò Princeps huiusmodi salubres &
munificos reformatores, vel innovatores ma-
li in bonum, odissè debeat, quemadmodum
Lipsius eum instituit, consulit, præcipit his su-
æ legibus?

CAPVT VIII.

*De causis propter quas conscientii vis infer-
retur. De prohibitione omnis & innovationis & ma-
tationis.*

NON

NON Deorum solùm caus- 7. Lij.

Nsâ (quos tamen qui contemnit, nec aliud quippiã magnificerit) sed quia nova quædam numina hi introducētes, multos impellunt ad mutationem rerū. Vnde conjurationes, seditiones, cōciliabula existunt, res profectò minimè conducibiles Principatui

4. 2. §. II.

Deorum igitur contemptus, & Dominationis damnum (ur audio) fenestram aperuerit inferendæ vi conscientijs incolarum. Quam hoc ansam porro præbuerit, jam animadvertere potuisti: hocceine Christi regno conducit? usui ne est, si complures athei reddantur?

Principatus natura est, meram subditorum, nō etiam regentium utilitatem respicere & curare.

Act. pac. Col. fol. 134.

Unde apparet, Principis potestatem hanc in rē parem non esse potestati ipsius populi sed longè inferiore. *Ibidem.*

Item, omnes omnino Principatus, regna, Imperia, potentatus Legittimos legum & hominum, ob publicam civium utilitatem, non etiam ob regentū commodā, inventos. Act. pac. Col. fol. 135. Nolite existimare a Deo creatū mundum, & in eo homi-

mi.

*mines, ut Principum seruirent emolumentis &c.
Ibidem.*

Quamobrem non possum probare vel excusare Lipsii, neque ejus vel Augusti consultorū studia in hoc negotio: sic ut Principum dominatibus nimium, & subditorum animarum salutem perparum consulatur. Lipsius quoque non ignorat, quid ipsemet de hac re scripserit, lib. 4. 9. cap. §. 24. pag. 137.

7. *Lipsius*

Ipsū Augustum audi, qui sic olim ad Senatum, positas semel leges constanter servate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in suo statu, eademque manent, etsi deteriora sint, tamē utiliora sunt Reipub. his quæ per innovationem vel meliora inducuntur.

4. 9. §. 24.

Non convalescit planta, quæ sæpius transfertur. §. 2.

Et Princeps vilescit, qui sic vacillat: fœdâque inconstantia, quæ jusserat, vetat: quæ vetuerat, jubet. §. 26. pag. 137.

Sperne

Sperne ergo circa te novatores
qui ut aliquid sui videantur asse-
rere, etiam recta commutant. §.
27. pag. 138.

Et scito, super omnibus negotiis
melius atque rectius olim provi-
sum: & quæ convertuntur in de-
terius mutari. Ibidem. 28.

Ideoque in minimis quoque
rebus omnia antiquæ consuetudi-
nis momenta servanda. Ibidem
§. 29. pag. 138.

Hic evidenter ostendit Lipsius, suâ nihil
prorsus referre, immò flocci facere, subditorum
deviationem falsæ religionis, exercitiū rectæ,
vera bona animarum, ac æternam salutem: sed
ante omnia & in omnibus meditari Magistra-
tū externi Regni amplificationem, constan-
tiam, ac spectabilem dignitatem: nec non sub-
ditorum corporalem ac temporariam prosperi-
tatem & quietem: ad quæ religio ipsa, sive ve-
ra vel falsa sit, abutenda & flectenda sit: nul-
lâ habitâ ratione mandati Dei, sed duntaxat
corporeæ commoditatis & tranquillitatis.

Admirandum fuerit, si qui Reformatores
mentis integræ, animique candidi (ut de Ordini-
nibus

nibus taceam) tale ejus scriptum suis calculis probent. Quid enim aliud est id, quàm cujus ipsi ab Hispaniarum Rege, a Pontifice, & ab omnibus adversariis Papistis insimulantur?

Quid magis objiciunt, quàm traditiones, antiquas consuetudines, Concilia, Instituta Patrum, moresq. patrios? Nonne hæc Reformatores reformarunt, ut ipsi mererentur fatentur, eoq. nomen hoc sortiti sunt? Veteribus vitiis abjectis, meliora nova induxerunt?

Iam apertè dicit, *utiliora Reipub. esse vetera, etsi deteriora sint, in suo statu servata, his quæ per innovationem meliora inducuntur.* Immò Majores sic quoque omnia providisse & instituisse, ut ea *converti non possunt nisi in deterius mutata.*

Quid hinc consequens est aliud, quàm Reformatores Romanam Religionem non reformasse, sed deformasse, hoc est, non emendasse, sed in deterius mutasse, atque adeo malè fecisse, quod antiquam consuetudinem rejecerint, *cujus in minimis quoque rebus momenta servanda.*

Itaq. conveniret etiam Indulgentias Papales, Peregrinationes, Vota, ut taceam Intercessionem pro mortuis, Missas animarum defunctorum, Missarum sacrificia, Cultus imaginum, aliæque id genus quæ minima non sunt, & in summâ, apertam Idololatriam observari; quorum innovationis gratiâ ipsi Reformatores, juxta ac Magistratus jure seditonis, rebellionis, & hæreseos a Rege, Pontifice, usq. adherentibus probrosè clupantur, & oppugnantur: atq.

ex præscripto veterum placitorum Imperatoris & Regis multa millia justè interempta sunt. Quod admodum arrogans audax iudicium est ab eo latum; qui non appellatus ad munus iudicis, non Magistratus, non jurisprudentiæ peritus, non Theologus est, idque etiam in tam arduis maximique momenti rebus, indictâ causâ, absq. omni ratione, taceo sine demonstratione omni, contra sententiam expertæ & edoctę sapientię omnium Magistratuum Provinciarum Belgicarum. Atque adeo ipse contra veterē quendam Doctorem, quem Lipsius tanti facit ut eundem in his tribus capitibus, quater memorando, citet, nēpe Lactantiū.

Qui dum scribit (li. 5. ca. 30.) de Idololatris Christianam Ecclesiam insectantibus, nō fecus ac si digito ostēdisset Romanam Idololatriam, errores, antiqua Instituta, sic loquitur.

Sed inherentes persuasioni vulgari, libenter errant, & stultitia sua favent: a quibus si persuasionis ejus rationem requiras, nullam possunt reddere: sed ad majorum iudicia confugiunt, quod illi sapientes fuerint, quod illi probaverint, illi sciverint, quid esset optimū: sese ipsos sensibus spoliant, ratione abdicant, dum alienis erroribus credunt. Nūc hīc sermo de innovatione depravatę religionis nec nō de iis, qui hęc promovent, nullo cōmissō malo adversus secularem Magistratū.

Qui non plus potestatis habet hoc vetandi, quàm ipsi homines potentiam habēt Magistratui contra Dei præceptum obsequendi. Id ante

tea

rea sic demonstratum, ut manifesta vis esse appareat conscientiae illata.

Ex qua, non ex illa instigatione ad mutandam falsam Religionem in veram, suboriuntur conjurationes, tumultus, seditiones, aliaque mala exitiaria, tam provinciis quam hominibus: quae non solum nudè commemorata extant opposita huic pernicioso dicto I. Lipsii, verum etiam solidè comprobata sunt Scriptis Ordinum, Reformatorum, & partim etiam Scripto ipsius Lipsii. Iustumne hoc totum censendum est, Principes de iis sumere supplicium, culpa sibi inhaerente, nempe ob huiusmodi mutationem rerum malarum, ut sunt Idololatria, falsaque Religio: ob conjurationem, tumultus, secreta conventicula: ad quae ipsi Principes suos religiosos subditos suam tyrannide, conscientiae vi necessario adigunt? Id me fugit, neque meum est de eo judicare. Ceterum credo firmumque teneo, omnes conjurationes, tumultus, conciliabula, habita contra personam Principis, prosperitatemque Regionum, ut quid violenter patretur, ex praescripto Iuris Imperialis, ipso Magistratus gladio iuste coercenda.

At quid hoc ad Religionem, de qua loquimur? ubi aliquot Dei studiosi, quando apertum exercitium suae religionis Magistratus consensu obtinere non possunt, clam conveniunt ut eam exercent, neminem inquietando, sed instar ovium inermes, ad quietem suae conscientiae. Equidem certè quicumque Principibus

disc

disuadent suis subditis id permittere, falso quodam prætectu everſionis Regnorum, rem ipsam malè intelligunt: ac videntur magis venari suo commodo Principum & Regnorum profectum, quàm cælestis nostri Regis gloriam, ejus Regni amplificationem, & animarum subditorum salutem. Quibus nunc superſedeo, ut eum insuper audiamus.

O verba, ab impio & ad impium, minus pia. *I. Lipsius* 4. 2. §. 13.

O verba hominis nomine tenus Christiani, ad titulo tenus Christianos, nihil minus quàm Christianè scripta. Te ne clam est, Lipsi, *uas* (ut Christus inquit) *non nasci ex spinis, neq; ex vepribus ficus?* Math. 7. 19. Sed (ut loquitur Biblicum Proverbium) *ab impiis promanare impietate.* 1. Reg. 24. 14. Id ex vase promi quod eo continetur, quemadmodum nostrum Belgicum adagium restatur? Erantne pro tuo palato sana verba ab impio Caiaphâ producta ad trucidandum Christum? Iohan. 11. 50.

CAPVT. IX.

De exercitio unius alicujus Religionis; utrum illud ex more veterum & usu antiquorum retineri, & patriorum rituum violatores puniri debeant.

HÆC vera prudentia; & *I. Lipsius*
Principi qui sapit, Religio

G

&

& veneratio nulla alia nisi unius
Dei tenenda est. 4. 2. §. 13.

Verane prudentia est te Principi tuo, quē instituis, non semel subjudicare, ut taceam verē demonstrare, quānam harum quatuor Religionum vera sit? Quisq. harum quatuor, autumat se unici Dei verum cultū habere. Si eas tuus Princeps verē dignoscit, a Deo est edoctus neque tuā eget institutione. Si verò veram non cognoscit, cur non eam ei commonstras? invides tu tuo Principi discipulo, hanc salutiferam cognitionem? aut etiam ipse non agnoscis? aut sufficit cū inconsulto Consiliario assidere in concilio, & pronuntiare: quod præstat, factō opus est: deinde rogatus, quid sit quod præstat, idem Responsum tum reiterare?

Intellectu perfacile est, honorificum unius Dei cultum rem esse præstantissimam, quandoquidem & ipsi Iudæi & Ethnici, omnesque Sectarii, hoc in confesso habent. Verum noruntne ii omnes, quānam sit ille unici Dei verus cultus: dicito, amabo, cuiusmodi is sit?

Anne nos ablegas cum tuo Principe ad monumenta divinæ Scripturæ, quæ nos testando monet, Deum esse venerandum & colendum, non pro hominum opinione, humanis institutis, multis speciosis Ecclesiarum ritibus vel ceremoniis, non pro antiquis consuetudinibus quæ bonæ reputantur, sed modò pro ejus mandatis, quæ nobis ex suo ipsius filio audienda præ-

præcepit: nullo pacto. Is namque dicit, *Deū vel-
le adorari in spiritu & veritate*. Quid de præce-
pto Christi loquor, tunc Principē tuum docēs
Deum colere ex Catonis doctrinā, nēpe, purā
mente, seu spiritu, quemadmodū Deus ipse spi-
ritus est? Audiatur quinam sit ille Dei cultus &
Religio, quam Principi tuo proponis & docēs.

Et tenenda ex ritu veteri, Ma- *I. Lipsius*
jorum instituta tueri, sacris cæri- *Mos prohibus*
moniisq. retinendis, sapientis est. *& vetus seu*
vanus.

Ne verbulum quidem hīc audio, Deum es-
se colendum & venerandum, ex suo sancto
sermone, suis mandatis, aut ex doctrinā Chri-
sti, neutiquam. Hīc murescit Lipsius. Qui nihil
aliud crepat quā patrias leges, veteres ritus,
bonas antiquasq. cōsuetudines, cērimonias, sta-
ruta humana. Anne hęc habent æquē Turcæ,
Iudæi, omneque genus Idololatræ, atque Ro-
mani Catholici? Singuli ex I. Lipsii doctrinā,
sua tuebuntur & servabunt: quis denu-
am plectetur verū Dei cultū nobis in suo ver-
bo præscriptum? Si nemini fallam hujusmodi
Religionem redarguere liceat, aut ejus corre-
ctionem moliri, nisi ex Lipsii doctrinā capite
plectendo: nōne hęc viā ipsa veritas exsulabit
pulsaque manebit omnibus Provinciis & Ci-
uitatibus? Sic Amyclas perdidit silentium. Re-
cte igitur fecit Radtholdus Phrisius Rex, qui in
patriis ritibus & institutis persistere voluit, re-

nuitque baptizari in nomine Christi. Itaque vis infertur Indianis, nec non Catholicis, quorum hic veteri Religioni, Ecclesiasticis exercitiis & concionibus ipsâ veritate, contradicitur, ut in melius convertantur.

Contra hæc pronuntiant Ordines, docent Reformati, contraque sentiunt omnes probi Patriotæ, suique genitalis soli studiosi. Quibus hic fides adhibenda est, iisne omnibus qui longâ experientiâ ex divinis & Imperialibus legibus loquuntur: an soli Lipsio qui ex scholasticis libris duntaxat Imperatores, Reges, Principes instituere satagit?

Lactantius de Majorum Institutis scribens, sic loquitur.

Quare oportet in eâ re maximè, in quâ vita ratio versatur sibi quemque considerare: suorum, iudicio, ac propriis sensibus inniti ad investigandam, & perpendendam veritatem, quam credentem alienis erroribus decipi, tanquam ipsum rationis expertem. Dedit omnibus Deus, pro virili portione sapientiâ: ut & inaudita investigare possent, & audita perpendere. Nec quia nos illi temporibus antecesserunt, sapientiâ quoque antecesserunt: quæ si omnibus equaliter datur occupari ab antecedentibus non potest. Illibabilis est tanquam lux, & claritas solis: quia ut sol oculorum, sic sapientiam lumen est cordis humani.

Quare cum sapere, id est veritatem querere omnibus sit innatum: sapientiam sibi adimunt, qui sine ullo iudicio inventa majorum probant: & ab aliis

aliis pecundum more ducuntur. Sed hoc fallitur, quod majorum nomine posito, non putant fieri posse, ut & ipsi plus sapiant, quia minores vocantur: aut illi desipuerint, quia majores nominantur. Hactenus Lactantius, lib. 2. cap. 8.

Et patrios ritus migrare aut violare, ubique gentium nefarium habetur. 4. 2. 14. I. Lipsius

Id. Lipsius loquitur ex hominis prophani, non Dei scripto sermone. Quis ergo hujus dicti fidem faciat? nemo. Quare & omnes ei fidem denegare convenit.

Populi universi, exceptis veris Christianis, falsos habent patrios ritus. Laudabile igitur est, eos abjicere, ut vera Religio in eorum locum succedat: aut omnino confitendum, patrios falsos ritus esse bonos, neque aliquid referre, utrum patrii ritus boni sint an mali.

Humana quidem traditio non est anteponenda divinae dispositioni, nec hominum consuetudo sequenda, sed Dei veritas. Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putaverit, sed quid primus qui ante omnes est Christus prior fecerit. Act. pac. Col. in prologo. t. t. 3.

Non est qui verè Lipsium excuset, quasi nō dederit occasionem tam sinistrae de seipso suspicionis: ut qui, dum de Religione agit, principem impellendo ut eam defendat, & efficiat ut

G 2

alii

alii quoque eandem observent, passim urget consuetudines, instituta, & similia: & Evangelicum Dei cultum silentio præterit, neque declarat, quid, qualis, aut apud quem populum is sit.

Quod enim in primis fecisse oportuit, cum de Religione verba facere instituerit: quæ longè diversum quid est, ab institutis Majorum, cærimoniis, moribus, aut ritibus patriis, quæ admodum eos hoc loco expressè nominat.

Quæ tamen universa nec apud quosvis populos bona sunt, sed ut plurimum mala, falsa & superstitiosa.

Itaque ex sententiâ Iusti Lipsii rectè fecerunt Iudæi: qui noluerunt in melius commutare ipsas Dei leges, *Majorum suorum instituta, & Patrios ritus, sacra, & cærimonias, mores probos & veteres.* 4. 2. §. 13. Illi verò Iudæi, nimirum Petrus, Paulus, ceterique Apostoli & Iudæi, legem Christi, Cærimonias &c. amplexi, ac a lege Moysis ad Evangelium Christi transgressi, ex eo collaudandi non sunt, prout I. Lipsii sapientia ait, 4. 2. §. 13, sed supplicio & probro digni.

Simili quoque modo hoc ævo, Reformati & Lutherani, nonne hi simul omnes abjecerunt, violaruntque Majorum instituta, Pontificum decreta, Cærimonias, patrios ritus ac consuetudines pro bonis habitas? ii omnes fatui, innovatores, odio & pœnâ digni, ac meritò igni, gladio e medio tollendi, ex legum præscripto, quas

ADVERSUS I. LIPSIUM. 103
quas Lipsius Imperatoribus, Regibus, & Principibus præscribit. Nunc audi quid deinceps dicat.

CAPVT X.

Turbatorum ac Religionis innovatorum supplicio, & qui isti secundum Lipsium, hic contradicuntur.

PVNI igitur si quis turbat. *7. Lipsius.*
Iure ille a Diis proximus habetur, per quem Deorum maiestas vindicatur. 4. 2. §. 15.

Notum est olim Donatistas, Circumcelliones, aliosque, atque nunc nostro ævo Monasterienses, Batenburgenses, superioris Germania Rusticos, immò quoque, ut Lipsius sentit Reformatos ipsos, re ipsa evertisse patrios ritus atque adèd Politicas Respub. seu provinciarum communem pacem conturbasse.

Litteris quoque proditum est, quondam Eliam in Israel, plerosque Prophetas, nec non Apostolos, immò Christum ipsum in Ierusalem, deinde complures Martyres in Europâ, ac nunc nostrâ memoriâ multos Reformatos Dei studiosos, Lutheranos, Anabaptistas, in Angliâ, Germaniâ, Galliâ, in Oriente, & hic etiam in Belgia, Romanam Catholicam externam pacem, leges Patrias, Majorum instituta, bonasque

ut nominabant) antiquas cōsuetudines, verbis
& veritate, nō aliquo tumultu aut vi, derubasti-
se. Vtrum quēso turbandi genus jam memora-
tū vult Lipsius suo verbo (*Turbare*) intelligi?

Scitu necessarium est huius verbi (*Turbare*)
verum & liquidum dīscrimen. Nam si eo dū-
taxat illos notat, qui facto violento communē
pacem infringunt, quis non merito ei suffra-
gabitur?

Sin verò alteros eo intelligit, quis sic ei hoc
concedet, nisi universis Prophetis, Martyribus,
immò ipsi Christo, qui falsæ Ecclesiæ externam
pacem iustā increpatione exturbaverunt, omni
jure adempto, ipsis immanibus trucidatoribus
omnem iustitiam asseribat?

7. *Lipsius*

Qui ergo turbatores isti sunt?
Qui palam, contra leges, contra
Magistratus novam Religionem
invehunt, docendo, scribendo,
cœtus colligendo, etiam qui nō
tam novam religionem invehūt,
quàm produnt, & receptam quo-
que per disputatiūculas & argu-
tias in publico cōvellunt.

I. Lipsius adversus Dialogistam. pag. 41.

Qui publicè in Religione pec-
cant

cant, dico, qui & ipsi malè de Deo *I. Lipsius*
receptisque sacris sentiunt, & ali-
os ad sentiendum impellunt. 4. 3.

§. 3.

Si dictione illà (*impellunt*) intelligis vi ali-
quē in suam sententiam cogere, quis non fate-
atur tales Impulsores, etiam Magistratus pote-
state coercendos esse & cogendos, ac ut violē-
tos malefactores puniendos?

Sin eo intelligis, docendo & scribendo tan-
tū (quemadmodum tu ipse tuā definitione
Turbonum facis & ad eundem finem hoc ver-
bo (*impellere*) uteris §. 20. §. 1. & 4. 3. §. 1.
&c.) alios ad aliam de Deo sententiam &
cultum, quā in ipsā Provinciā receptum, al-
licere: oportebit te non modò Christum, Pro-
phetas, Apostolos, Martyres, verū etiam cun-
ctos Reformatos, aliosque in hāc Belgiā secus
sentientes de Deo ejusque sacris, quā ferebat
Romana sententia, hīc ante multa secula rece-
pta ac simul alios plerosque ad suam senti-
entiam, scriptis & verbis invitantes, eos (inquam)
omnes supplicio dignos, & capere plectendos
facere.

Aculeones ubique & Curiones, *I. Lipsius*
qui satagunt inquirentes, & quæ
subter terram sunt, & quæ super
G 3 cælum

cœlum. 4. 3. §. 10.

Persecrari res haud necessarias, vel etiam nobis incomprehensibiles, est & temporis jacturam facere, & operam perdere. Quibus verò ii vim inferunt? Desipientes erudiendū sunt: nec istud delictum supplicium meretur, sed error redarguendus est.

Scribisne ipse, ut culpam tui erroris excuses? *Nam ego me labi & errare posse non solum fateor, sed debere.* quare igitur æquè humanus non es erga alios, paratus non impellere labantem?

7. Lipsius

Omnes disputare malūt, quā vivere. 4. 3. §. 9.

Sit hoc præstabilius (uri rē verā est) quemque potius id operam dare, quo cognitum bonum moribus & vitā exprimat, quā disputare de eo quod necdum capit, neque scitu necessarium est. Cui tamen tales violentiā aut culpabili intemperantiā insultant? Hos nihilominus inter Turbones Lipsius numerat, ac porro loquitur.

7. Lipsius

Atque hoc firmum certumque esto, quamdiu turbatores coërceri possunt sine majori turbā. 4. 3. §. 8.

Eo excepto planè fuerit ejus voluntas, ut puniantur. Quinam? Turbatores. Quales turbatores? *Qui disputare malunt, quā vivere.* Quo-

Quomodo *urendo, secando ut membra putrida.*
Clementia non hic locus, 4. 3. §. 6. Hi tamen
 nihil facto perpetrant mali, sed tantum disputant verbis.

Plerique omnes Christiani veritatis verba, pro ipsa firmâ veritate tenent. Ac falsa proinde habere debent verba per Lipsium inuenta, quæ nunc tractantur, nempe, *Puni igitur &c.*
Iure ille a Diis proximus habetur &c. 4. 2. §. 15.

Siquidem nos longè aliter docet Christus: a quo filii Diaboli appellabantur, qui filios Dei perdere conantur, quemadmodum ipse Satan homicida ab ipso primordio extitit. Ioh. 8.

Istud patrarunt tui Ethnicici Principes, Idem & tui titulo tenus Christiani principes facile molientur, Machiavelli legum admodum gnari, non autem Christi: hi imitatores futuri, non benignitatis Christi, sed ferocitatis Machiavelli, putantes (ut & Lipsius opinatur) se Deo esse proximos. 4. 2. §. 15: Deoque obsequi trucidando membra Christi, Ioh. 16. 12. Cuius Majestas hoc facto læditur: quod & longissimè ab ejus humanitate remoti sunt ii, quos Lipsius proximè conjungit suis vindicibus Diis, infantis sanguinis sitientissimis.

Sed de his satis, de turbatoribus & tumultuosis nobis sermo est, nimirum, quos Lipsius tales censeat, videlicet, qui colloquuntur, vel verbis, conantur mutationem aut innovationem facere in patriis legibus, veteribus ritibus,
 majore

majorumque institutis.

CAPVT XI.

*Religionem vi externâ non oportere defendere.
De loco Lactantii, quem I. Lipsius corrumpit &
adulterat.*

7. *Lipsius* **S**eriò, seriò hoc imbebe: nihil
esse in rebus humanis Religi-
one præstantius, eamque summâ
vi oportere defendi: 4. 2. §. 16.

Is ne æstimet in rebus humanis nihil esse Re-
ligione præstantius: cuius nihil refert, quam
Religionem Provincia aliqua habeat, modò ve-
tus illa conseruetur? Et quid ita? ut incolumis
maneant externa pax, ac Principis terrenum re-
gnum propageretur. Quid aliud is passim docet
suos Discipulos?

Erras O Lipsi, dum monendo ad defensionem
impellis. Nam si recepta Religio vera non
est, quis saltæ Parrocinium jure suscipiat? Sin
vera est, quid eâ humanâ defensione opus habet?
Veritasne quidvis potest? aut metuisne men-
daciū nihil non valentē veritatem devincat?
Aut ipsemet cum tuo Principe veritatem igno-
ras? Tua diffidentia hoc arguit. Si veritatis
inscius es, nec tu, nec tuus porro discipulus
Princeps, veram Religionem agnoscere pote-
rit.

ritia

ritus. Itaque tuus Princeps citius falsam Religionem quam veram tuebitur.

Antea quoque firmissimè demonstratum est, non esse Magistratus, Religionem aliquam gladio ferreo defendere: quo homines, non mendacium necari potest. Istud veritatis duntaxat opus est, quæ omne mendacium nõ minus in nihilum redigere potest, quàm lux meridiana omnem caliginem.

Quamobrem nulla Religio humanâ vi, sed tantum divinâ veritate defendenda: Nullâ aliâ ratione, alioquin in cassum machinatis. Nam si tua Religio veritate impetitur, quid juvat humana tutela adversus eam? Si etiam mendacio tua Religio oppugnatur, quid hoc veritati noceat?

Verum quando mendacium oppugnatur mendacio, quid valeat contra hoc tui Principis vis? Dum gladio petitur, nihil movetur, reputatur ab eo ferrum instar straminis, Metallum non magis, quam lignum putridum. Iob. 41. 18. Ideoque serium tuum consilium in ejus oculis ridiculum est ac stolidum. Atque adeo hujusmodi Religionis defensio summæ vi conjunctum, non probarunt, sed maximè rejiciendum seriò dixere Ordines Generales, his verbis:

Nec etiâ Celsi. & Digni. V. sanguinis auctores facere volumus, sed ut semel sanctionum istarum, qua placita vocantur, ex toto abrogatio fiat, hoc petunt illi, qui alterius Religionis sunt, quorum causam

causam non minus hic nos, quam aliorum agere oportet. Act. pac. Col. fol. 140.

Quo liquidò ostendunt, defensionis hoc genus omnino pravam esse & adulterinum. Quia nam autem ii erant, quorum causa hic agebatur, nimirum, Reformati, Lutherani, Anabaptista, & plures alii. Quum igitur omnes illi efflagitarent, a Placitis Regiis liberari: Quid suberit rationis, ut singuli horum adepti in aliqua Provinciâ potestatem, simul quoque suam Religionē adversus alios summâ vi defendanti. Idque ex consilio huius viri, nempe, ut nemo quidquam patiatur suę publicē receptæ Religioni contrariū doceri scriptis vel verbis citra tumultum aut vim? Quis fidem habeat, eos qui hactenus persecutionem passi sunt, nunc induci posse ad alios insectandum, & sequendū tuū contentiosum consilium, etiam repugnante naturę lege? Nonne eos alios ferre oportet, qui nuper ab aliis ferri postulabant?

Serid, serid, nunc tibi Lipsi verū fateri volo, ut serid huius tui protervi erroris iusto pudore suffundaris: idque seriâ animadversione ipsius veritatis quam tibi nudam propono, absque omni tuę hyperbolica dicendi artis lenocinio. Præter hæc tua assuta verba. Serid serid hac imbibe: adjicis & ista: *Nihil esse in rebus humanis Religionē præstantius, eamq; summâ vi oportere defendi. 4.2. f. 6.* Ad quæ postrema verba, nempe, *eam religionem summâ vi oportere defendi*: tibi dicenda habeo quæ subsequuntur.

Si

Si ego hæc postremò commemorata verba Lactantio ascripissẽm, ut tute hĩc fecisti: sic ut ea in tuo libro lecta, citra ònem culpam Lactantii esse verba & sentẽtiam intelligi debeat: prorsus fieri non posse existimarim, ut meam temerariam stoliditatem, aut fraudulentam falsitatem, verisimilitudine aliquã, multo minũs ipsã veritate excusem. Quid verò excusationis adferre queas, in tam fædo tuo facinore, suo tẽpore percipere licebit.

Vt autem mea dicta non minus clarè quàm verè demonstrẽm, animus est rem ipsam ex eodem Lactantio paulò altius referre, nimirum ab initio ejusdem capitis: ut perspiciatur quibus is loquatur, quid illi dicant, & quidnam ipsemet narrat, in quorum confusione tua stultitia, vel falsitas sita est.

Vicesimum caput quinti libri, ex quo jam dicta verba desumpxisti, Lactantius exorditur adversus Idololatrias & persequutores, his verbis.

Discant igitur & suarum, & alienarum interfectores animarum, quàm inexpiabile facinus admittant. Primum quod seipsos jugulant perditissimis demonibus serviẽdo, quos Deus in æterna supplicia damnavit. Deinde, quod nec ab aliis Deum coli patiuntur, sed avertere homines ad mortifera sacra contendunt.

Hic planè perspicere licet, Lactantium loqui contra Idolorum cultores, qui alios a suo divino cultu, violentã morte, aliãve ratione, molie-

moliebantur ad suam Idololatriam trahere.

Num igitur (ut idem paullo post loquitur) hoc sermone, aut aliquâ ratione redditâ facere nituntur? minime: sed vi atque tormentis (nota hic dictione vi) O mira & caca dementia? In iis putatur mala mens esse, qui fidem servare conantur, in carnificibus autem bona. In iis ne mala mens est, qui contra jus humanitatis, contra fas omne lacerantur? an potius in iis, qui ea faciunt in corporibus innocentum, quæ nec sævissimi latrones, nec iratissimi hostes, nec immanissimi Barbari aliquando fecerunt? Item, Et quoniam vi (hic quoque vim nota) nihil possunt (augetur enim Religio Dei quando magis premitur) ratione magis, & hortamentis agant. (Nec longè post hæc) Non est opus vi, & injuriâ: quia religio cogi non potest. verbis potius quàm verberibus, res agenda est, ut sit voluntas.

En nunc tertio, exiguo intervallo usus est hoc verbo vi. Atq. hæc universa sunt Lactantii verba, de Idololatriis facta intersectoribus Christianorum, tam de eorum inconvenienti actione quàm de eo quod fieri conveniat. At nunc in medio capitis ingerit Lactantius commemorata persecutorum verba, quæ ad defensionem suæ persecutionis adferunt, videlicet:

Sed defendenda sunt (inquiunt) publice suscepta sacra. Quæ illorum, non Lactantii sunt verba, qui eadem hoc modo refellit.

O quam inhonestâ voluntate miseri errant.

Laudâtne hic illorum defensionem? deer-

rare

tate rectè ne incedere est? ac postremò subsequantur verba ipsa per Lactantium annexa, præter primaria duntaxat verba, per te, O Lipsi (quia tibi adversa) quasi fragmenta & frustulatum tantum posita, nempe: *Sentiunt enim, hæc præteriundo taces, & statuis:*

Nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eamque summâ vi oportere defendi.

Hæc scripsit Lactantius, nunc hoc meum scriptum perpende Lipsi: ex quo perspicias, modò oculos recludere velis, insulsam tuam fatuitatem, & dolosam falsitatem: Insulsæ enim fatuitatis fuerit, si legendo hunc Lactantii locum, non animadverteris, Lactantii propositum hîc fuisse, Tyrannos Idololâtras manifesti erroris arguere, in eo quòd vellent vi defendere suam religionem, simulq. ceteros ad eandem violententer compellere. Quid aliud amplius redarguit, quàm indecorum illum errorem? Itaque eis adversatur, talemq. vim culpat. Longè igitur abest, eum tali erraticâ opinione fuisse præditum. Nam Lactantius apertam suam sententiam declarans, sic loquitur:

Sed ut in ipsâ religione, sic in defensionis genere falluntur. Defendenda enim religio est, nò occidendo, sed monendo: nò sevitia, sed patientiâ: nò scelere, sed fidè. Illa enim malorum sunt, hæc bonorû. Et necesse quidem est bonum in religione versari, non malum. Nam si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere velis, jam non defenditur illa sed polluetur. & violabitur (& paulò post

H

pòst

pōst) *Recta igitur ratio est, ut religionē patientiā,
vel morte defendas &c.*

Quæ verba sunt non Idololatrarū Tyrannorum, quorum causam eorum verbis, ad patrocinandum summā vi uni religioni; tu hic quoque agis, sed falso prætextu, quasi ea ipsius Lactantii verba essent: quibus tamen Lactantius summā sedulitate contradicens, ea pro stultis & impiis habet ac strēnuē redarguit.

Dic quæso, quī potuisset Lactantius, Tyrannorum opinionem, religionem summā vi debere defendi (uti non ipse sed illi putabant) efficacioribus verbis, adeoque vi veritatis refutare, ac potentius pudefacere?

Verborum Lactantii in tuo libro citatorum hoc est exordium, *Sentiunt enim &c.* hæc te vidisse oportuit. Ea præmeditatē a te esse prætermisā necesse est, atque adeò eadem verba uno contextu orationis connexa insevesti, eoq. falsificus perspicuē adulterasti: quo apparere voluisti nihil aliud, quàm ipsā subsequētia verba: *Religionem summā vi oportere defendi*: non fuisse Tyrannorum: sed ipsius Lactantii, quibus mentem suam expressit.

Quæ quoque prorsus tuæ intentioni erant convenientissima, *ad urendum & secandum*, sic ut locus misericordiæ non esset, vi oppressis incolarum conscientiis. Nam id speciem quidem habebat, sed falsam, quasi & ipse Lactantius eā etiam mente fuisset, nempe, in sustinēdā religionē summā vi agendum esse. Ceterū
quum

ADVERSUS I. LIPSIVM. IIS

quum nūc perspicuè liqueat, ex ipsius Lactantii verbis, cum acerrimè cum tali sententiā pugnare, quis non hic clarè perspiciat, te hic Lactantii verba manifestò calumniari, te volentem scientemq. dictis ejus omnino præposteram opinionem affingere, ac proinde ejus sermonem dolosè adulterare?

Hoc etiam scripto lectores monitos velim, ut propius observent Lipsii scripta: an ne simili immodestā temeritate, vel fraudulentā astutiā (quemadmodum in hoc præsentī Lactantii loco, tum postea in Ciceronis verbis, *ure, seca, satis* ostensum est) alleget & adducat alios locos quorundam scriptorum, ad sancientiam suam opinionē: ne ejus infidelitati fidentes, inconsiderantiā præcipitentur in pravas & exitiales opiniones. Quemadmodum rectè quidam vererum pronunciavit: Culpandus is, qui me semel fallit, quia alium se simulat, quàm re vera est: at si me secundo fallit, hujus fallaciæ culpa in me hæret, ob id quòd noto impostori fido. Hactenus satis, quòd attinet ad Lactantii dicta incurvata, & constuprata.

CAPVT XII.

De conservandā unā aliquā Religione. An hoc semper fieri possit atque conducatur.

ERGO firmiter hæc nostra⁷ Lipsius
sententia est, unam Religio-

H

acm

nem in uno regno servari. 4. 3.

§. 1.

Quantum nūc attinet ad tuam istam sententiam, quam adeò firmiter sancitam vis, ea nō minus infirma est, quàm tua Religio, quam tantopere urges: Nempe una Religio pro ritu veteri, sive ea sit antiqua Romana, pro impio tuo consultoris consilio, sive nova Romana, pro arbitrio Papæ, ac quovis modo Religio falsa. Talem enim, non religionem veram, Imperatoribus, Regibus, & Principibus proponis: ac ejusmodi Religionem præcipis iisdem, ut in suis regnis observent.

Hæc quidem exoptes licet. At quomodo evincas id fieri posse & expedire; Tuusne Princeps populi indolem mutabit? Is ne efficiat, ut talis Religio nunc nulli non placeat. Neutrquam sanè. Si reliqui omnes cogantur, hi & ad libertatem aspirabunt, & compellentem vim odio habebunt, atque hic jam semen dissidii & seditiosæ perturbationis existit.

Cujusmodi autē futura est ea una religio? vera an falsa? Quisnam his constitueret Iudex: tuusne Princeps? Is eam non intelligit, 4. 2. §. 2. Plebs autem? huic optimum rarò placet. An pauci Concionatores? Quinam ex iis omnibus? Sic res tanti momenti non assumeretur nisi subiecta periculossimæ alcæ, rursus vi pressis incolarum conscientiiis. Hæc res tranquillūne sortietur exitum? Minimè, sed planè contrari-

nam quemadmodum jam in Europâ videre est.

At qui certò sciat Princeps veram esse Religionem quam in suo regno reperit? Ei ne iudicium de Religione permittis? nequaquam.

4. 2. §. 1.

Sciendum igitur, quod potestas quævis ibi agere potest & debet, ubi videre, cognoscere, judicare, sententiam ferre, addere, & mutare potest. Nihil enim debet esse certius iudicio, in quo omnia clara, explorata, meditata esse debent. Act. pac. Col. fo. 138.

Qualemcumque Religionē is invenit, præcipis ei eamdem conservare, ac summâ vi defendere, 4. 2. §. 16. Nihilque in eâ mutare, 4. 2. §. 11. Eos verò qui tale quidquam machinantur, odiosè cogere, & punire, 4. 2. §. 15.

Si tuus nunc Princeps religionem falsam in suo regno deprehendit, isque tuum secutus consilium eam non mutat (in malo persistere jam ne bonum est?) & si tuam hanc falsam sententiam obstinatè tenendo, unam dumtaxat Religionem in suo Regno observari velit: Quid aliud efficere queat tua ista obfirmata sententia, quàm quodd obfirmatè Principē tuum ejusque subiectos concarnet in perpetuis tenebris, cæcitate, infelici idololatria, & adulterino Dei cultu.

Atqui quàm infirma sit tua ista (quam firmam opinaris) sententia, quâ in hoc ævo solùm unicam Religionem conservandam proponis, ex præcedenti demonstratione pervidere potui-

H 3

sti

7. *Lipsius*

Quæritamen duo possunt: scilicet per ne puniendi qui dissentiunt, & an omnes? Quâ de rê ut differam, non curiositas me impellit, sed publica utilitas, & præsens hic Europæ status. 4. 3. §. 1.

Satis animadverto quid Lipsius dicat in hoc eodem capite. §. 11. 12. 13. 14. De multitudine periculis, temporibus inspicendis, quoniam nõ suppetit plena puniendi potestas: quin etiam hanc ejus opinionem expressè declaratam video. §. 8. his verbis:

Atque hoc firmum certumque esto, quamdiu turbatores coerceri possunt sine majore turbâ. 4. 3. §. 8.

Eo usque puniendi sunt. 4. 3. §. 3. citra clementiam, ut antea 4. 3. §. 6.

In primis verò suo Principi auctor est, ut suam Religionem summâ vi defendat. Quod etiam Carolus Imperator bonâ fidè præstitit, nolens admittre aliam, quàm suam unam Romanam & patriam Religionem: ac multa milia necavit eorû, qui vel exercitio diversæ Religionis, vel professione fidei, scribendo aut loquendo

do alios commonerent: tamquam perturbatores patriarum legum, & externæ pacis Ecclesiarum.

Qui satis perspexit, quid tū facere posset, sed nō quid postea suus filius agere cogeretur. Ille in suo verno tēpore sementem fecit innocentis sanguinis suorum subditorum: parum verò prospexit, necesse fore, ut hic suus filius in hac turbulentā messe, cruentum hunc fructū totius regionis exitium, in ipso sanguinario agro demeteret.

Nunc statue quoque Lipsium alibi alicui Principi (quēmadmodum olim Pontifex ac Machiavellus Imperatori persuaferunt) persuadere, ejus esse potestatis, suos subditos, quibus unica provincialis Religio non sufficit, cogere, absque præsentī periculo turbæ: Is ne aut sui posteri (quamvis ipse nunc lōgius non prospiciat) inevitabiliter expectare debeant ex sanguinolento vere, infestæ desolationis messem? ex tyrannide seditionem? Ex infantium morte horrendum & cruentum supplicium?

Huic subversionis itineri obstinatē insistere in Germania nō dubitavit Imperator Carolus, adeo ut totam imperialem ditionē ad miserabilem eversionem redegerit. Idem accidit Gallorum Regibus & ipsi Franciæ: Nec hoc solum usu venit ipsi Imperatori Carolo, sed etiam postea Philippo filio in hac Belgiā. Nos ne, qui id in præsentia sentimus, negare possumus, hanc Belgiam in miserabilem adactam esse calamitatem

H s

tatem

tatem?

Alii Principes quoque primùm quidē perspectam habuerunt suam potentiam ad tuendum unam religionem: neque tum formidarent aliquod majus damnū Reipub. At si pręvidere potuissent exitialem totius Provincię messem, ex verno coactionis semine suę horribilis effusionis sanguinis: non auscultassent Pontificis aut Machiavelli consiliis, quin potius suorum subditorum & Provinciarum everisionem pręcavissent, plures unā Religiones admisissent ac id in primis (quod eos postea facere necesse fuit) providē effecissent.

CAPVT XIII.

Corporaliūm poenarū leges ac sententias nēdas apertasque esse debere. Qui Ecclesiasticorū delatione cacorū more rejecto proprio iudicio Hæreticos damnabant, aut capitis æstimabant, famulos fuisse illorū savitiae.

J. Lipsius

QUEM nego me sine lacrimis intueri. 4. 3. §. 1.

Si Lipsius ipse causam ōnem justē perpendisset, quo pacto fieri potuisset, ut is suo Principi eundem pernicipalem tramitem commonstraret? Qui potest is nunc seriō hanc pernicipem defflere, & cum lacrimis intueri?

Quum Lipsius suo Principi consultor esset, ad tam

ad tam immane sumendum supplicium, non de facinorosis, sed de innocuè errantibus aut rectè incedentibus hominibus, ob id quòd reprehenderent vel corrigerent religionem Provinciale, eo satis ostendit, se non providisse futuram Europæ calamitatem (quam nunc videtur non sine lacrimis intueri posse) quæ est inexpectatus fructus sui inauspicari consilii, *ure, seca. Clementia non hic locus.*

Lipsius, ne me fallerent verba *Vre Seca*, me præmonuerat. Ideoque annotationes in eaedere statuit. Quare nec ipse diffitetur sua verba esse fraudulenta. Quod minimè convenit in legibus Capitalibus quæ Principibus præscribuntur.

Paroemialis (inquit Lipsius) est locutio. Nec minus erat illud dictum aut consilium Pædagogi Regis Ægypti: *Canes mortui non moriuntur*: quod Pompejo viro tam præstanti, caput abstulit. Ipse verò Pompejus unus tantum homo: at consilium Lipsii Principibus datū, si id sequantur, multis millibus vitam adimet. Illud uno tantū tempore ore prolatum. Hoc Lipsii consilium memoriæ proditū & publicè editum: quod & ipsemet putat perpetuo superfuturum: Illud uno duntaxat loco, hoc in totā Europā, ut semper & ubiq. imprudentes Principes exequantur: Idque non ex maturo iudicio, parteque adversā plenè auditā, sed solum ex futili proverbio.

Ego quondam a secretis existens, sapenu-
mero

mero vidi Scabios in suo iudicio perplexos hæsisse, ubi ageretur de capite maleficorum: ac proinde ipsos juris peritos, exhibitâ notitiâ causæ consuluisse in Hagâ Comitibus.

Qui tum etiam suum iudicium de ipsâ rê scripto comprehenderunt, non levibus quibusdam adagiis, non obscuris ac fallacibus figuris Rethorices, aut splendidâ pompâ verborum: quin potius dilucidis, nudis, expressis verbis descripti lurs, suis item additis rationibus.

Lipsius autem, dum hic disserendo Rethorem agit, dubiis quidem, sed splendidis Ethnicorum verbulis, quorum obscuritas declarationem insuper requirit, hic in discrimen adducit multa millia capitû, non malefactorum, sed aberrantium, vel verè credetium hominû. hic non verborum pugna est, sed seria capitalis actio, id Lipsio non bene conveniebat.

Deinde quasi mitiora fuissent illa verba, *ure, secû*, subjungit insuper, *Clementia non hic locus*. Cui igitur hic locus fuerit, nisi atrocitati? atque id in erroneos vel probæ fidei homines, qui nondum facinorosi sunt heretici.

Quandoquidem & ipse neges te esse Theologum, nec ipsemet notis (locupletibus testibus, & hoc præsentis tuo libro & alio de Constantiâ) quænam omnium vera sit religio, atque adeo discipulum tuum Principem eam cerò docere nequeas: consequitur penes tuû Principem non posse esse iudicium de hæresibus

Bus, & quis hæreticus sit.

Penes quem igitur? Penes Ecclesiam, ut Beza scripsit (Tractatu de auctor. Magistrat. in puniend. hæret. 422.) & tu non obscure indicas his tuis verbis: *Principi inspectio quadam, idque tuendi magis quàm cognoscendi causa* 4.2.§.1. Hoc est, defendendi causa unam religionem, quam non certò novit esse veram vel falsam, & (ut Beza scribit) *ut aliena feritati subseruiat.* Tract. de aucto. Mag. in puni. hæret. 423.

Quapropter Lutherani Principes in Germaniâ & parte Orientali, ut suam Religionem tueantur adversus Reformatos, Anabaptistas, imò Catholicos diversum docentes, & ad suam religionem alios allicientes, debebunt hos tanquam perturbatores externæ pacis Ecclesiarum, pro iudicio Lutheranæ Ecclesiæ punire (ut minimum) pecuniâ, carcere, exilio, aut morte.

Ita oportebit Magistratum Genevensem in Galliâ, in Angliâ vel in Belgiâ tractare Catholicos, Lutheranos & Anabaptistas, velut tumultuosos hæreticos docentes contra receptam Religionem Patriæ.

Atque hæc ratione Principes Romanæ Catholicæ Religionis iustè occiderunt (quemadmodum etiamnum faciunt) in suis Provinciis ceteros omnes ibi quidquam adversum Patrias leges, hæreditariam Religionem majorumque instituta docentes.

Siquidem unaquæque Ecclesia sic futura est iudex in suâ propriâ causa. Quid videtur, potest

test ne etiam truculentior & Babilonica major confusio excogitari, quàm tuum hoc consili-um si ratum habeatur, pariet, & nunc ex parte peperit in totâ Europâ? Cujus calamitosum statum tu ipse vis videri non sine lacrimis intuitum esse, disertèque aperis Religionem tibi ad hoc causam extitisse.

Pastores in ipso Papatu degenerarūt in Lupos; defensores in latrones ovium: Atque ipsæ oves in oculis magnatum & insipientium Rectorum pro lupis videri & haberi ceperunt: propter innocentem veritatis balatum, qui externam Ecclesiasticam pacem, hoc est, voluptuosam tranquillitatem jam occæperat interturbare: Non judicavit Magistratus de hæresi, sed oves necavit præter jus, indictâ causâ, præjudicio pro hæreticis judicatas, ab ipsis hæreticis & lupinis pastoribus, horum erat damnare, morsu verò enecare truculenti & sanguinari Magistratus, qui in hoc instar gladii defensantis carnificum munereungebantur, ad explendam Pontificû sanguinariam sitim.

Atque id universum, quod omnium teter-
rimum est, accidit per speciem justitiæ: quo tu nunc quoque neotericus doctor tuos insipientes Principes deducis: prætextu quodam peragendæ hoc modo justitiæ.

Nam ipsi Principes mandarūt Scabinis aut Feudariis viris, eos interficere omnes, quos pastores lupi suo præjudicio pro hæreticis dam-
pnassent: nimirum, qui quidquam contra ec-
cum,

rum instituta, & veteres ritus loquerentur aut scriberent: videlicet, non esse Purgatorium igné, Indulgentias esse fallaces pecunię nassas, Missam esse Idololatriam, & id genus plura.

Poterántne Scabini aut Feudarii viri harum rerum plenam inire notitiam? poterántne judicare, quid sapiat quíve non sapiat hæresim? An hæc morte digna essent an non? poterántne accusatū absolvere aut hujus suppliciū pro suo arbitrio mitigare? non profectó; hoc illis in manu non erat sed inspectionem tantum habebant de lupino Pastorum judicio, si illos hæreseos condemnassét. & id solū religionis tuendę causā. Hujus judicii sententia a lupis illis, dico, pastoribus jam olim conclusa est; quippe accusatores ipsi; de eo etiam unā & caninā mente & mordaci dente consensū a majoribus illis canibus, aut canino illo fidere, ut ferro ut flammā tollerentur juxta rabiosam lupinorum pastorum sævitiam. *Clementia non hic locus erat, ure, seca, pronuntiabatur. Puniantur a te, ne pro illis puniaris.*

Hæc omnia ex sententiâ Ecclesiasticorū, ac juxta illa sanguinaria Placita & Decreta: quæ etiam humanis Magistratibus permolesta sunt, ut qui cogantur ea exequi, in suos necessarios & amicos; quos civiliter externā poenā dignos non agnoscunt, nisi pro libidine sententiarum titulo tenus spirituum. Lug. Remonst. a. 4.

Itaque pronuntiarunt Scabini vel Feudarii viri non suam, sed pastorum lupinorum sen-
ten-

tentiam : quam ut exequerentur , Imperatores Reges & Principes voluerunt . Quem hæc lætent ? Quis non subinde luctuosas & lamentabiles voces Scabinorum erga innoxias oves audivit ? Nos, inquit, vos morti non adjudicavimus, sed ipsa edicta .

Scabinos & Feudarios viros magis deceisset adhiberi ut testes quemadmodū erant ; & non ut Iudices , veluti non erant . Quod sic accipī volo :

Principes suis Placitis sancitum volunt , ut quisquis loquendo , vel scribendo obloquitur Purgatorio , Indulgentiis , Missis, vel summam Romanæ consuetudini, vivus in flammis abeat, si constans sit : at si palinodiam canat, eā fruetur clementiā ut vel gladio, vel laqueo interimatur .

Prætor Scabinis manifestum reddit Reum quid patrasse contra Placita (nam malè credere, hic criminis nomine censetur, ut ipsi volunt) idque vel productis testibus, vel ipsius Rei propriā confessione. ac dū ipsa placita Reum morte damnant, cujus delictum jam Scabinis constat, quid porro opus est, ut ii suum adjungant iudicium, quo placitorum sententiam comprobent, nisi & ipsi quoque vellent puniri ?

Quid hīc necesse erat Scabinorum iudicii speciem quandam adhiberi, qui ipsi non iudicarunt, sed Romana Ecclesia ? Ego hoc tibi explicabo . Scabini Feudarii que viri debebant coram

coram populo apparere Iudices, qui tamen non erant: ut ipsi Imperatores, & Reges non viderentur immanes Tyranni, quales hâc in re verissimè erant.

Hoc modo etiam in hâc Belgiâ, hâc truculenta Tyrannis larvata per speciem quandam sanctæ justitiæ exstitit: atque id tam justè & congruenter, ut hæ Provinciæ evaserint tumultuosissimæ, bello perditæ, & eversa. Hæcine O Lipsi tua est limitatio, quam tuo Principi ponis? nempe, *Iustè & convenienter. 4. 2. § 1.*

Hæc ne justa & conveniens gubernatio, cura & defensio, quam Princeps tuus de Religione, quam non intelligit, suscipit, necessariò eum impellent in perniciem Provinciarum & hominũ, non secus quàm Imperator Carolus, ejus filius, Regesque Galliæ huic itineri devastationis insistentes, sua regna ad extremum exitium redigerunt?

In hoc nostri dissidii controversia posita, Lipsi, in quo si prolixior fortasse sim, quam pro tuo palato, boni tamen cõsules: Istuc miserandum & lamentabile *urere & secare* te diutius conspexi: Ideoque mihi quoque ipsa calamitosa clades constantiori memoriâ obversatur, quàm tibi:

Neque ego hoc tibi soli scribo (ceteri docti minus meo scripto opus habent) in quo tam brevis ac obscurus esse possim quàm alii indocti mei similes, si ita velim. at non sic, qui meam mentem hîc propono tam evidentè, quàm

quàm a me fieri potest, citra avarum abusum copiosæ orationis. Verba sententiæ subservi-
ant oportet, maximè in re tanti ponderis, qua-
lis hæc est: in qua hoc tuo præsentì libro Prin-
cipes jam denuò impellis ad redintegrationem
violentiæ conscientis inferendæ, & interfecti-
onis hæreticorum, cum exitio Provinciarum:
cui se opponere, eorum omnium est, pro suâ
eiusque facultate & modulo, qui utilitatis
publicæ aliquo studio aguntur.

Eadem Tyrannis, opprimens Incolarum cõ-
scientias, occasione dedit Nobilibus supplicis
libelli exhibendi Duci Parmensi: quo exorent
mitigationem quandam consuetæ Tyrannidis,
ac sanguinariorum Placitorum, Religionem
cõcernentium, ad levamentum Belgiæ Incola-
rum sub oppressione dolentium. Quod & i-
psi Ordines satis declararunt.

*Verissimum quoque est, & Regem & Status,
singulosq; Magistratus graviter contra Majesta-
tem divinam deliquisse, quòd tot millia hominum,
Religionis nomine, & sub prætextu Catholica Ro-
mana fidei trucidaverint. Act. pac. Co. in pro. 7. 4.*

Haud dubiò permagnæ & exhorrende san-
guinis profusiones a Principibus perpetratæ sũt
idque stabellis Ecclesiasticorum ad incertum
instigantium, aut saltem depravatò quodam
judicio. Nonne id universos Magistratus anxie
detertere debeat, ab hoc atroci & inhumano
consilio ac institutione: a tam crudeli homici-
dio: ne hæc viâ rursus recidatur in simile ex-
itiosiss-

tiolissimum totius Regionis incendium, aut deterius si fieri posset: quemadmodum certò conspeximus, ac etiàmnù magno cum dolore sentimus ex eo fuisse subsecutum? nò quidem sumpto supplicio de maleficis, sed (ut pessimè accipiat) de malè credentibus, palantibus & nemini damnosis ovibus?

A pueritiâ memini plurimos homines fuisse necatos, cum facinorum, tum religionis nomine: numquam tamen auribus hausi magistratum fuisse vituperatum, ob occisos latrones, homicidas, grassatores &c. sed laudatū. Quippe quum hoc populus justum judicaret in sui defensionem, & ad terrorem malorum. At haud umquam percepi, Magistratum ab homine integro collaudatum fuisse, quia aliquem fidei causâ interemisset, quin potius odiosè despectū, quia id summam esse injustitiam ponebant. Omnisque ratio postulabat, aberrantes esse erudiendos, ut qui homines probi essent nemini nocentes.

Quæ omnia ad ipsos Ecclesiasticos consultores & auctores referenda sunt, quorum consiliis creduli Principes acquiescentes, facti sunt ancillares & sordidi ministri aliorum truculentie, quum esse deberent tutores & æmulatores divinæ veritatis, ipsis ignotæ, sicuti non malè ab ipso Bezâ litteris proditum est.

Quid tum usû venit, quando pastores in lupos degenerant, ut ibidem ipse non diffitetur quotidie evenire.

*Tract. de an-
tho. Magi-
de pun. bezâ
retius. 413*

Hujus.

Hujusmodi lupū censebant Reformati esse Pontificem, cujus consilio numerosæ oves Christi mactatæ sunt, ferique lupi ope Regis Hispaniarum defensi, cui *Inspectio quadam libera fuit in sacra, tuendi magis quam cognoscendi causâ*: non de iis dijudicandi, utrum Romana an Reformata falsâ essent.

Et tamen ex præscripto doctrinæ Lipsii executus est hæc justissimè, & pro muneris sui debito: ut qui hæreditariam suam Religionem Provinciarum Belgicarum, patrias leges, instituta majorum, & bonos veteres ritus, ut quilibet suos censet, sūmā vi tutatus est: nō admit- tendo aliquam innovationem. Attamen hoc nos non præterit, ipsos Reformatos & Anabaptistas harū Belgicarum Provinciarum, tuum judicium non potuisse probare.

CAPVT XIII.

An ejus, in quod Lipsius oleum & operam suggerit, cum rē verā pœniteat. Religionem millena aliquot Capita pessimo exemplo absumpisse. De J. Lipsii periculosâ incertitudine ac Academiæ andi studio.

J. Lipsius

O melior (inquis) Mundi pars, quas diffidiorum fa- ces Religio tibi accendit? 4. 3. §. 1.
Non ipsa Religio, sed stultus quidam Zelus insipi-

insipientium Principum qui illam ignorantes abutuntur: & fallaces consiliarii, qui Principū imprudentiam detorquent in prævum usum sui commodi, per speciem quandam exquisiti divini honoris, & utilissimæ tranquillitatis Reipub. Ex hominibus pravis, non ex bonâ religione, enascuntur mala. Atque ita bona veritas non parit odium, sed hypocrisis malitiosa sub larvâ virtutis: dum hæc ab illâ pudore suffunditur.

Colliduntur inter se Christianæ
Reipub. capita. Ibidem. *7. Lipsius*

Si hæc doles, cave excites, aut ea provoces, sed potius dirime & seda. Si id præstare nequis, ne id molire. Si quælibet Principem totius Europæ vis suâ religione contentum esse, alteri-que suam permittere, nec ad suam alium cōpellere: cur non consulis ut quilibet Provincia unius regni, quælibet Civitas in unâ Provinciâ, immò quælibet domus in unâ civitate, suæ religioni acquiescat, sic ut alium neminem ad suam adigat?

Ceterum si hoc tibi studium, ut quisque alterum suæ libidini obsequi cogat, ac proinde in mutuam confusionem, dissidia, bella, & exitium devolvantur, aliusque alterū mutuo ad internecionē impellat, dū sic urges unam religionem, quæ vel te ipso teste hodie contentiosæ discordiæ caussa existit: quis certè fidem habeat, te cum animi dolore hæc intueri, quo-

rum tuo cōsilio tu ipse auctor ab omnibus indubitanter credendus es, vel qui hujusmodi consulendo tuā bonā mente abusus sis?

Si ex animo doles, sequestrum te prębe. ad hoc unica se via offert, quā Principes instituuntur, se in hā rē a suo deflectere officio, & in Dei munus volare, ac Religionem esse incoactam & ultroneam. Tu diversum planē hic machinaris dum declaras, quemque Principem (cæco tamen iudicio in hoc negotio, ut ipsemet cum ceteris Ecclesiasticis fateris) vim habere cogendi & coercendi. atque adeo cuiusvis esse, non solū suam rueri, sed etiam alterius cuiusque religionem evertere. An nō est contentionis os cōcertantibus canibus obicere, quos decebat lūporū rabiem a caulis ac ovium stabulis arcere? sed ipsi oves lūporum more moribus diloricant.

Multo magis Christiana commiseratio erat, quā I. Liplii scripta secum ferunt, quā in ipsā Colonensi Pacificat. per suos legatos demonstrarunt Comes Palatinus Fredericus Elector, Comes Palatinus Richardus, Philippus Lantgravius Hesse, Carolus Marchio Badensis. Quorum propria verba legi possunt in ipsā Pacific. fol. 147. quæ hīc breviter perstrieta sunt.

Compertum est, quod omnis violentia, gladius & patibulum non medium sint, quo quisquam ab unā fidē in aliam converti possit: sed potius talia media, & omnes qui ad ea suadent, ad summam diffidentiam, effusionem sanguinis, dissipationem, & deva-

ADVERSUS I. LIPSIUM. 133
devastationem Regnorum & hominum &c. *Act.*
pac. Col. fol. 148.

Quapropter istiusmodi media in Imperio Germania abolita sunt, & sub gravissimâ pœnâ exsilio ac proscriptionis interdicta. Adeo ut nemo alium cogere possit ad Religionem Papisticam, ne ipsa quidem civitas Coloniensis. *Ibidem.*

Et milleni aliquot homines perierunt ac pereunt per speciem pietatis. 4. 3. §. 1. *I. Lipsius*

Pietas ut nihil parit mali, ita nec tumultus quidquam boni. Quidquid speciem habet pietatis, tumultuosum videri non potest. Itaque fidei causâ perierunt ac pereunt milleni aliquot homines, ut tua ferunt verba.

Quamobrem aut verè innocui Christiani sunt, aut erronei, qui occiduntur, non ob malefacta, sed quia suam fidem vitâ exprimentes quosdam ad suam Religionem alliciunt, aut Regionis receptam religionem reprehendunt. Ad hoc tu suades, Lipsi, hoc præsentî ævo, tuo hoc libro, nō modò in Europâ sed per universum mundi orbē. Estne hæc pia commiseratio?

Porro si illi forent seditiosi malefici (quales non sunt) meritò hæc eis acciderent : eorum ne tu vicem doleas ? Numquid te dolore afficiat, facinorosos puniri ad protectionem bonorum ? In eo nihil mali committi potest : sed in cæde innocentum, licet etiam errent, nihil

I §. boni

boni admitti potest . Intuere hîc tuas lacrimas, tuum consilium, nōne prastitisset te liberè & tutò conquievissè?

7. Lipsius

Quis hic filebit? 4. 3. §. 1.

Qui tutum silentium loquendo emendare nequit : qui ignorat suos sermones nemini nocituros : qui nescius est, an opinionis, aut certæ sit scientiæ, quod pronunciabit : qui persuasum habet, numquam quemquam pœnituisse silentii, locutionis verò persæpe, & qui novit silentium incertæ opinionis semper tutum & sanctum esse : contrà verò proferre sententiam dubiam sæpenumero perniciosum.

Si rem capis, proximum tuum instrue : sin minus, digito conpesce labellum : ne tuo aliquo illiberali verbo capiare. Eccles. 5. 14. Verum quidem, ut loquuntur Lugdunenses, Remonst. 4. 2.

In communi incendio neminem filere convenit, qui non perfidum membrum Reipub. cum suo ipsius exitio haberi velit. At quid tibi venit in mentem, O Lipsi, ut hoc incendium hic planè consopitum, tuo inconsulto calamo rursus de integro e cineribus resuscitatum adnitaris reaccendere, & flabellis inflammare?

Exclamitas, ure, seca. Clemētia non hic locus. 4. 3. §. 5. Ad hoc tibi liberum est loqui, mihi verò tacendum ad proclamandum incendium, ut unà cum aliis id restinguam? hoc ne illicitū per quemquam mihi fuerit? Neutiquam. Imò & ipsos ardentiores dissidiorum incendiarios pude-

puderet quoque hujus coram Reformatis integrioribus, qui hic (instar boni tritici) non pauci sunt inter leves paleas.

Non ego, & quamvis cū Platonesciam, calūniis hæc obnoxia in vulgus: Calumniantur, si quis mederi vult. 4. 3. 5. I. 7. Lipsius

Non cujusvis, sed Regii muneris est, calumnias, ob beneficium, audire æquis omnino auribus. At insipientium opus est, laudem ex maleficio sperare, tendere in Regionum ruinam.

Vis illata conscientis & interfectio propter fidem, venena erant, quibus ipsa Provinciæ in letalem & doloribus urentem morbum redigerentur. Fidei verò libertas *θεριανή* erat, quæ venenum a corde removens, Provincias ipsas nonnihil refocillaret, & molestias ferventis ægritudinis leniret. Et tu Lipsi putas jam semirefectum Provincialem morbum, veteri toxico te sanaturum? magnamque gratiam apud populum initutum?

Equidem certè, si umquam errare debuisti, hic omnino tibi errandum erat, quum tibi sententia staret, hujusmodi Labyrinthum ingredi. Si te clam non erat, beneficia obnoxia esse calumniis in vulgus: non nôras item malefacta justo vituperio proborum esse subjecta? Te ne præterit, Regum assentatores veritatis

I *

pude-

pudefacientis redargutioni subjacere? Ergo
hîc non decenter errasti.

7. *Lipsius*

Nec quidquam tam probè &
providè hîc dici, quod non velli-
care malignitas posset. 4. 3. §. 2.

Putas tu igitur ne unū ex alterâ parte can-
didi animi in ipsâ Regione exstitisse: qui tuum
hoc malevolum & improvidum sermonem nō
posset & auderet veritate refellere? In eo quo-
que prorsus a scopo aberrasti. Aut arbitraris
cuilibet esse licitum in publicos aquarum pu-
teos virus disseminare, nemini contrâ esse per-
missum, hoc toxicum indicio prodere?

Lipsius

Tamen subibo hoc discrimen.

4. 3. §. 3.

Qui periculum amat in eo peribit. Eccles.
3. 27. Discrimen sapienter subire in aliorum
commodum laudabile est. Atque ita interire,
est veram vitam acquirere. Quod ii satagunt,
qui cōspectos perniciosos errores receptæ Pro-
vincialis Religionis non dubitant cōgruenter
refutare. Tu Lipsi doces tuos Principes, hu-
jusmodi homines exurere, morteque plectere,
fisco falsarum calumniarum, tanquam pertur-
batæ publicæ tranquillitatis cōvicti esset. Quid
tibi hâc ex parte est periculi? Nam si Principes
mali sunt, ut plerique sūt vel te iudice. (*. 2.
verso) ejusmodi homines amant & in pretio ha-
bent, velut apta instrumenta, quibus suam vim
impel-

impellentē fulciant & corroborent. Imò qui se ad hanc rem præstat improbissimum, tutissimè sub ipsis Tyrannis degit. hæc te non latent: quū hoc ipsum litteris prodideris. Quī sit ut periculosè metuas loqui, quod ipsis acceptum gratumque scis? 6. 5. §. 6. Verum probi quis ea refellendo in discrimen se conjiciunt? Ceterum si Principes sapientes sint, non occidunt hujusmodi irritantes instigatores, sed eorum imperitam inscitiam interimunt per veri demonstratiōnē, salvis inscients errantibus.

Et pro virili aquam infundam *7. Lipsius*
in sacrum hunc ignem. 4. 3. §. 3.

Hujus infernalis ignis originem censeres esse Religionem. 4. 3. §. 1. Tuam frigidam extinguentem esse putas, præter unam Religionem admittere nullam. 4. 3. §. 10. Antea tamen evidenter ostensum, ceteras omnes religiones præter unam excludere, scintillam & fomitem existere hujus incendii. (Respon. ad exiguum Libell. Du. Ioan. Austr.) Istuc certè est oleum flammæ infundere. Atque ita tua sapientia hic longè aliud docet, quàm sapientia I. Ordinum. Immo & contra sapientiam Urbis Lugduni, in quā discipulos tuos instituis, quæ sic loquitur.

*Iure nos ipsos vindicantes, & ab Hispanicâ di-
ritate subtrahentes, mutuo nexu colligavimus.
Quorsum? ad singularem quandam Religionem so-
lam fovendam, sanciendam, liberoq. usu possiden-
dam? Nemo non, qui in gubernatione Reipub. a-*

I 5

liquâ

liquâ circumspeditione versatus est, gnarus est, primum ignem nostri calamitosi incendii, exustionibus, inflammationibus, & strangulationibus Hæreticorum fuisse succensum.

J. Lipsius. Hoc excusatius, quod consilia, non decreta adfero, nec assero aliquid, sed pono. 4. 3. §. 3.

Quid est Academizare, vel dubia docere, hoc est, ambiguo documento fluctuare, si hoc non est? Si tua doctrina tibi indubitata non est, cur eam doces? idque non litterarum tyrones, sed Imperatores, Reges, Princeps, Provinciarum Moderatores? Sin eam omnino certam habes, quare ut dubiam proponis? Aut sunt hæ futiles & nugatoriæ artes scholarum? Nequaquam, sed ardua Provinciarum negotia, in quibus de capite & jacturâ vitæ agitur.

Quid verò hic talia pronuntias, quum antea disertè dixeris. *. 7. ad Lectorem: *te communia quædam præcepta dedisse, & velut decreta*: Nam, ut ibidem ais, *legem brevem esse oportet, ait Romanus noster Sapiens, Seneca, quæ jubeat, non disputet, atque hoc servari.* An tibi uni summis in tuo situm esse arbitrio quid vis, ut res fert, rursus abnuere & abnegare, nec ûquam te tuis verbis constringi, id est, ita ubiliber esse subricum, ut facillè elabaris? Quid super hujusmodi glaream circumspectus Princeps ædificet, aut quid tam ambiguo doctrinæ consilio aut præcepto fidat?

Acade

Academizando vel Sceptizando, hoc est, fluctuantes legum conscribendo, facillè Principes Iudices in errorem iudicii impelli possunt. Si eorum est huiusmodi leges amplecti, non minus eorundem est errare: ut æquè facit ipse legislator Lipsius hæc eis scribens. Ad quem errorem promovendum, idonea etiam est ejus exquisita orationis obscuritas, per quamdam legum suarum brevitatem, quam simiarum more imitatur: quas leges (ut Lipsius quoque scribit pag. 7.) per breves esse oportet. Ad cuius rei excusationem postea inducit Socratis dictum, præcipiens suis lectoribus imitandum Socratem, in eo quod de Heracliti libro pronuntiabat: *Quæ intellexi, proba sunt, igitur credo, & quæ non intellexi.*

Id quidem necessarium erat Lipsio, ut fidè obtineret in omnibus dictis suis. Verùm liquidò indicat sibi nulli usui esse alia dicta Socratis, quæ conjunctim priora subsequiebantur, non minoris quoque brevitatis, hæc nimirum: Liber altitudinis est profundioris, sicque legendus, ne in eum demergaris: Siquidem his verbis, tanquam falso quodam joco subindicat, ejus scriptoris conquisitas tenebras.

Si obscuritas vituperanda in aliis scriptis, quis eam laudet in legibus edendis, corpora & bona attinentibus? Aut error in iudicio bonus est? Aut in eo Principes & Iudices errare debet, quia Lipsius in conscribendis Imperialibus, Regalibus & Heroicis Legibus aberrare debet?

vel

Vel in eo excusandus Lipsius, quod bonâ intentione Principi suas leges præscribit, quamvis eas ipsemet non intelligat.

Tu qui legis, scito a piâ purâque mente hæc esse. 4. 3. §. 3.

Etiam a prudente? id mihi non persuaderi, multo minus a me cognosci potest. Cor probum sine integro oculo: bona mens absque recto intellectu, ultroneum quidem & concitatum incellum efficit: sed immanissimam virarum vastitatem.

J. Lipsius

Et si ipsa aliter, subjici a me iis quorum propriè cognitio hæc & censura. 4. 3. §. 3.

Speciè tenus an seriò, tuorumne tyronum judicio, quod non decet: aut censuræ singularis alicujus Ecclesiæ? Aut cujusnam earum tandem? quum constet eas in hac re judiciis variare?

CAPVT XV.

Utrum omnis Religio ab unâ aliquâ Regione recepta vera sit: & ab eâ alios ad aliam allicientes facinorosi ac puniendi sint: neutro verum aliquod concluditur. De iudice an capitale crimen sit judicante. Qui denique de Deo bene aut male sentiunt.

V T

VT rem intelligas, duo ge-^{7. Lipsius}
nera eorum facio, qui in re-
ligione peccant: qui publicè, &
qui privatim. Publicè peccare
dico, qui & ipsi malè, de Deo re-
ceptisque sacris sentiunt, & alios
ad sentiendum impellunt. Pri-
vatim, qui pariter malè sentiunt,
sed sibi.

Priores turbatores sūt, Posteriores erronei.
Qui turbones sint vide antè capit. X. Erronū
subtrientiū error animadverti nō potest: alio-
rū autē cognitu difficilis est. Quapropter mo-
dū quo sciam, lubens ex te congoscere velim.
Non enim tibi sermo est de facinorosis, quorū
flagitia nosse proclive est: sed de hominibus
nō rectè fidei, quorū imperita opinio seu per-
suasio intellectu difficilis est. Cape quæ dico.

Reformatorum Religio in his regionibus
recepta est; Inibi insuper Catholici, Confessi-
onistę, Anabaptistę variarum opinionū degūt.
Aliqui horum trium, vel universi omni operā
imcumbūt, loquendo aut scribendo publicè,
ut quosdam ex reformatis in suam sententiam
pertrahant. Id cehses esse malum.

Quamobrem? cā solā de causā, quod eorū
sensus

sensus, ad quem alios impellunt, pugnet cum susceptâ Religione, quæ hîc est Reformata, An verò quia adversatur veræ Christianæ religioni, nobis per Spiritum veritatis in novo Testamento litteris mandatæ?

Prius si asseras, conficitur nō modò omnes Anabaptistas esse turbones: verùm etiam cunctos Confessionistas, juxta ac universos Catholicos, non solū hic, sed in Angliâ quoque, Scotiâ & alibi, qui suam fidem bonâ conscientia conformi vitâ sancire satagunt.

Nemo namque horum intermittere poterit, Reformatos, dum eorum spes aliqua affulget emendationis, allicere scriptis aut verbis ad suam Religionem, quam pro verâ ducunt: & a receptâ regionis religione, quam falsam esse arbitrantur, abstrahere. Quid non minus hic quoque Reformati fecerunt, & alibi adhuc satagere student.

En hic ingentem multitudinem turbonum, quos tu, O Lipsi, citra clementiam cõdemnas, ut *urantur & secentur*. Atque id quia contra receptam Religionem sentiunt, aliosque porro ad suam sententiam impellunt. quod affirmas esse malum. Quid ita? quia adversum receptam ab ipsâ Provinciâ Religionem.

Istud nihil & male congruit. Facit ne ipsa subscriptio regionis Religionē aliquam bonam? Igitur omnes illæ tres religiones prædictæ bonæ sunt, quātum unaquæque harum aliquā in Provinciâ recepta sit. Habētne quæque Provincia

privatæ

privatū Divum tutelarem ? Ergone in potestate Magistratus aut populi erit, malam Religionem reddere bonam, vel ex idolo conficere Deum?

Atqui Reformati ipsi hoc tuum institutum comprobent ? In eone tibi assentientur, ut si ipsi quemquam in Germaniā, aut Hispaniā, verbis aut libris alliciant ad suam Religionem, ideo turbones habendi sunt, atque adeo sine clementiā, *ustione & sectione* digni ? Non arbitror sanè: nisi velint cunctos suos Martyres suo Martyrologio inscriptos, nomine mutato, ex inculpatis sanctis, fontes & noxios turbones efficere. Catholici quoque & Iesuitæ, qui in Angliā & alibi, ubi Religio Romana recepta non est, alios ad suam Religionem invitant, tibi ne in hac rê jus concedent ?

Nónne etiam Christus ejusq. Apostoli suam doctrinam disseminarunt receptæ in Provinciis religioni adversam, Act. 21. 21. 28. quā & populum conturbarunt, ideoq. necati sunt ? Luc. 23. 5, Act. 24. 5.

Quid hinc ex ipso nostro Domino & suis, hanc tuā disciplinā conficis aliud, quàm turbones supplicio dignos ? ubi enim pœnas mortis luerunt, inibi assumpta religio erat, in quam apertè deliquerant. Sed contra hoc tuum audacius præsumptum judicium, scribunt quoque ipsi Reformati, his verbis :

Pariter & nos quoque lubentes confitemur, in reformatas Ecclesias aequè posse irrepere falsas doctrinas

Etrinas, atque veteres Ecclesias irrepserunt. Ac proinde nunc non minus quam olim observare convenit ipsam doctrinam. In qua si quis quidquam impuritatis animadvertit, id impune significare potest & debet. Remonstratio. a. 4. versô & b.

Itaque si recepta Provinciæ alicujus religio potest esse errore infecta, quem & indicare conveniat: consequens est etiam liberè licere alios in aliam sententiam impellere. Quorsum enim erroris demonstratio spectat, quàm ut ab errore revocatus ad aliam rectam mentem instigetur? Decetne quemquam interficere, quia id fecit ad quod faciendum obstringitur?

Atqui si aliud diversum tueri velis, nempe horum sententiam esse malam, quia pugnat cum verâ Christianâ religione, rectoq. sensu de Deo &c. pernecessarium scitu fuerit, quisnam in hac rê judex futurus sit, an horum impulsorum sensus de Religione malus sit? An quilibet in suâ causâ accusatoris simul & judicis partes sustinebit? Expectabuntne Reformati judicium Luteranorû de suæ Religionis veritate aut falsitate? Nequaquam, ut notum quibuslibet. Luterani acquiescent ne judicio Reformatorum? Minimè. Vtrique horum stabuntne judicio Catholicorum? multo minus: Catholici utriusque horum vel alterius eorundem censuræ se submittent? nullo prorsus modo.

Pari modo Anabaptistæ non ferent arbitrium alicujus illorum trium, nec contrà quis e-

orum

eorum trium iudicium Anabaptistarum. Age tu nos doce, quomodo indubitanter cognoscamus, quænam omnium Religionum vera sit, quæ cum Evangelio per omnia consentiat. Si id præstiteris proculdubio constabit ceteras omnes Religiones esse malas & adulterinas. Verum si id non potes, ut re verâ, I. Lipsi, non poteris: quid aliud agis, quàm quodd velis eos dare pœnas, qui alios ad suam pravam opinionem alliciunt, nec tamen valeas indubitatè dijudicare, quorum opinio perversa sit?

Factum, quo alii alios ad aliam mentem illiciunt, quàm fert recepta Provinciæ Religio, perfacilè quis cognoscat. Quod factum, bene aut malè peragi potest: Id factum Christus ejusq. Apostoli bene præstiterunt, adeoq. & omnes veri Martyres, quemadmodum omnibus Ecclesiis in confesso est: Nec minus egerunt Luterus, Zwinglius, multiq. alii Reformatorem, qui & ipsi hoc benefactum probant, cui Catholici obstrepunt.

Igitur hoc factum malè duntaxat perpetratur, quando quis alios impellit ad malè sentiendum de Deo. In quo iudicio opus est, non ut cognoscatur an hoc factum sit, sed utrum bene aut malè factum sit. Quis hic iudicabit, hos impulsores rectè an perperam de Deo sentire? An Pharisei iudicabunt de opere Christi? Tyranni de factis Apostolorum? Catholici de actis Luterani & Zwinglii? aut Confessionistæ unà cum Catholicis de gestis Reformatorem?

K

aut

aut Reformati de Anabaptistarum omniumq̃ aliorum studiis quibus impellũt alios ad male sentiendum de Deo receptisq̃ sacris? Istac profectò foret Babylonica quædam confusio, & Madianizatio, vel mutue ac truci internecioni januam aperire. Attamen vult I. Lipsius hujusmodi igne & gladio plecti.

CAPVT XVI.

Quod seipsum Lipsius ac suos Catholicos omnes severa illa punitione dignos statuatur pro suis legibus, quas de allegationibus ex Cypriano colligit. Partem quamlibet se ipsam & accusatorem & judicem in causa sua renunciaturam secundum scripta Lipsii. An unitas & pax per indignas Hæreticorum clades conservetur, negativè concluditur.

7. Lipsius **D**E primis primò quæritur, an talibus debeat esse impune? Nego. Puniantur a te, ne tu pro illis puniaris.

Turbones se per puniendi.

Anne tibi ipsi hic, Lipsi, foveam effodias? Attende: Tu hic receptam Religionem reperis, quæ hujusmodi sit, ut si quidquam impuritatis quis animadvertit in eâ, id impune significare poterit & debeat. Remonst. f. 8. Imò ubi adhuc vetitum non est, quempiam abducere a receptâ Reformatâ religione ad Luteranam, Anabaptisticam, vel

vel Catholicam Religionem. de hac rê adhuc nullum interdictum.

Hic rursus fatagis evomitę Tyrannidis novitatem invehere, quã denuo absque clementiã dirẽ puniantur, *qui & ipsi male de Deo receptisq̃ue sacris sentiunt, & alios ad sentiendum impellunt, docendo, scribendo, &c.* Hanc tuam sententiam ipsã Provinciã, sui potestatem habentes, hætenus admittere recusarunt: ad quod tuum perversum dogma, palam impressum, impellis Imperatores, Reges & Principes. Quare tu ipse hic innovator & turbo es. Quodnam supplicium igitur hic promeruisti aliud, quàm a te ipso excusum? Quod Deus a te avertat.

Id tu moliris, non modò hic, sed in Angliã quoque, Scotiã, Germaniã, & alibi, ubi Romana Catholica Religio recepta non est: in quibus locis, tuos Catholicos, qui alios ad suam religionem impellũt, culpabiles arguis. Quam gratiam tibi Catholici & Iesuitæ hãc de rê aut beneficio referent? vereor ne eam gratiam gravius perciperes in Hispaniã, si ipsi Inquisitores te pro tuã ipsius hãc lege tractare velint: *Eos verò qui in divinis aliquid innovant odio habe & cõcerce.*

Nam tu ipse ibidem publicè editis libris impellis ad innovationem. 4. cap. 4. lib. *Errones vix puniendi, nec anxie inquirendi &c.* cum reliquis lenimentis verborũ, quę omnia cũ Hispanicę Inquisitioni, tum receptis religionis ri-

ribus adversantur.

Neque istud solum agis : verum etiam corroboras iudicium Regis ac Catholicorum ut rectum adversus Reformatos. Eos enim re ipsa quoque tumultuosos turbones publice prosperitatis fuisse oportuit, si hoc tuum imprudens iudicium iustum foret, ut certe non est, quocirca ægre admodum homines cordati hæc tua comprobabunt.

Legatur Reformationum admonitio ad ipsum Magistratum. Anno 66. quæ sic habet. *Contrà vero, Evangelium est ipsis (nimirum impiis Catholicis) odor quidam mortis, ut quod penitus humana eorda perscrutetur, Hypocrisim omnem retegens : Ideoque criminantur nos tamquam tumultuosos turbones communis prosperitatis. Confess. fidei. f. 37.*

Dicuntque Lugdunenses,

Se numquam eâ mente fuisse, ut huic vel illi, sua Religionis gratiâ quidquam molestiæ aut pænæ inferatur. Remonst. a. 4.

Reges Hæreticos puniunto.
Nonne gladius tibi ad divina humanaque defendenda? fol. 41.
advers. Dialogist.

*Cyprian. de
utilit. pænæ
cont.*

Puniantur ate, ne tu pro illis puniaris. 4. 3. §. 3.

Hæc allegata verba in meo Cypriano perquirens, non repperi nedum titulum ipsum,
Nec

Nec ego credere possum Cyprianum hæc tali mente scripsisse. Si rationem quæras, eam accipe.

Quum antea dilucidè satis demonstratū sit, quàm fallaciter Lactantii verba Lip. adulteraverit, non possum non parem imposturam extimescere: atq. eo magis quòd Ciceronis verba (*ure, seca*) adedò distorserit, quæ a Cicerone de seditioso nebulone pronuntiata nō dubitat nec veretur, veluti obtorto collo, detorquere ad probissimos & innocentissimos (quantum ad politiam attinet) homines, quemadmodum ex subsequētibz faciliè erit videre.

Insuper eo amplius: etiam si cuique omnium veterum patrum hujusmodi impellēs atrocitas, ad effundendum sanguinem fidei causâ, attribui possët, nullo tamen modo hujus scitæ vel minima suspicio in Cyprianum cadere potest. Qui ipsemet Martyr mortem oppetiit, Martyrum auctor esse velit? Qui ut suam innocentiam incolumem servet necem subiit, is Tyrannos irriteret ad insontes homines trucidandos?

Credibile id non est, ut quod repugnet ejus aliis scriptis. Multo verisimilius est, eum verba hæc (*puniantur a te, ne tu pro illis puniaris*) scripsisse non Principibus quibus assuetus non erat sed potius quibusdam Episcopis nimis ignavis in administrandâ Ecclesiasticâ excommunicatione, quo sic Ecclesiæ disciplina conservaretur. In quâ verborum castigatio, non tru-

K 3

cidatio

cidatio locum habet. Oves non dilaniant lupos moribus.

Ad hæc, licet Cyprianus ea hoc animo scripsisset, quod incredibile videtur, quid tum potest? Iam ne Christi verba, an Cypriani, Principibus Christianis pro legibus erunt? Anabaptisma, aliq. ejus errores vice Christianorum Institutorum habenda erunt? Vbi tuus hic Christianus pudor?

Tu, non vocatus, ut jus Christianis Principibus præscribas, congeriem quandam dictorū hic colligis, ex duobus aut tribus Ecclesiasticorū Doctorū, tum etiam ingentes acervos Prophanorum mutilorumq. verborū aggeras: quæ omnia simul in frustra tessellatim confringens, conjicis in unam ollam miscellaneam, ex quibus monstrosū aliquod pulmentum, vel potius olusculum undique corrasum & letalibus herbis plenum concoquas. Vis ne igitur ipsos quoque prophetarum filios ex hoc pulmento aduri (4. Reg. 4.) tuā nimirum hanc ferventē, virulentā, & agresti colocynthidā, quam potissimum ex Ethnicorum eremo collegisti? An hanc putas salubrem coctionem?

Quemadmodum Lipsius nunc hic minatur, ita quoque prostromorum Principum incendiaria edicta minabantur ipsis iudicibus supplicia, qui nominatos hæreticos non punirent.

At audiamus: quomodo innocentes puniendi sunt? Indicta causā, & nō convicti. Nam ejus non magis meminit Lipsius, quā illa
sanguis

sanguinaria scita & sanctiones. Quis hic constituetur iudex? ad dijudicandum quinquam male de Deo sentiat, & quinquam hæretici turbatores sunt? Romani. Quinquam accusatores? Romani. Quinquam testes? Romani. Quinquam hæc, Geneva, in Angliâ &c? Reformati. Quinquam in Germaniâ? Confessionistæ. Quinquam in Turciâ? Machometani. Et sic deinceps. An hoc non est eundem constituere accusatorem, judicem, & testem in suâ privatâ causâ? Hoccine justitiæ & recti iudicii fuerit? Quis ita a suo adversario tractatus putet se justitiâ & equitatem consequi? Quis non diversum sentit? Quod etiam ipsis Decretis prohibitum est, his verbis:

*Fab. epist. d.
ad Episcopos
Orientales.*

Nullus umquã presumat accusator simul esse & iudex vel testis: quoniam in omni iudicio quatuor personas semper necesse est esse, id est, iudices electos, accusatores idoneos, defensores congruos, atque testes legitimos. Indices autem debent uti equitate, testes veritate, accusatores intentione ad amplificandam causam: defensores extenuatione ad minuendam causam. 2. part. Decret. causa 4. quest. 4.

Maximè si turbant. 4. 3. §. 4. 7. Lipsius

Turbare ascribitur tam veris quàm falsis doctoribus: Illis semper falsò, his nònumquam verè. Quà de ré ut verè iudicetur, opus est iudice qui verum cognoscit, ideoque & id rectè amat. Vbinam huiusmodi reperias? Quis ei fidat? Quis eum pro iudice agnoscat & admit-

K 3

ta

rat? Nulla illarum quatuor Ecclesiarum, multo minus simul omnes.

Nōne Eliam culpavit Achab turbonem esse in Israël? 3. Reg. 18. 17. Christum ipsi Pharisei? Luc. 13. 5. Apostolos etiam isti? Act. 2. 28. 29. 30.

Si accusare aut insimulare pro demonstratiōe sufficiat, quis innocens persistet? Si accusator sit iudex, quis ignem & gladium effugiet? Ceterū quando de turbationibus & turbatoribus antea cap. 10. & 11. satis fusè dictum est, potes, si lubet, eo respicere. Sed jam audiatūr pœnæ ratio a Lipsio posita, præcipuè eorum qui turbant. In quo crudelitas Lipsii bene cōvenit, cum furibundo Calviniano irritamento, quod ipse Ioan. Calvinus describit in sui

Cal. contra
Servet.

excusationem de morte Serveti, his verbis. Cessabūntne Magistratus, complicatisque brachiis desidebunt, dum conspiciunt Diabolū per suos ministros satagere, ut S. Religionem ad nihilum redigat? Equidem certè eorū clemētia, qui hæreticis quidquam remitti volunt, plus quam atrox est. Nam ut lupis parcant, miseræ oves prædæ exponunt. Quæso, quæ istæ ratio est, hæreticos animas trucidare, suoque beneficio falsæ doctrinæ enecare, gladium verò a Deo ordinatum ab eorum corporibus prohiberi? Atque adeò Christi corpus dilaniari, ut unius membri putridi fœtor ibi permaneat? fol. 35. 36. Item paulò antè. fol. 33. 34.

Si Dei filius violenter templo exegit eos, qui

qui prætectu pieratis hostias in atrio tēpli venditabant: amabo, cur pii Magistratus suum nō exerant gladium, cēlitus sibi traditum, ad opprimendum fidei apostatas, qui manifestē Deo insultant & illudunt, quique suis Blasphemiis prophanant & conspurcant ejus Sacrarium, locumq̃ue Majestatis?

Melius enim est, ut pereat unus, 7. *Lipsius*
quàm ut pereat unitas. 4. 3. 5. 4.

Hoc profectò est secundum Scripturas loqui, sed quid si præposterè? Nam hoc Cayphæ erat consilium, quo occisus Christus est: Ita etiam hoc consilium conducit ad necandum Christum in suis membris. Hujusmodi inter-necio Christi perpetuò sit in re incertâ, uti in incerto hîc Principi faciendum suades. Si quidem nec certam notitiam Principē doces, nec justum judicem commonstras. Idcirco id fiet non ex probâ cognitione, sed bonâ intentione

Tu ne Lipsi ita prorsus sacrarum scripturarum es imperitus (ob Philosophicum studium) ut numquam hæc verba Christi ad suos discipulos legeris? *Quisquis vos necaverit, putabit se Deo præstare obsequium, Idque vobis facient, quia neque me, neque meum patrem noverunt Joh. 16. 2. 3.* Nec etiam Pauli verba. 1. Cor. 2. 8.

Quam (nimirum Dei sapientiam) nemo Principum hujus mundi cognovit. Nam si eam cognovissent numquam Dominum gloria crucifixissent.

Quid nunc tibi videtur, ibi ne permanebit

K S

unitas

unitas, ubi mēbra a corpore dilaniantur? Cōsultum ne fuerit Principibus, ut in rē incertā & ancipiti iterum innocentes, immò sanctos homines interimant? Quis hoc dicat? Saniores consultores sunt qui affirmant: *præstare scelerem dimittere, quàm insontem punire, quādo mūdus improbis prorsus scatet.* Act. pac. Col. fol.

137.

Sanius multò hīc cōsiliū, quàm Lipsius hausit ex suis scholasticis libris, produci conspicitur, experimento compertum & exploratum ab ipsā prudentiā gubernatorū Civitatis Lugduni, sic statuentium:

Aliud intellectu consequi non valemus, quàm præstabilius esse ad conservationem politia, ut quisque suam opinionem retineat, ac nos una omnes, confederati perduremus ad promovendā Rempub. Ad quod unusquisque sua contribuendo, seu alio quovis modo ardentiori studio, & animo propensiori deprehendetur, dum videt quòd de conscientiarū libertate agitur, dum animadvertit suū agitari negotiū, quo carnifex a suis cervicibus prohibeatur: quàm si ad unitatem compellatur multis novis decretis, & crudelibus edictis, dum convitiis & probrose vicinos nostros ac consanguineos hereseas insimulamus, immò fortè & uxores in nostro complexu, liberos nostri sanguinis, ut taceamus concives nostros, quibus ut patres præfecti sumus, exacerbamus, in nostri odium excitamus, planeque a nobis advertimus. Remonst. a. 4. vers.

Tu ipse, si potes Lipsi, perpende, pro quo
hoo

hoc tuum consilium faciat, & cūi advesetur. Aut, si tibi ipsi nimium places, ego de meā mente te non calabo. Tua expressa verba ὁnimode conveniunt cum Cayphā, Pontifice, Calvino, Rege Hispaniarū, & cum acerbioribus Papistis: At verò summè repugnant Christo, ejus Apostolis, ipsis Ordinibus, Lugduno Batavorum, cunctisque probis & clementioribus Reformatis.

Liquet præterea ex prædictis cū palam, tum passim istiusmodi consilium, quale hoc tuum est, nō unū sed multa millia innocentū hominum in mortē adduxisse, tam sub tyrannis Ethnicis, & idololatriis, quā saviis Papistis, eoque ipsā unitatem periisse: Vbi contra nullo hominum occiso, quippe permissu plurimum unā Religionum, unitas indivisa concorderiter conservatur, cum placido silentio, quē admodum jam suprà demonstratum est.

Doctor Albada, ubi disertè dixisset tot calamitatum, discordiarum, bellorum, quibus hodie mundus, & potissimum Belgiā evertitur, causā esse nostra delicta, simulque rogans quānam ea delicta essent, sibi ipsi respōdet his verbis:

Ego puto crudelitatem, & savitiam esse, & cur ita putem, in causā sunt hæc: Dixit Deus: Quicumque fuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo, Genes. 9. 6. dixit Christus: Qui gladio percutit, gladio peribit. Mat. 56. 52. Ad-
dit

dit etiam ibidem multa exempla ex Scripturis
petita, quæ Lectori ibi obvia sunt. *Act. pac.*
Col. fol. 83.

Ordines Generales pronunciant Coloniae,
Religionis pacificationem, salutarem & explo-
ratam esse multis in locis rationem pacis inter
Principes, Magistratus, & populos. *Act. pac. Co.*
59. Hic contra consulit Liplius.

Lugdunenses inquirunt, se in libertate diver-
sarum opinionum concordēs persistere, quæ
quoque se unanimes cum suis vicinis efficeret.
Remonst. a. 4.

Reformati etiam asserunt, non permissis
duabus Religionibus, dissidentiam & dissidiū
creari: sed earum permissionem, dissensionem
tollere, consensum & pacem parere. *Libel.*
suppl. ad Celsitud. suam & Ordin. consil. 8.
9. 5. Pars comment. de statu Rel. & Reip.
in Reg. Galliae. 79.

CAPVT. XVII.

*De vero supplicio, quo tenentur ii, qui in Re-
ligionem peccant, a Deo in Sacris Litteris decreto,
quale sit, ad quem finem sit, denique de poena ejus-
dem vi & salutari fructu.*

L. Liplius

VIOLATARVM Religi-
onum, aliubi atque aliubi,
di-

diversa pœna est, sed ubiq̃. aliqua. 4. 3. 5. 5.

Hocine æquum? Nudum dictum Ethnicum est. Sed concedatur hoc, hujus probatio ejusmodi quoque erit farina. Nemini licet, quocumque in loco versetur, impunè Idololatricam Religionem suggillare. Quapropter nec in his ditionibus cuiquam liberum esse debeat, falsam carpere citra pœnam. Tu Lipsi voca in concilium omnes, ac sciscitare; an quisquam hominum ex tribus illis Evangelicis catibus tuam de hâc rê sententiam prober.

Aliquo modo tolerabile foret, pro humanâ opinionè, in hâc rê quempiam punire: si desissent omnes leges divinæ nullaque obstarent præcepta. At quum non pauca nunc istiusmodi speciatim & dilucidè nobis in ipso novo Testamento (in quo Christianorum leges continentur) mandata habeamus: Quid istud aliud dicemus, quàm manifestum vituperium Dei, nostriq̃. cœlestis Regis Iesu Christi?

Qui ipse, tum etiam per suos Apostolos nobis prospexit, ac suis legibus munitos voluit, secundum quas nos gerere debeamus contra

A. Adversarios veritatis. Timoth. 2. 25. †. 3. 6. 8. †. 4. 15.

B. Apostatas. 1. Timoth. 1. 20.

C. Negantes resurrectionem. 2. Timoth. 2. 18.

D. Docentes quæ non oportet aliosque pervertentes. Timoth. 1. 11. 13.

Dissi-

- E. Diffidiorum & offendiculorum auctores.
Rom. 16. 17.
- F. Pseudoprophetas. Matth. 7. 15. † 16. 11. 12.
- G. Inordinate ambulantes. 2. Theff. 3. 6.
- H. Pharisaicos Hypocritas, & fucate pios.
Luc. 12. 1. * 2. Timoth. 3. 5.
- I. Falsos fratres 1. Cor. 5. 11.
- K. Perversos hæreticos. Tit. 3. 10.
- L. { Conviciatores.
- M. { Idololatrias. 1. Cor. 5. 11.
- N. Immorigeros. 2. Theff. 3. 14.
- O. Et contra præfractos Ecclesiæ viruperatores. Matth. 18. 17.

Quonam supplicio vult noster cælestis Legislator, ejusque Apostoli hujusmodi affici? Præcipitne (quemadmodum hic Lipsius) ut eos atrociter, ac nullum locum clementiæ cōcedentes, concrememus & decollemus? Hoc in lupinos pastores quadrat, sed nullo modo in benignum agnū Dei, nec in ejus discipulos.

Qui mandant nobis, tales

- A. Modestè redarguere. 2. Timoth. 2. 15.
- B. { Tradere Satanæ. 1. Timoth. 1. 20.
- C. { 2. Timoth. 2. 18.
- D. Seriò reprehendere. Tit. 1. 11: Objurgare. Tit. 1. 13.
- E. { Ab iis discedere. Rom. 16. 17. §. 2.
- G. { 2. Theff. 3. 6. 2. Ioh. d. 10. 11.
- F. { Cavere. Matth. 7. 15.
- H. {

Nullum

- I. { Nullum cum eis habere cōmērcium 1.
 L. { Cor. 5. 11.
 M. {
 K. De vitare. Tit. 3. 10. §. 2. Timo. 3. 8. §. 4. 15.
 N. { Habere pro Ethnico & Publicano.
 O. { Matth. 18. 17.

Eos observare. 2. Thess. 3. 14.

Hic videre est de istiusmodi omnibus leges
 & pœnas a Christo contra illos constitutas.
 Nunc perspiciamus ad quem finem, & qui fru-
 ctus ex iis subnascantur. Non enim appetit
 Deus (ut leges Lipsii exigunt) peccatorum
 mortem (Ezech. 18.) aut alicujus perditionem,
 sed clementem ac benignum se præbens (Rom.
 2. 4.) vult Deus, ut

Se omnes ad pœnitentiam convertant. 2.
 Pet. 3. 9. §. 2. Timoth. 2. 25.

Se ab hominū mandatis avertant. Tit. 1. 13.
 Pudeant. 2. Thess. 3. 15.

Discant nō blasphemare. 1. Timoth. 1. 20.

Per instructionem sanæ doctrinæ, sani effi-
 ciantur in fidē. Tit. 1. 1. 3. 9.

Vt Spiritus servetur. 2. Cor. 5. 5.

Qui has Christi leges abjiciunt, atque in
 earum locum Ethnicorum quandam legem
 statuunt: quid aliud moliuntur, quàm Do-
 minum nostrum, qui nos suo redemit sangui-
 ne, ingrātē respuunt? Non amplius Christo,
 sed huic vel illi Philosopho obsequūtur? Fidelē
 Deum cali deserunt, & fallacibus hominibus
 adherent? Ac Christi suave & leve jugum col-

lo excutiunt; ut nos ipsos duris & trucibus legibus rejecti Antichristi, quibus ferendis pares non sumus, rursus protervè & procaciter subjiciamus?

Neque minus rê ipsâ contemnunt ii Iesum Christum, licet non ita malâ speciè appareat, qui has præclaras leges nostri Domini Christi aspernantes, denuo recurrunt ad leges servi ejus Moylis, atque ita defunctas leges Mosai-
cas, in loco præceptorum Christi rursus re-
stituunt. Quemadmodum latius nobis vide-
re licebit in secundo Ecclesiastico processu, cō-
tra T. Bezam.

Si punire vult Lipsius, facito ut pœna sit ex præscripto Christi, non Ethnicorum. Facito ut fontes, non infontes puniantur. Hoc fieri nequid citra rectum judicium, neque illud ci-
tra cognitionem causæ, nempe ipsius veræ do-
ctrinæ & delicti adversus eandē, ac de eo legit-
timi sumendi supplicii. Vbinam noster Lipsius
talem judicem commonstrabit, qui nulli parti
addictus veritatem novit & ex animo amat? Si
id potest, certò demonstret, ejus judicio fides
habebitur. Sin non valet (ut jam satis appa-
ruit) cui potius nobis adharendum, quam i-
psis Christi legibus?

Vbi ita sævitur occidendo, fidei causâ in-
nocentes pleriq. occumbunt: ubi cessatur, ne
unus quidem. Quæ ratio verò (ne dicam quis
Deus) præcipit principibus hujusmodi truci-
dationem? Impium & socors ingenium impii
Maxce-

Meçenatis. 4. 2. §. 12.

Porro si quis roget; putásne hanc Christi pœnam ex Scripturis sumptam, pudoris & deviationis scilicet, esse minus levē & remissam? Nam hâc nō tollitur effrēnis & dissoluta licentia loquendi liberē vel scribēdi de impiâ doctrinâ, nō Sectę, hēreses, & pudēda offendicula auferūtur.

Cui ego respondeo: prohibitionē & pœnâ liberē de doctrinâ loquendi, tollitur e medio salutaris illa & necessāria veritas. Et hujusmodi mandatis Tyrannicorū suppliciorum, non diminuuntur falsæ doctrinę & offensiones, uti ipsa experientia docuit.

Illud namque *urere & secare* ea cumulatē adauxit: uti antea ostensum est hoc perversum esse consilium. Oportet quoque hēreses esse, ut probi probentur. 1. Cor. 11. 19.

Fieri etiam nequit neque præcavēri potest, quin veniant scandala. Luc. 17. 1. Matth. 18. 7.

Et si conviriatores quidem non desinant suos impios cogitatus evomere, sunt tamen eō magis sanabiles. Vis verò compellens nō potest non insanabiles & fœdos hypocritas efficere.

Sed quid? nōne in suâ continuâ disputatione Ecclesię tranquillam pacem turbabunt? Sit ita post hæc futura est Ecclesia triumphans, nunc militans est.

Si verò Ecclesiastici ignaviores sunt, quàm ut sub suo Christo prælientur, justam armaturam e manibus abjiciant (quę ejus est verbum) & complicitis, quod dicitur, manibus assideant

L

per-

permittantque (ut quondam) carnificem pro se pugnare: quod multæ erroneæ oves in orcum deturbentur, ac de integro tota Regio seditio- nibus exæstuet, populoque cæcæ errorum prædicæ injiciantur, veritas exsulet, partialis contro- versia foveatur, nec non ceteri abominabi- les fructus nuper memorati (cap. 7.) iterum in cervices nostras retrahantur, quibus olim ipsa Tyrannis colla nostra violenter subjugarat. Huic pernicioso accessioni Hæreticorū & Se- ctarū, atque sequacibus omnibus materiam & occasionem præbuerūt ferina hominū manda- ta, quæ Lipsius rursus hîc nobis in publicū re- ducit. Decrescent autem in universum mala, si sequamur benignas & clementes Christi leges, neque ultra proficiunt: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus sicut & illorum fuit.

2. Timoth. 3. 9.

Vbicumque enim de doctrinâ scribendi ac loquendi libertas est, nūquid quoque liberum est rescribere, cōtradecere & reifragari? Omni- no. Quum igitur ipsa veritas, mendacium, a- deoque & ipsum mendacē palam pudefacit & convincit: videbitur ne hoc Lipsio non esse pœna? Ipsemet (ut arbitor) in hoc suo disso- luto scripto istud diversum deprehendet: nisi nimis parū consultum velit suo honori, quod vix credibile.

Pœna respondeat delicto. Deut. 25. 2. Quod verbis peccatur, meretur verbis reprehendi, quod facto delinquitur, facto puniendum. Te- mere

merè abutitur Lipsius his dictionibus in suâ epistolâ, *seditioso*, *blasphemo*, & *palàm impio*. Abusu duarum priorum, est Christus tanquam seditiosus & blasphemus trucidatus, Luc. 25. 5. Math. 26. 65.

Pari ratione Mennonitæ, immò & ipsi Reformati (in ditionibus Catholicorum & Luteranorum) dum illi horum Sacramentū Deū impanatum vocitant, tanquam blasphematores, e medio tollerentur (plura de his videre est in secundo Processu, cap. 15. 44.) Tanta est in effundendo sanguine, in dilatandis cruentis illis edictis nostri ævi subtilitas. An nobis non superesse hodie amplius Phariseos persuademus? Non Cayphas? nullos Herodes? Non defuere Genevæ ardentes irâ ac odio inflammati Æoli ad sufflandas ac incendendas Serveti flammæ: nos ipsi sanè miserrimè nobis imponeremus, cum serò sapientibus Phrygibus, si hujusmodi acerbis ingeniis in hâc nostrâ Patriâ animum deficere credamus.

Quod attinet ad libertatem, suam mentem de receptâ doctrinâ proferendi scribendique (salvâ ubique politiâ) quam nonnulli (qui Aristarchos ac serios Criticos simulant) licentiam appellant. (Remonst. 13.) hujus certè vel ipsa veritas vel mendacium causa esset.

Veritati capistrū injici nō potest, nec debet, ea verò facile mendaciū frænare & capistrare valet. Et si quis falsa doceat, ad hoc præcipuè illum excitabit ambitio, vel honoris, emolu-

mentique studium . Quum itaque nihil non valens veritas, mendacium ignominiosè pudefacit, tum is qui hoc animadvertit, sanatur . Sin pertinax, excommunicatione punitur, & pro Ethnico habetur.

An hujusmodi etiam eliguntur ad dignitatis gradus? minimè . Habentur pro honoratis hominibus? Imò pro infamibus hæreticis . Sustinentur annuo honorario? Nequaquam. Ista eorum quam sperabant dignitas, exoptatus honor, & quæsitum lucrum desperantur, nullâ affulgente spè ea consequendi . Itaque adimitur hujusmodi summum bonum, præ omnibus rebus adamatum . Quodnam gravius supplicium de iis sumi posset? Quanam commonefactio aliis conducibilior esse queat? Quidnam salubrius esse valeat, ad corrigendos errores, hæc infamiâ & ignominiâ?

Prodeat unus aliquis ex omnibus Christianis, ac corrigat si potest sui Magistri legem & constitutam hæreticis pœnam . Istud quidem molitus est Lipsius, sed nihil præstitit . Nam ejus renovata Romana, vel quam a Genevensibus precariò accepit, pœna, quæ malum tollere, aut saltem imminuere debebat, liquida caussa (ut antea cap. 8. dictum) extitit, ejus quæ non erat ut esset, vel augendæ, quæ erat, dissidentia, dissidii, Sectarum, turbarum, bellorum, exitii denique hominum & regionum.

CAPVT XVIII.

Sint ne

*Sint ne Heretici vel qui delinquant in Provin-
cia Religionem crudeliter tractandi nullo clemen-
tia respectu.*

CLEMENTIÆ non hîc? *Lipsian.* Clocus. 4. 3. §. 6.

An ista inclementia procedat ex magni Pseu-
dopastoris Romani aut Genevesium doctorū
virulentā Academiā, aliorum esto iudicium.
Ego verò non dubito primū esse natam ex
patre omniū sanguinariorum: qui ab exordio
homicida exiit. Ioh. 8. 44. Qui instar leo-
nis rugientis homines devorandos queritat. 1.
Per. 5. 8. quique cum suo crudeli spiritu mo-
ratur circa sepulchra mortuorum. Math. 8.
28. iis enim delectatur.

Et quò plures trucidet animas, seipsum
transformat in angelum lucis. 2. Cor. 11. 14.

Itaque ibi rapax deprædator lupo, perso-
natus pelle agnā clementiæ, ex fictā quadam
miseratione, sanctam severitatem (tale nunc
nomē habet) exercet in oves Christi, quas suo
perjuro & mendaci ore lupos vocat, idq. per
suos lupinos pastores, oviū exuviis speciosos.

Calvinus suam detestabilem diritatem cle-
mentiæ luce larvatam reddens, adeoque splen-
dido prætectu divini honoris, scribit clemen-
tiam in remittendis hæreticis esse plus quā
atrocem, addens, dum paritur lupo oves pre-

de exponi: Itaque eorum corpora qui animas occidunt esse apprehendenda, nec non eorum qui sacrum locum prophanant &c. & *majoris ac severiori acrimonia utendum esse contra Hereticos*, quàm igne qui in Servetum succensus fuerat. Cal. declarat. contra Servetum. f. 57.

Ex istiusmodi larvato splendore quaesiti honoris Dei, scripsit Calvinus adversus Castellionem hoc modo:

Quod subjicis, non tam meum est scripto refellere, quàm Iudicum gladio severe ulcisci. Calumniam cuiusdam Nebulonis. fol. 36.

Item Beza diserte & rotundè pronuntiat, Magistratum tum cõfiteri Deum cum suâ potestate utitur ad defensionem Ecclesiæ: Contrà, Deum abnegare, quando divinum honorem non tuetur, nempe, cum suâ potentia Hæreticum non opprimit. Quod quum non facit, Rempub. Satanæ prodit, quam ejus tutelæ cõmisit Deus. Tractatu de Auctori. Magistrat. fol. 307. 308.

In summâ (dicit) quâ conscientia Christianus Princeps procedere queat, adversus eos qui crimina læsæ majestatis perpetrarunt: si permittat puram Religionem contaminari, Dei verbum vituperari, irrideri, & depravari, ac perversum hominum genus, infelicesque nequam sub inani specie & hypocritico habitu benignitatis & modestie ministros verbi vexare & infestare? Ibidem. f. 314.

Execranda & exterminanda illa, non charitas, sed extrema & horrenda barbaries aut crude-

crudelitas, quâ nonnulli ut aliquot lupis parcat-
tur gregē Iesu prædæ exponunt. Ibidem f. 131.

En tibi scopum, nolunt ipsi hac in re mo-
lestius certare, sed potius hic & postea voluptu-
osè gaudere. Ipsi veritate carent, Magistratus
gladium habet: Ideoque ipsi cerebrū corrup-
pentibus molestis studiis, nihil valent; putant
Magistratum operā Carnificis Religionem fa-
cilis defendere posse, & eis in tranquillâ pos-
sessione ac reverendâ observantiâ patrocinari.

Sebastianus Castellio Basileæ habitans, tam
nervosè Genevensem errorem de Prædestina-
tione refutavit, ut Beza suæ causæ diffidens,
eruperit in querelas, & Magistratus Basiliensis
nec non Rectorem inclitæ Academiæ opem
imploraverit, exclamitans: *Quamdiu hoc pro-
brum, rejectaneum excrementum & huiusmodi
monstrum in sinu vestro forebitis? Ad Sycophan-
tarum quorundam calum.* f. 146. Huiusmodi le-
taliū flabellorum scatentiū inhumanis cru-
delitatibus, sine omni clementiâ, adversus e-
os omnes qui aliter quàm ipsi sentiunt & do-
cent, eorum scripta passim & ubique plena
sūt: simul etiam eorum litterę velut alari mor-
tis nuntii ad Reges & Principes, ubi quid spei
vident aliquos vetè fideles & innocenter aber-
rantes trucidandi. Idque per speciem honoris
Dei, oviumque salutis.

Quem etiam magis decet, collapsos & er-
rantes homines clementi instructione erigere
& commiserari, quàm ipsum Lipsium, qui

ipsemet confitetur, se errare debere, qui prae vos interpretes venena exsugentes a se abigit, clementes ad se vocat, qui & ipse in suis erroribus clementer tractari vult. **. 2. Et qui ipsemet, non in suum dedecus, de se ipso scribit: se naturâ erga quemvis mitem, lenem, & benignum esse. 2. Centuriâ Epist. 24. & 100. Sed quis minus illa suadet, quàm Lipsius ipse, quem tamen hoc facere maximè debebat? De istiusmodi Iudicibus minaci ac furibundo ingenio erga Errones, in hunc modum ex Augustino loquitur. D. Albada.

Illi in vos sevant, qui nesciunt cum quo labore verum inveniatur: & quàm difficile caveantur errores. Illi in vos sevant, qui nesciunt quàm rarum & arduum sit carnalia phantasmata pia mentis serenitate superare. Illi in vos sevant, qui nesciunt quantâ difficultate sanetur oculus interioris hominis, ut possit intueri solem suum, non istum què vos colitis celesti corpore, oculis carneis & hominû & pecorum fulgentem & radiantem, sed illum de quo scriptum est per Prophetam: Ortus est mihi sol iustitiæ: & de quo dictum est in Evangelio: Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Illi in vos sevant, qui nesciunt quibus suspiriis & gemitibus fiat, ut ex quantulacunque parte possit intelligi Deus. Postremo illi in vos sevant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali vos deceptos vident. Alt. pac. Col. fol. 282.

Cyprianus de simplicitate Prelatorum. Hec est
in

in Ecclesiâ noscenda simplicitas; hæc charitas obtinenda, ut columbas dilectio fraternitatis imitetur, ut mansuetudo & lenitas agnis & ovibus aquetur. Quid facit in pectore Christiano luporum feritas? & canum rabies? & venenum letale serpentum? & cruenta sævitia bestiarum?

O Principes & Magistratus omnes, aperite oculos, aperite aures, timete Deum, & cogitate tandem de reddendâ Deo ratione villicationis vestræ. Multi graves pœnas dederunt propter crudelitatem: nemo propter clementiam. Multi in extremo iudicio damnabuntur quia occiderint insones: nemo dānabitur quia non occiderit. Inclinate potius in partem clementiæ, &c. *Alt. pac. Col. fol. 84.*

Quare o Principes nolite credere iis qui vobis consulunt, ut sanguinē effundatis propter Religionem, nolite eorum esse carnifices. Nam, mihi credite, si affligerentur ipsi, aliter consulerent: quemadmodum aliter & eorum quidam jam cōsuluerunt, cum persecutionem pateretur: & omnes verè Christiani semper consulunt, quoniam (quemadmodū dicit Paulus) omnes qui volūt piè vivere in Christo, persecutionem patientur: quod si patientur, nūquam consulent aliis ut inferant, non magis quam Christus & Apostoli. *Ibidem. fol. 85.*

Lipsius legere potest quid Apost. Iacobus scribit 2. cap. versu 3. Etiam 4. reg. 24. 4. Atque si in eo speculo non deprehendat sui animi verè repræsentatam imaginē, a seipso his suis verbis expressam: Clementiæ non hīc locus: hoc fixum certumquē teneat, se tum corpore-

L 5 is,

is, tum pectoris oculis, esse captum.

At si seipsum propriè suis coloribus ibi depictum comperit, simulque supremi iudicis extremam sententiam ritè perpendit: in posterū attentius cavebit ad Principes exclamare, de iis qui iustè aut iniustè loquuntur contra recepta sacra &c.

CAPVT XIX.

De dicto illo Ciceronis (Vre, seca) quod Lipsius malitiosè & fallaciter in hæreticos aut religionis turbatores detorquet. Huiusmodi ferina innoxiorum trucidatio hîc debilitatur.

7. Lipsius **V**RE, seca, ut membrum potius aliquod, quàm totū corpus intereat.

Vel ipse Typographus incogitantia, vel tu Lipsi de industria, in allegatione huius loci errare voluisti. Non enim in 9. Philip. ut annoras, sed in 8. reperio hæc ita conscripta: Ego Catilinam perire volui. Num tu, qui omnes saluos vis, Catilinam saluum esse voluisti? hoc interest Calene inter meam sententiam & tuam. Ego nolo quemquam civē cōmittere ut morte multatus sit: tu, etiam si commiserit, conservandum putas. In corpore siquid ejusmodi est quod reliquæ corpori noceat, nri ac secari patimur, ut membro

71117

rum aliquod potius, quam totum corpus intreat : sic in Resp. corpore, ut totum saluum sit, quicquid est pestiferum amputetur. Dura vox. multo illa durior, Salvi sint improbi, scelerati, impii : deleantur innocentes, honesti, boni, tota Resp. Hæc ipsa Ciceronis sunt verba.

Conferantur nunc inter se, iudicium illius candidi Ethnici, & istius Christiani, de quo & de quâ causâ pronunciarint. Cicero loquitur de scelerato, nefario, & impio seditionum auctore, quemadmodum nemo qui Salustium legit, ignorat : Lipsius de hominibus, qui nullius nomini, sanguini, aut bonis insidiati sunt.

Cicero de splendido nebulone, qui ut petulantem suam libidinem cōsequeretur, optimates Urbis evertere adnitebatur : Lipsius de hominibus, qui lubentes aliis faciunt id quod sibi vicissim fieri exoptant : Cicero de rabido lupo, Lipsius de innocentibus ovibus.

Cicero de eo quæ certò norat meruisse mortem : Lipsius de insontibus hominibus, qui plerique præmio digni sunt, vel saltem de quibus indubitatè cognosci non potest an errent, multò minus an pœnâ digni sint.

Cicero urgente necessitate, ad deterius præcavendum, permittebat unum scelestum uri & secari : Lipsius verò nullâ necessitate majoris mali vitandi, immò cum periculo boni impediendi, vult innumera millia beneficorum hominum, piam vitam ex præscripto conscientie agentium uri & secari.

Quid

Quid justius excogitari potest hoc Ciceronis iudicio? quid rursus iniquius fingi queat hanc sententiâ iniusti I. Lipsii? Ciceronis sensus spectat conservationem Urbis per unius scelerati exitium: Lipsii studium eò tendit, ut multorû millium optimorum hominum internecone, permultæ Regiones & Civitates evertantur.

Hic vides, o Lipsi, tuam improvidam, impiam, & malitiosam perfidiam in adductis Ciceronis bene conscriptis verbis, quæ depravatè conaris accommodare tuæ malitiosæ, sævæ, Provinciis exitiosæ, ac Romanæ simul & Genevensi opinioni, de ustione & sectione. Lectori nunc proclive fuit hîc antè videre, non abssimile factum in verbis Lactantiî. Potuîtne jam Lipsius sibi persuadere, omnia sua dicta habenda pro Evangelicis placitis & oraculis, nec superesse Berceenses aliquot investigatores? Act. 17. 11. Ceteros omnes homines (se excepto) tam inconsideratè temerarios Ninivitas esse, Ion. 4. 11. ut mendacium a veritate non dignoscant? Igitur in suo hoc debito errore valde indebitè & indecenter erravit.

Salubre consilium Ciceronis patuit in Romæ conservatione: sic & consilium Lipsii (antequam ille id proderet) perniciosum apparuit in eversione Germaniæ, Galliæ, immò & ipsius Belgiæ.

An humanum etiam opus sit, seipsum, vel datâ operâ, vel merâ stoliditate perpetuò impingere & collidere ad eundem lapidem? *Æso-*
pus

pus tales pro hominibus non habet.

Ad simile inhumanum factum consulebat quoque Escovedo, nimirum ut hîc omnia flammis & sanguine opplerentur, Respons. ad Dom. Ioan. f. 6. Similiter & D. Ioan. Austr. per dictum Escovedo, quò Regi persuaderet has omnes Provincias igni & gladio traderet. Ibidem f. 7. Atque id universum ex Hispani-
câ immani avaritiâ, per pietatis speciem: aut ex quorundam ingenti sed fatuo zelo Religionis & divini cultus: uti Reformati ajunt: Libel. suppl. ad suam Celsit. f. 3.

Hujusmodi hominum suasionibus, & internecinis ipsius Pontificis sanguinariis consiliis *urendi & secandi*, planè consonum est truculentum hoc Lipsii consilium: sed porfuso repugnans Christi mandatis, consilio Ordinum, innatæ indoli Principis Auriaci, sensui omnium Evangelicorû, etiam integriorum Reformatorum (improbiores fateri pudet) atque speratę libertati conscientiarû omnium equiorum & humaniorum incolarû nostræ Belgiæ.

Augustinus alicubi dicit: Nullis bonis in Catholicâ Religione hoc placet, si usque ad mortem in quemquam, licet Hæreticû, sæviatur. Uiderint igitur ut boni appellari possint, qui non solùm pro suggestu clamant muneris sui esse, hæreticos Magistratibus ad necem tradere: verùm simplicium Christianorum mētes explorare, ut si aliqua doctrinâ cum suâ non usquequaque conveniente imbutos deprehendant, Magistratui denuntient, ad hoc

ex officio teneri asserentes. Ex his autem Augusti-
ni verbis manifeste percipitur, ad aetatem usque su-
am, Ecclesia morem non fuisse, quemquam ob Reli-
gionem vel heresim necandum curare: sed potius
pios & Catholicos omnes hanc scuritiam horruisse.
Alibi idem dixit: diligite homines, interficite erro-
res, sine scuritiam pro veritate certate. Adhereant
queso duo hac metalla lapidi Lydio, ejusque attri-
tu examinentur, utrum eorum potius sit, meliori-
que fodina effossum. Lapis autem sit pia, innocens, pla-
cidaque lenissimi illius agni Christi Jesu vita, ad
cujus imitationem non Discipulus tantum, sed Ma-
gister quoque, tam Dominus quam servus, Rex non
minus quam subditus pari obligationis nexu tenen-
tur. At enim Hieronymus: Qui dicit se credere
in Christum, debet ut Christus ambulare. Ipse non
venit ut verberaret, sed ut verbera exciperet: a la-
pa non dedit, sed accepit: neminem cruci affixit, sed i-
pse crucifixus fuit: non occidit, sed fuit occisus.
Qui occiditur, Christum imitatur, qui vero oc-
cidit, Antichristum. Unusquisque igitur consci-
entiam suam probe excutiat, compertumque habe-
at, qui alios persequuntur, carnis filios, qui vero
insectationem patiuntur, spiritus natos esse. Act.
pae. Col. fol. 39.

Ipsius Principis Excellentia disertè fatetur,
numquam sibi placuisse, tam diras ignis, gladii, &
submersionis, poenas quam nimis passim tum vige-
bant adversus Religiosiores. Apolo. pag. 52.

Hæc sanguinaria consilia urendi & secandi,
quæ scriptis Lipsii nunc denuo afflata reaccen-
duntur

duntur : has inferiores provincias intestinis
flammis exurunt.

*Quotquot in gubernandâ Repub. circumspectius
versati sunt, norunt primum ignem nostri calami-
tosi incendii ustionibus, inflammationibus, strangu-
lationibus, fuisse succensum. Lugdunenses, Remostr.*

a. 4.

Atque iste improvidus homo non dubitavit
ad hoc compertum incendiarium consilium ex
integro rursû Principibus auctor & suasor esse,
ac non minus audenter quàm stupidè pernota
Antichristi retia oculis expertarum avium ob-
tendere . Quòd ea nomen Antichristi retia
aut consilia, novum non est, ut quæ primùm ex
tartareo illo Antichristo prodierit : uti ab hinc
ultra triginta annos memoriæ proditum est a
quodam primatè Reformatorum . Qui cùm
dixisset : eo tendere supplicia Hæreticorum, ut
a suis erroribus couvertantur ac serventur: sub-
dit quoque hæc subsequencia : *Qui errantem in
errore suo occidit, aut non credit quod perniciosè &
damnabiliter coram Deo erret: aut si hoc credit, pa-
rùm est de salute illius sollicitus. Musculus Du-
san. loc. commu. pa. 1330. tit. quan. & quomo.
Et paulo pòst.*

*Quando cœperit ea consuetudo (comburendi
Hæreticos scilicet) queri poterit, cùm tēporibus Pa-
trum non fuerit, quamvis illis multum negotiū fue-
rit in revincendis deterrimis Hæresibus. De An-
tichristo jam olim dici cœpit, quòd non obtemperan-
tes sibi combasturus sit igne. Huic ergo imputari
potest*

Garit

potest consuetudo hac comburendi Hæreticos, quos ipse cum suis hæreseos damnat. Est enim filius perditionis, Satana in hoc serviens, ut quos poterit perdat. *Ibidem.*

Postremò, non ignorare Lipsium oportebat, cum has suas leges urendi & secandi conderet, se non fuisse Romæ, non in Hispaniâ, nò Genevæ, ubi illè obviis ulnis fuissent acceptatæ.

Sed quum in Hollandiâ degat, ejus hic fervidus ardor displicet nò solum Civitati quam incolit, verum etiam Ordinibus Hollandiæ: quemadmodum perspicui potest, in ipsa Coloniensi pacificatione, quæ sic admonet:

Perpendatur hæc res, deprehendetur, persecutiones semper maximorum malorum causam exitisse. Quare si vultis O Principes & Magistratus vestras res habere tranquillas, nolite iis optemperare qui vos ad persequendum incitant. Sunt enim seditiosi cum tamen alios seditionis accusent: sicuti Judæi Christum, qui ipsi seditione excitabāt, & domum Christi, quæ Charitate debet edificari, odiis & sanguine edificare volunt. Quod si eos nò cavebitis, mihi credite, vestra Regna & Republicas, & civitates, & animas & corpora funditus, & in sempiternum perdent, & in eandem vos infelicitatem redigent, in quam Scriba & Pharisei Judæicam gentem suis persecutionibus sanguinariis quæ consiliis redegerunt. Acta. pacif. Col. pag. 42.

CAPVT XX.

Utrum

Utrum in Receptam Provincia Religionem peccantes, omnibus injuriam inferant: hoc inficiando falsum esse concluditur. De scandalo seu offendiculo. Ecclesiam, quæ pro suæ fidei conservatione alios persequitur ac crudelissimis suppliciis vult interfici, maxima præbere scandala & in omnium ac singulorum ferri injuriam.

VT membrorum potius ali- *I. Lipsius.*
quod, quàm totum corpus
intereat. 4. 3. §. 6.

Quum id repetitio quædam & velut resonans Echo consilii Caiphæ sit, ante hæc, 2. §. his verbis scripta: *melius est ut pereat unus, quàm ut pereat unitas*, arque jam plenè ibi refutata sit haud necesse semel dicta iterare.

Nam quod in Religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam. 4. 3. §. 7.

Hæc videtur esse ratio Liplii inclementis us-
sionis & sectionis jam dictæ. Multò quidè argutior, sed aequè fallax ratio occidendorū Hæreticorum legitur apud quendam Genevensē Doctorem, qui magnitudinem errationis Hæreticorum æquiparat divinæ Majestatis sublimitati, adversus quam error committitur: Atque ita bonam eorum intentionem, quā Deum quæritant, detorquet in irrisionem Dei.

M

T. Bezæ

T. Beza scribit Tract. de auct. &c. f. 355: Nā universi homines, nullo non tempore debent divinam Majestatem tanti facere, ut si quis eam despiciat aut derisui habeat, quando vitæ auctorem deridet, malâ morte dignus sit, & merito vitâ privandus.

Hoc ne jam satis est atrociter Machiavellizare? Haud dubiè, verùm non est clementer Evangelizare.

Nec istud est latum remissionis peccatorū, sed potius triste nuncium sempiternæ damnationis, neque id solùm ipsorum Hæreticorum, sed etiam omnium hominum in terrâ degentium, qui umquam Deum offenderunt.

Ii enim ad unum omnes deliquerunt, in Dei sublimem magnitudinem, & immensam Majestatem. Potestne hominibus tristius quid & profligatoris desperationis annūciari? Neutiquam profectò, neque quidquam mēdaciùs. Illa vero Iusti Lipsii ratio hoc quidem adhuc malignitate non æquat, neque æquè acuta est, non tamen vel pilo verior.

Nam primùm sacris litteris comprehensa veritas est, puris omnia esse pura, Tit. 1. 15. Idem, alienum vitium aut virtutem, neminè, nisi suam operam addat, reddere posse meliorem vel deteriozem: idque secundum illud celebre Chrysostomi dictum: *Nemo laeditur nisi a seipso*: sic ut nec pater filii, neque filius patris delicta porter, sed ea ipsa anima quæ peccat, morietur, Ezech. 18.

At quid opus hic mihi est Scripturæ usus: quando

quando tua ipsius verba tuaque *Constantia* mihi satis declarant (id non ignoras) te fixam tenere inevitabilem decreti Dei necessitatem? Ex qua tuâ opinione, ego ad tuam censuram istud quoque dico:

Hęc injuria aut injustitia, quam hic in omnes ferri dicis, per id quod cõmittitur in Religionem divinam, in eo sita erit, quia omnes per eam seducuntur & offenduntur. Dei tamẽ electi nequeunt sic in errorem abduci ut damnentur. Matth. 24. 24. Ii enim sunt oves Christi, cujus vocem agnoscunt & sequuntur, alieni verò vocem nequaquam, ut qui eam nō agnoscant, sed fugiant. Ioh. 10. 45.

Ceteri verò electi non sunt, sed pro tuâ (de Prædestinatione) opinatione a Deo ab æternitate rejecti, neque etiam umquam oves, sed hirci aut lupi fuerunt, quū sint ipsimet seductores, aut eorū sequaces, quò testes sint (ut docetur) divinæ justitię, nimirum, suā ipsorum eternā, justāque tamen (scilicet) damnatione.

Itaque nemo horum seducitur alieno peccato in Religionem divinam, sed divina Prædestinatione, immò Deo ipso auctore (uti Calvinus & Beza docent) qui seductores seducere cogit, & porro per eos, quotquot necessariò seduci & damnari debent.

Quibus quoque hæc injuria aut offensio fieret, ii aut in Ecclesiā aut extra Dei Ecclesiam essent. Contra offendicula eorum qui in Ecclesiā existunt est ipsa disciplina Christi (ca. 17.)

ut pro Ethnicis habeantur, qui ea in Religio-
nem divinam committunt. Quâ disciplinâ tol-
litur offensio, non tantum pro iis qui intra, sed
etiam qui extra Ecclesiam sunt. Quâ ratione
quisquam se offendat facto alicujus Ethnici
aut manifestò impii?

Ceterum qui adhuc extra Ecclesiam consti-
tunt, jam propensi sunt aut fieri poterunt, ut
se Ecclesiæ adjungant. Eo magis si inibi vide-
ant benignum amorem, atque adedò omnige-
nam clementiam vigere.

Contrà verò non poterunt non offendi &
ab Ecclesia alienari si animadverterint in eâ nō
mansuetorum & amabilium agnorū Christi
indolem, sed ipsius Antichristi luporumque
immane & odibile ingenium.

Nam hi devios agnos nō miti institutione re-
ducunt in ovile, eosdem etiam non solum fo-
ras extrudunt vitâ donantes, ut vel pudore, vel
instructione ad veram cognitionē perveniant,
seque emendent, & servantur: quin contrà
carnificis operâ eorum corpora & animas inte-
rimunt. Neque benignum aliquem amorem,
sed dirissimum odium erga eos ostentant.

Ejusmodi trucidatione talis Ecclesia nefariè
offenderet, non modò omnes probos qui
in eâ, qui etiam quotquot extra eam sunt;
qui vel aliquid æqui hominis naturalis judicii
& commiserationis habent: atque hujusmodi
Ecclesiam existimare debent nō Christi ovile,
sed speluncam luporum Antichristi.

Ipsa

Ipsa enim ratio eos sic perpendere cogeret :
In Ecclesiâ passim docetur, fidem esse Dei donum, quod uni Deus largitur maturius, alteri ferius. Nemo igitur hoc donum Deo vi extorquere, neque quisquam hoc in alium transfundere potest. Iustus est Deus: Ideoq. a quovis exigit, quidquid ab eo acceptum habet, vel facultatem idipsum cōsequendi. Itaq. a nemine unquam repetit Deus, quod nō dederit. Nam injustitia ea esset, quę in Deum non cadit.

Iam qui in Ecclesiâ occiduntur, fidei aut infidelitatis causâ, prorsus sunt infideles, aut in aliquibus fidei articulis errant, vel rectē credūt. Si prorsus infideles, igitur fidei donū eis Deus non est elargitus. Quare nec id ab iis reposcet, multò minus puniet, ideo quòd non habent.

Apertè enim videre liceret tales homines ab Ecclesiâ plecti, etiam ipsâ morte, non maleficii causâ, sed infidelitatis: hoc est, quia nōdum fidei donum adepti sunt, cuius acceptæ nomine occisores gloriantur: quæ manifesta est injustitia. Quæ communio nequitiae cum Dei iustitiâ? nulla prorsus. Proinde Deus non habitat inter injustos, qui nec Dei populus, nec Ecclesia: sed populus & Ecclesia iniusti sunt Antichristi.

Porro si fideles quoque sint, quantum attinet ad præcipua capita, nempe duodecim fidei articulos & sacrarum literarum veritatem, a libi tamen aberrent, non prorervâ libidine (quis enim volens & de industriâ errer?) sed

M 3

inisci-

inſcientiâ, atque ſi huiusmodi erroneſ occidan-
tur innocui: quid aliud æqui illi & commiſe-
rantes homines etiâmm extra Eccleſiam ex-
iſtentes, cogitent: quàm illud ipſum quod jam
dictû eſt de iis qui prorfus infideles ſunt, quia
fidei donum a Deo nondum acceperunt? Ne-
mo enim quidquam habet boni a ſeipſo, ſed
omne bonum donum a Deo proficiſcitur, Ia-
cob. 1. 17. cuiusmodi non minimum eſt ipſa
ſapientia & intelligentia, quam iſti in eo quo
errant nec dum ſunt adepti. Inſcitia & imperi-
tia erroneſ facit: quis igitur non æſtimet hu-
iusmodi Eccleſiam eſſe iniuſtam, adeoquæ im-
piam dũ innocuos erroneſ trucidat: ob id quod
ipſe Deus eos nondum donaret perfectâ ſapi-
entiâ & intelligentiâ?

Nónne æqui & commiſeratione pleni ho-
mines cogitare debeant, hanc Eccleſiam eſſe
planè amoris expertem, hoc eſt, non habere
illam charitatem, quæ præcipua nota eſt Eccleſiæ
Chriſti. Ioh. 13. 35. quin potius ſeipſam velut
reſſeram & inſigne conſtituere, quo dignoſ-
ſcatur, nimirum ſuâ atroci maſtatione errati-
carum ovium, quæ conquirendæ, ab errore re-
vocandæ, & in humeros ſublata in caulam
referendæ: non autem tam truculenter di-
laniandæ, more furum & latronum, Chriſtũ
ipſum præcurrentium. Ioh. 10. 8.

Exech. 34. 2.

Atqui, etiam ſi alii adhuc conſervo ſuo
minus debitum inclementer remittere recu-
ſent, Matth. 18. 30. 33. aut alii cæco zelo ebrii
ſuos

suos confervos cædendo vexare velint. Matth. 24. 49. ac proinde seipsos temerariâ, arrogantia, Dei clementiâ indignos reddunt: quid verò, o Lipsi, te impellere potest ad suadendum Principibus tam immanè inclementiam *urendi & secandi* tam innocuè errantes homines? te, inquam, qui ipse seriò vel perfunctoriè confitearis de teipso, quod errare debeas?

Si insuper Ecclesia interficit, vel interficiendos curat homines non alienos a fidè, non errores, sed rectè credentes, quemadmodum & Christo & Apostolis ipsis usu venit, vigente Iudaicâ Ecclesiâ, quæ tamen vera externa Dei Ecclesia erat: consequitur facile id posse, immò debere fieri in falsis Ecclesiis Magistratum ad manum habentibus: quid hoc aliud erit quàm Christum rursus in membris occidere?

Quidnam autem ratione præditi homines, quorum animus alienis incommodis occurrere solet, in vel extra Ecclesiam existentes, aliud animo volvant, quàm istud?

Innocens ille agnus Dei a Pharisaicis lupis dilaniatus & interfectus est: Isti neoterici Pharisei ejus oves necant. Igitur non minus lupi quàm illi veteres. Ovis numquam mordendo læsit lupum, sed lupi oves.

Istud facit hæc Ecclesia, ut fieri videmus. Hanc Ecclesiam nemo infectatur, sed ipsa alios persequitur: Martyres efficit, *urit, secat, nullum clementia dat locū*. Hæccine Ecclesia Christi, hoc ovile ejus? Necessè igitur est, ut sit Antichristi

richristi Ecclesia, & spelunca luporum. Hanc averfor, huiusmodi atrocitas displicet, neque me Antichristis affocio. Si in eâ essem, hoc saltem satagerem, ut quàm primùm idque celerimè me inde velut ex grassatorum speluncâ subducerem.

Si quod offendiculû, si quod facinus, si quæ denique injuria in totâ hâc universitate, contra Religionem divinam, committitur, quæ in omnium injuriam fertur, hæc una erit.

Itaque tu offendiculo es, efficisque ut tua quoque Ecclesia, in quâ existis, nec non alia omnes hujus tui cõsili sequaces, offédant quovis benevolos & clementes homines, sive foris sive in istiusmodi luporum Ecclesiâ sint.

Ex quibus omnibus concludo, cunctas Ecclesias interfectrices alicujus nõ facinorosi, Religionis nomine, nefariè peccare in ipsam divinam Religionem, simulque etiam cõtra omnes homines.

Siquidem, quum nulli homines, hujus vel illius fidei causâ igne aut gladio interimûtur, sed ipsa hæresis seu infidelitas vi veritatis evertitur, nulla in Deum, neque in homines committitur injuria. quinimò utilitas eorum qui convertuntur, honor Ecclesiæ, laus veritatis, & quod Deo gratum est, promovetur, qui nõ delectatur peccatoris interitu, sed ejus cõversione & vitâ. Tam indigne cladis intermissione quid Magistratus delinquere potest? quum illi nusquam tale Deus mandarit?

Vbi

Vbi verò Ecclesia corporaliter quempiam necandum curat, fidei causâ, infertur occiso undique injuriâ, etiam omnibus istud animadvertentibus. Nam si is hæreticus est vel erro, injuria ei fit, quando ab eo exigitur donum veræ fidei, nondum ei a Deo præstitum, quodque a nullo hominum ei donari potest, atque adeò tempus gratiæ ei adimitur, quo ipse Deus id ei elargiri posset.

Si verò Christianus sit, ut plerumq. accidit, quod Magistro idè evenit discipulis, omnibusq. pie vivere volentibus, ut dictum est. Non minus committitur injustitia, quòd ob bene facta enecatur: peccatur etiam in omnes homines, quibus ejus commonitiones possent esse salutaræ: delinquitur in Christum ipsum, cujus membrum trucidatur: committitur peccatum in Religionem sanctæ Ecclesiæ, immò in ipsam Ecclesiam, occisis iis, a quibus magno còmodo reprehendi & carpi posset, atq. ita nullos non offendendo hac suâ crudeli actione.

CAPVT XXI.

Religionis coercitionem ipsa Regna pervertere ac funditus evertere, hoc potissimum nostro ævo. Utrū de recepto cultu disputantes, & quotidie scrutantes scripturas, si illa (quæ Religio desinit) ita se habeant, morte plectendi sint.

ATque hoc firmū certum-
q. esto, quamdiu turbato-
M 5 res

7. Lipsius.

res coërceri possunt sine majore
turbâ. 4. 3. §. 8.

Quid firmum certumq. habendū? Illos sine clementiâ puniendos esse, quamdiu nullus est metus majoris turbæ? Quinam punientur? Turbatores. Qui turbant non maleficiis, sed bono consilio aut pro bono habito, *docendo*, scilicet, *scribendo*, *cœtus colligendo* &c. Vtrique turbones nominantur, quo nomine ipse Christus, ejus Apostoli, verique omnes Martyres occubuerunt.

Hoc præstando calamitosè errari potest, ut vel maximè erratū. Vi & armis qui perturbant proclive est eos cognoscere. Ceterum an supplicio digni sint turbatores, qui docent, scribunt, adversus Religionē in aliquā Provinciā receptam, scitu est difficile. Hic opus fuerit judice rerum divinarum perito, neutram fovete partem, qui sententiam pronunciet. Si ad hoc habes remedium aut consilium, indica: sin minus, agnosce tuam opinabilem firmitatem & certitudinem, omnium rerum esse infirmissimam & incertissimam, inutile quoque & periculosum hoc tuum consilium.

Cujus consilii magnū discrimē exprimunt etiam jam narrata Lipsii verba, *quamdiu turbatores coërceri possunt sine majore turbâ*. Pariter quoque ejus proximè subsequētia hæc verba:

7. Lipsius

Quid autem si aliter? & quid si

ca

ea tempora sint, ut subita coërcitio plus damni in rempub. ferat?

4. 3. §. 8.

Circumspecto ac intelligenti dies hæsterna craftinæ magistra est. Liphius historiarum peritus, nostri temporis acta & eventus non legisset? In quibus videre potuit vim in Religionē semper extitisse Provinciis exitiosam, contra verò conscientiarum Libertatem, concessio alterius Religionis exercitio, pacis & tranquillitatis fuisse causam.

Nonne hoc ipsum passim in Germaniā ante oculos planissimè nobis versatur? Numquid idē in Galliā expetitur? Quid nos? An non ejus quoque desiderio tangimur, quò nostrā potiamur voluntate? Quam ansam inquietudinis animi, vel mutuæ sinistræ suspicionis, vel aliqujus dissensionis præbere posset ipsa equalitas? Nempe si Magistratus pari amore tractet subditos suos, & unum non minus quàm alterum suo permittat arbitrio: ut liberè ex præscripto suæ conscientiæ vivat, nullā ex parte civilibus legibus adversando? Is sanè conquerendi rationem nullam habet, qui suo permittitur vivere modo.

Rursum quomodo pacato sint animo, & sine pravâ suspitione, quibus quod precantur & desiderant negatur: ut scilicet liberè secundū conscientiam vivant (reperire est res aliquas quæ magis animum tangant candidorū hominum &

num ?) & tamen hoc aliis permittitur, a quibus quotidie necesse sit aliquid deterius time-
re, ut qui ipsi Magistratum a se stantem ha-
beant ?

Eò magis quòd considerant ex scriptis Cal-
vini, Bezae, Bullingeri, Iusti Lipsii, & similiù,
novam vim conscientiarù, persecutionem, &
Hæreticorum mactationem supra caput esse,
quæ subtiliora quidem, sed non leviora futura,
quàm illa Papistica fuere, quæ nimis sanguina-
ria experti sunt, primamq. scintillam & fomité
exitissæ exitiosarù flammaram totius Belgia.

Hoc puto, ut dixi, a Lipsio quoque fuisse for-
midatum : inde nunc inquirere incipit, quid
consultius faciendum sit, omnia jam incendio
devastante : hoc est, quò tam numerosa multi-
tudo alienarum opinionum exurgit, *ut subita
coërcitio plus damni in Rempub. ferat.* sic ut ipso
emplastro vulnus magis crudescat, aded ut ipse
morbus ad ferendum tolerabilior sit, ipso vale-
tudinis perverso consilio.

Quid urgebat illù exquirere huiusmodi cõ-
siliū adversus jam enatum fructum sui exiti-
tialis consilii, cum illius intermissio causatur
sanam pacem & tranquillitatem, videlicet, o-
mni vi Religionis (uti antea planum factum
est) sublata ? Nonne præstabilius est, nullo e-
gere antidoto sanitate incolumi, quàm in mor-
bi labore medelam quærere ?

Nemo exercitatus Dux, quantavis etiam fa-
cundiâ polleat, protervè occasionem dabit se-
diti-

ditionis suis militibus, quò postea ostenter suam eloquentiam in sedandâ seditione, quâ experienciâ norit, quanti id sit discriminis, nec perpetuò in suâ manu moderationem ejus esse positam.

Illud rê ipsâ compertum habuit potentissimus Princeps Carolus Imperator, Idque ex ipso fructu experitur quoque Hispaniarû Rex ejus filius, quod & ipsum exploratum proverbium vulgò docet: facilius est pacem cõservare, quàm reconciliare. Atqui Lipsius id minoris fecit quàm oportuit: dum operam dare cepit, non pro muneris sui debito, studiosis literarum, sed Imperatoribus, Regibus & Principibus, leges ad rectè gubernandum præscribere. Nunc, quod restat, audiamus.

Nam ea interveniunt: vel no- *7. Lipsius*
strum hoc vide. 4. 3. 8. 9.

Videbas ipse calamitosas & exitiales flammæ, miserabilem messẽ ex noxio & infelici sanguinis semine, subnato ex vernâ vi consciëtiarum? Atque nihilominus molitus hæc es, pice & sulfure injecto tui renovati consilii (*urendi & secandi*) restinguere? Sanguinis profusione fluxus sanguinis sisti poterit?

At cujusnam cruorem effundere suades? Eorum qui ipsi sanguinem effudẽre? Minimè. Nam hoc jam pridem civilibus legibus est constitutum, antequam vel somniando de tuis no-

vis

vis Principum legibus cogitari posset . An oppressorum , homicidarum , veneficorum ? Nequaquam . De iis legibus antiquitus cautum est . Quorum igitur ? Disputatorum .

7. Lipsius. Quo fatalis ista est ingeniorum scabies , ut omnes disputare malint quàm vivere . 4. 3. 5. 9.

Pugilicè profectò pugil , qui cum fato beligerare parat . Si id fatale est , ut ais , quid iuvat tuum supervacaneum consilium , ad impediendum hoc inevitabile Dei decretum ? Si cuivis disputandi necessitas incūbit ; cur istud avertere conaris ? Quo jure vis eos gladio & igne pœnas dare , qui neminem occidunt & innocui sunt ; sed inter se argumentantur & disputant : ad quæ necessitate non minus compelluntur , ut dicis , quàm ut spiritum trahant ?

An disputare , sit turbare & publicam pacem interrumpere ? Ita ne ? Quis majorem ansam præbet seditionis & tumultus , quàm vos ipsi Magistri Academiæ ? nōne vos omni operâ incumbitis , ut pro & contra exactè doceatur , ac quod negandum sit asseveretur , ac sic disputetur ut mendaci Sophismatis fucos verum appareat ? Itaque tuâ ipsius sententiâ , Academiæ videntur non minus esse turbæ gymnasia , quàm (tuo quoque consilio) regna Principum , *scholæ fraudum* .

Non ita Lipsi : qui suâ operâ & violentiâ turbas ac seditiones concitant , cujusmodi impius

pius Catilina, fraudulentus ille Ioannes Lugdunensis, sicarius Batenburgus, & eorum similes extiterunt, meritò seditiosi appellandi: at non inermes, innocentes, & benefici disputatores, qualis ipse Iesus, ejus Apostoli, aliq. omnes veri martyres fuerunt; nunquam publicam pacem interturbant: etsi tamē prophani Principes, cunctique sanguinarii Tyranni perpetuò consueverunt insontes annunciatores Christi testesque veritatis, tanquam turbatores accusare, atque ita suam Tyrannidem larvâ justitiæ induere.

Disputatur verbis, ferro turbatur. Qui illud agunt, possunt verbis & veritate evinci, si errent: at qui hoc faciunt, gladiis & vi, si in alios sint violenti. Rectè scripturâ utimur adversus eos qui in fidē aberrant: Carnifice verò contra facinorosos, non disputatores, alioquin disputator is omnium maximè foret industrius. Disputator potissimum quarit veritatem, vel ostentationem seu gloriam: sed turbator captat dominium aut spolium.

Quamvis quidem permulti disputationibus abutantur, nōne tamen aliquis eis rectè uti posset? An per se sunt malæ, & non magis adiphoræ? hoc non dices. An verò nemo hominum bene vivit, qui utilem & necessariam veritatem eloquatur? Nullus ne virtute præditus & a Deo doctus est, præterquam ipsi doctores receptæ Religionis alicujus Provinciæ?

Hoc Lutherani, Zwingliani, Reformati,
Anaba-

Anabaptistæ, Catholicis nequaquam concesserint. Contra quorum receptam doctrinam ferè per totam Europam, Luterus, Zwinglius, Calvinus, & Menno, intrepidè non dubitarunt disputare. Qui omnes, cum multis aliis, regionum turbones, & perturbatores capite plectendi essent: si hæc Lipsii lex, quæ in hæc ré succenturiata est Calvinianæ, Hispanicæ, & Romanæ legi, pro iustâ habetur.

Nónne palàm hîc se proder nota tessera Tyrannidis (uti rectè censent Lugdunenses) si non liceat liberè cogitata animi proloqui? Hoc tamen permisit celeberrimus Tyrannorum Nero, qui audiens plerosque cives Romanos malè de se loqui, ita respondit: parum est, cives Romæ posse quæ volunt loqui, dum ego hîc ago pro arbitrio meo quod velim. Quâ in ré crudelissimus hic Tyrannus multò fuit æquior, quàm Lipsius ipse suo calamo passim se depingit.

J. Lipsius.

Aculeones ubique & Curiones, qui satagunt inquirentes, & quæ subter terram sunt & quæ super cœlum. 4. 3. §. 10.

An tuâ culpâ, Lipsi, hîc alios culpes, te accusare nolim. Sæpenumero accidit, ut trabe obcæcatus oculus, oculum festucâ cæcutientem redarguat. Hoc verò me non latet, te in tuâ *Constantiâ* tam altè, Icari more, volasse: dum

dum de fato fatalique necessitate agis : ut descensus ipse , tuæ celsitudini parum munitus tutusque erat .

Sit vitium , sit vetiti fructus sumtio , ac scabies nobilissimorum ingeniorum , quid remedium ? Lictor etiam huiusmodi docebit , minatus illos omnes internecione occisum iri ? Hoc meruerunt ? Cui magis nocent quàm sibiipsis ? Nonne illorum delicta suam secum adferunt pœnam , nempe , inutiles cerebri exagitationes , perniciosam temporis jacturam , cum negligentia conducibilis , necessaria & salutiferæ cognitionis ? Quodnam supplicium gravius illis imprecandum ?

Sapienter illorum doceatur in altum tendens opinio , quam veram sapientiam putant , & instruantur ad tutam sui demissionem & ut modicum illud , quod mente & ingenio conceperunt , moribus & vitâ exprimant . Desistent profectò ab illâ intelligentiâ rerum inutilium , atq. in salutari virtutû exercitio proficere satagent . Hoc ipsum mores eorum emendabit , tuum verò consilium inficeret eos atque everteret .

Horum quanta multitudo ? ut *I. Lipsius*
rei agi possint , acie vincendi sunt .

4. 3. §. 11.

Inhibitio violenta auget , (4. 3. §. 17.) æqua verò admonitio imminuit multitudinem . Intelligentia , non violentia errorem enecat .

N

CA

De Hæreticorum multitudine. De hisce nostris temporibus. Nūtur in vetitum vulgus poscere negata, præsertim in Religionis negotio. In falsiuro Magistratu, qui semel se perjurio turpiter obstrixit, nulla post benevolentia erit fiducia.

7. Lipsius

*Tolerādi in-
terdum, ut
melius tollas.*

Hic igitur justè ambigo, an non fas tempora paullisper Principi inspicere, quibus parère omnes Politici præcipiunt

4. 3. §. 2.

Ambigere sapientum, est dissuadere. Hoc agere de cuius bonitate dubitatur, malefacere est, in rebus tanti ponderis. Si ipse hæsitās & ambigis, cur igitur tuo Principi suades *urere & secare*? An ne ipse hæc scribēs ista tempora observasti? non inspexisti? Nec percepisti quantam multitudinem Hæreticorum, hæc fructuosa Messis, ex sanguinariâ semente nostrorum postremorum Principum suo vere factâ, protulerit?

An non vociferantur Pontifex, Hispanicæ Inquisitionis illud propudium, Minoritæ, Iesuitæ ad Regem: *aciè vincendi sunt*, instructo exercitu, hoc est, summâ vi debellandi, urendi demergendi, & funditus extirpandi? Quis illud

illud non sentit?

Antea non licuit Imperatori Carolo, neque filio, connivere, aut tempora inspicere, quibus non nihil parerent, utpote infernali ardore stimulantibus & urgentibus Pontificibus: quanto satius tamen tum ipsis, tum regionibus fuisset, si pium illud Gamalielis consilium fuissent secuti? Nonne sanctum illud ac tutius fuit? Cui etiam ipsi impii Pharisei sunt obsequutur: nempe, *si ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur: si verò ex Deo est, non poteritis dissolvere eos, ne forte & Deo repugnare inveniamini.* Act. 5. 38.

Et tu Lipsi, nullâ habitâ ratione horum omnium pergis exclamitare, *ure, seca.* Atque hâc ambigere videris, an ne tuus Princeps, non hodie, sed interdum (ut ipsemet annotas) tempora inspiciet, quasi nunc nō sint illa tempora, sed tempus *urendi & secandi*, ut antea locutus es, nullâ mentione factâ inspiciendi tempora.

Et si verò tempus inspiciat, quo fine hoc fiet? ut subditorum errores condonet & obliviscatur? Nullo modo. Quorsum igitur? ut postmodum melius rependat, populumque e medio tollat arte Machiavellana. Hâc technâ usus est atrocissimè sanguinarius pariter ac perjurus Dux Albanus, quemadmodum evidenter scriptis publicis declararunt Ordines his verbis.

Ita ut clarum manifestumq; sit illum in animo habere, nec promissa, neque stipulationes vel jura-

*mentorū fœdera servare: nisi fortè exiguo pro tē-
pore, quò melius alios inescaret. Epistola ad Regē.
Anno. 83. f. 46.*

Id experti satis animadverterunt Illustres
Ordines, antea quoque ab ipsâ Duce Parmæ,
nec nō ab ipso Duce Albano fuisse factitatum
(Ideoq. his apud illos nihil erat fidei reliquū)
ac porro etiam non secus egisse Dom. Ioan.
Austr. qui in verba Pacificationis Gandensis
jurarat, de industriâ volens esse juramenti ob-
servans, donec aliter sibi commodum & oportu-
num esset. Responsi. ad exiguum libellum
D. Ioannis f. 13. Quid verò lucri ex huiusmo-
di fœdifrago perjurio existit: Fidei vel cōfiden-
tię dispendium: quā semel amissā, quid restat
aliud quàm infinitum bellum, aut quod alteri
alteros internecone debebunt.

J. Lipsius.

Etan non potius sit omittere a-
dulta & prævalida vitia, quàm il-
lud assequi, ut palàm fiat quibus
flagitiis impares simus. 4. 3. §.

13.

Hoc vulgò usu venit, pōst non posse, qui
noluerunt antea: Imperator in Germaniā, Rex
quoque hic primū recusarunt uti clementi
æquitatē: ut subjectos veritate potius institu-
endos curarent, quàm vi: quo effecerunt, ut
ille in Germaniā, & hic in Belgiā, cum id po-
tissimum molirentur, ipsos subditos summā
vi

vi compellere non potuerint.

Hominum animus sic est naturâ libertatis cupidus, ut iis videatur præcipi, quod tamen vetatur. Id liquet præcipuè in gubernatione Tyrannorum. suam enim quærunt voluptatem ex ærumnis subjectorû. Hoc illis bonum videtur, nempe, pro arbitrio imperare. Ceterûm populo malum est, nimirum miseranda servitus.

Quod subjecti animadvertentes suspecta habent iussa Tyrannorum, neque aliud ea censent, quàm ejus aversionem quod sibi bonû sit. Hinc fit ut maximè appetant, quod sibi vident in primis veritum esse. Siquidem tum putatur id aliquid esse boni in usum populi, Tyranno verò malum: qui assuevit suum cavere damnum, cum aversione utilitatis populi.

In quo autem id luculentius conspici potuit quàm in ipsis edictis prohibitorum librorû? Iam ante interdictionem satis nota erat, per Erasmi & Luteri scripta, lucrosa illa Pontificum impostura, quam exercebant suis Missis pro defunctis, Purgatorio, Indulgentiis &c. Hujus popularis detrimenti notitia lippis & tonsoribus innotuit: Tyrannus non fore hoc ex ré suâ cognovit: atque suum commodum cum populi incommodo quæritans, damnavit vi Principum & capitali pœnâ illorum librorum utilem lectionem, qui retegerent ipsam fraudem.

Ibi austera interdicta non aliter auxere le-

N 3

gentium

gentium aviditatem, quàm si lectio eorum librorum eis mandata fuisset: quo diligentius, cum summo Papæ detrimento, suis commodis tum facultatum, tum animorum, magis ac magis consulerent, per notitiam scilicet illius mendicabuli dolosarum mercium. Typographia multipliciter excrevit, librorum numerus infinitus, cumulatè emit illos populus, ac lectioni certatim se dedunt homines, non secus quàm præmio proposito, pœnarum prorsus obliti, quas Edicta minabantur.

Frequentiores ferè ibi transgressionès, ubi plurimè leges: ad eundem modum, ibi potissimum postremâ lasciviâ famigerabiles, & violatæ puellæ deprehenduntur, ubi illarum maxima cura. Itaque etiam multiplices præcipuè excreverunt in hâc Belgiâ Sectæ, quum laboratum sit, in primis cruentis Placitis asperimè eas imminuere & opprimere.

Quare persecutiones istæ crudeles Christianos semper ferventius accenderunt, ac proinde præcipuos martyres effecerunt: ubi contra earum intervallo, zelus ipse hominum etiam remissior factus est: atque libero usu religionis passim permissio, perpetuò fervens illa æmulatio ultrò deferbuit, desuit, ac cessavit.

Quamobrem si unquam tempus fuit *omittendi adulta & prevalida viria*, nunc sanè est, in tantâ tum multitudine, tum magnitudine errorum. Nec te, O Lipsi, istud later: id lacrimabundus deploras: exstuat hoc incendium, per

per meliorem Europæ partem: nihilominus
tamen videris tuarū tempestatum ventorumq̃
furentium flatibus flammās augendo (hoc est,
tuo renovato persecutionis cōsilio; *urendo &
secando*) incendium restinguere? Age quæso,
quæ sapientia, quæ ratio, quæ experientia te
docuit, flammās incendium, oleum ignem,
sulphur ardorem extingui & obruere?

Omittere dico, in tempus. in *I. Lipsius?*
morbis nihil est magis periculo- *Calidino ceter.*
sum, quàm immatura medi-
cina. 4. 3. §. 14.

Cū tibi in situlā deesset aqua refrigeratoria,
non debebas consumtrices flammās tuæ usti-
onis in hoc Europicum incendium effudisse.

Tuæ incendiarię medicinę queant hanc fer-
vidam & pestilentem febrim sanare? Tua sa-
nitatis potio ad *urendum & secandum*, fidei
caussā, quæ cogi non potest, immatura & exi-
tialis est. Mature nimis, imò nimis serò pa-
ter & filius eā usi sunt, quorum res sese meli-
us haberent si adeò ferina edicta nūquam ten-
tassent.

Numquam enim opportunū est innocentem
sanguinem profundere, Tyranidemque exer-
cere: quando id nullo tempore rectè fieri pos-
sit: neque tale venenum (tale est omne intē-
pestivum medicamen) potest unquam hære-
ticum sanare: adferre autem turbas, bella, &

Provinciarum everſiones . Quod & ipſi Ordines teſtantur , nec non omnes ſui natalis ſolī ſtudioſi , nimirum id edocti verā ratione , ac pertriſti experimento .

Ad urendum impellere , non eſt ferre opem ad reſtinguendum incendium , ſed illud magis magiſque inflammare . Succenſo autem incendio huiusmodi hominum conſilio , tu ſuaſdes ut deſerveſcat , per intervallum ad tempus . Intermiſſio flabellorum perſecutionis , nonnihil refrigeret incendia . Principes tui , urgente neceſſitate , iurati promiſſa dent , ſe commiſſas turbas non punituros : ac porro in perpetuum religionis libertatem permiſſuros , ex voto ipſorum incolarum .

Quid verò hoc juvet ? Quis manifeſtò notis perfidis fidat ? Quis credat perjuros fidem ſervaturos ? Aſopieorum paſtorum mendacia quis pro vero eſt habiturus ? An nō ut fallatur dignus qui ſubinde deprehenſis deceptoribus fidit ? An Populus per Tyrannidem Regis , arrepta arma , Machiavellici Principis fallacibus promiſſis deponet ? ac fraudulentò Tyranno denudata colla , dum ei maturum tempus videretur trucidanda offeret ? Hoc te faller , atque in eo Rex quoq̃ . Hiſpaniarum rē ipſa fallitur . Fræquentia illa perjuria ſuorum Gubernatorum , omnem iuramenti fidem diluit . Vulgò ſatis notum , Hæreticis nullam ſervandam fidem . Pueros quiſquiliis , viros iuramento infatuandos & placandos . Hoc lucri facit mendax

tax& impostor, ut si vel bonâ fide verum dicant, fides illum deficiat.

CAPVT XXIII.

*Abstinerè ab interfectione Hæreticorum san-
ctum, utile ac tutum est, quandoquidem irritan-
tur armis arma. & crudeli sævitia turba magis
accenduntur.*

ET scio medicos, plus inter-
dum quiete, quàm mouen-
do atque agendo proficere. 4. 3.
9. 15.

Quies semper bona, ac nemini nocet, ubi non constat actionem esse bonam. Sed ea agere, quæ bona esse certò non liquet, rarò bonum est, frequenter malum, ac plerumq. cunctis hominibus damnosum. ad istiusmodi incertum opus, occidendi aliquem fidei nomine, quæ vera sit an falsa tuum Principem latet, tuo Principi auctor es. Pari temerario atque pernicioso consilio plerique omnes Tyranni Christianos interfecerunt, quos injustè putarunt esse Hæreticos. Atque adeò arbitantes se obsequium præstare Deo, formidabilem sibi Dei iram accersiverunt.

Deus enim hoc eis non mandavit, immò vetuit. Quiescendo, nihil malè facere potuerunt.
Agen-

Agendo, non bonum, sed nihil aliud quam malum perpetrare. Hic non suades quiescere, sed movere & agere: agere verò actione multò horribilissimam: hoc est, occisionem bonorum & innocentium, quos Deus interfici non vult.

Tyrannicum opus tu planè consulis, quale opus *urendi & secandi* nunc esse sapius manifestò patuit. Tyrannicum opus peragere nunquam non malum est, nec unquam bene agere est. Actio mala morbi causà est. Nonne igitur præstaret ab eâ quiescere, ne de integro tota regio perniciosius agitetur ac perturbetur?

J. Lipsius. Sanè istos ab atrâ bile, Dies plerumque sanat & Quies. 4. 3. §. 6.

Tempus multo sanat.

Istud tuum lepidè & concinnè dictum de quiete inquiete Tyrannidis & effusionis sanguinis, conscientia causà, etiam instar splendidi carbûculi decoriter exornat & summum voluptatis saporem dedit in Castellianis Scriptis, ut quæ semper sibi cõstant in illâ decorâ ac dulci requiè, ab hâc nefariâ & acerbâ coactione conscientiarum & Hæreticorum interfectione.

J. Lipsius. Arma, arma clamant alii. Sed nonne rê vidimus arma armis irritari? 4. 3. §. 17.

Quos alios hic vult Lipsius? Suntne plures alii Iusti Lipsii? qui clamant arma, arma? qui tympano pulsato classicum canūt? qui cū falsis
Pro-

Prophetis praelia sancta reddunt? Mich. 3. 5. non adversus facinorosos & seditiosos, sed contra beneficos Christianos, vel innocuos & inermes palantes homines? quos ille suadet urédos & secandos esse. Item adversus eos quibus ex vero amore & zelo Religio maximè cordi est, sic ut ejus gratiâ corpus & facultates abdicent: clangit depravatis verbis Lactantii: *Religionem summâ vi defendendam*. Estne hæc subdola ad arma exclamatio, intra nostra val-la & præsidia, ad interturbandam quietem, & ad prærogativam & profectum hostium? Nūquam partes validiores undecumque extiterūt. Et adhuc Lipsius consulit Infectationem fidei causâ. Quod omnino quadrat ad exasperandas partes, non ad emendandas. Iustum ne est nos quemquam culpâre ejus, quod ipsi nō minus committimus quàm alii?

Naturâ contumax est huma-7. *Lipsius*
nus animus, & in contrarium at-
que arduum nitens. 4. 3. §. 18.

Non contumax, sed libertatis naturâ avidus (cujus non satis gnarus es) quemadmodum antè a me commemoratum, ideoque necesse non est hîc repetere. Tua naturæ inscitia relucet ex tuo claudicante equo in tuâ *Constantiâ*: At hîc patet tua *Inconstantia*.

Tu iterum iterumque vide, an *I. Lipsius*
ne connivere interdum melius,
quam

intēpestivis remediis delicta accendere. 4. 3. §. 19.

Non absimile quondam fecit quidam incendiarius . cujus seditiosa scripta, rusticos seditiosos fecerant . Is animadvertit jam innotescere, se fuisse commotionis auctorem . Ideoque nolens censerī id esse, quod tamen erat, Principes ferventer impulit ad trucidandos imprudentes rusticos, ab eo in arma concitatos .

Hic antea incendiaria , nunc refrigeratoria adhibere studes . An ne satius fuisset, istud inconcussū & quietum reliquissē, quā id deterius reddere tam intempestivo consilio, ad urendum & secandum?

CAPVT XXIIII.

De quietis erroribus , qui manifesti sunt, quod neglectis in Templo sacris domi quiescunt . Religionis externam vni aut Martyres aut Libertinos plurimos facere.

I. Lipsius SECUNDA quæstio est de his qui in Religione peccant privatim : Ecce labes errorum in meâ mente, sed neminem maculo : quiesco domi & fileo .

Hic

Errones similes vix putandi.

Hic ne talis etiam puniendus? nō videtur. 4. 4. §. 1.

Inutilis aut astuta quæstio. De abditis non iudicat Ecclesia. Cæcum quoque & temerarium foret iudiciū citra omnem causæ cognitionem ac certitudinem. Potestne iudicatio dubia esse iusta? Laboramus ne incertitudine, dum sciri non potest, an is qui ita fileat, erret?

Nequaquam ita desipere Lipsium arbitror, latet hic quid sub herbarum flosculis. Deliberaturus ne sit, an boni puniendi sint, aut nō? Ignoret ne ipse singulos homines pro bonis haberi, quamdiu de contrario non constet? Cū igitur delictum huiusmodi hominis adversus Religionem nullum appareat, quid opus erat hanc quæstione: an etiam quis bonus, hoc est, insons homo, delicti pœnas dare debeat?

Quis non videat quoque, se talem hominē nondum immunē iudicare supplicii? ut qui, seipsum in margine libri explanando, ait: *Errores simplices vix puniendi*. Itaque vult etiam illos adhuc pœnas dare. At verò quī innotescet illos, dum tacent, errare?

Occulta ergo fraus est in hac quæstione, quæ sub tegumento verborum delitescit: *quiesco domi*, hoc est, linguā nil eloquor, sed meis pedibus. Obmutescente ore, loquuntur pedes: Hoc opus domesticæ quietis, disertè loquitur, me receptam patriam Religionem redarguere, neque veram agnoscere.

Nec

Nec templa nec sacella frequento, a sacro concionibus, publicis monitionibus, cœnâ dominicâ remotus me contineo. An hæc mea loquax actio abditè latere potest? Qui nō a vobis, contra vos. Egōne Deum colo, a talibus abstinendo, *secundum leges patrias, ex ritu veteri, Majorum Institutis, sacris ceremoniisq;* Neutiquam profectò.

An ne Reformati facile animadvertent, si Catholicus ad eorum templa non accesserit? fieri etiam potest ut ipsi Catholici eadē ratione Evangelicos cognoscant, ac velut filum sequendo totum glomum deprehendant? Egemus etiam hâc in rê aliâ Inquisitione, quam observare hujusmodi mutos domi quiescentes? Id multi ex integrioribus Reformatis, Luteranis, & Anabaptistis, rê ipsâ experti sunt, mortis supplicio probaverunt.

Hîc quoque patet, discrimine facto eorum qui in silentio domi desident, quos videtur his suis verbis velle impunitos, se antè non egisse de supplicio maleficorum, seditiosorum, aut aliorum sceleratorum, qui ex legibus politicis pœnas dant: sed duntaxat de iis, qui loquuntur, disputant, malè sentiunt, alios impellunt, & receptam Religionē produnt. Hi sunt quos Lipsius *uri & secari velit sine Clementiâ, tamquàm putrida membra* (si visum superis) de totū corpus Reipub. intereat. Atque ii ex suo jam pronuntiato arbitrio, non minus supplicio digni sunt, quàm sceleratissimus, tumultuosissimus, & im-

& impiissimus Catilina fuerat.

Hoc de jam memoratis Lipsii verbis indubitatâ certitudine pronunciandum est mihi, eâ non aded absconditè comprehendere plenam vim urgentem subditorû conscientias : nimirû eorum qui aliter sentiunt, & corde tam sunt integro, ut firmiter decreverint Christi legi cõformi vitâ respõdere : Atque Deo magis quàm hominibus obedire, adeoque hâc de causâ vitam & facultates omnes periculo exponere.

Hâc Christi lex est, proximum æquè atque seipsum amare: veritatem loqui proximo suo, id aliis facere, quod ab iis nobis fieri volumus. Si quis igitur incolarum veritatis cognitionem habens eam dilucidè eloqui valeat, simulque conspiciat Reformatus aliquem non mali animi hîc terrarum pernicioso errore teneri: non prætermittet quin hujusmodi erronem sui erroris convincat, verum ostendet, atque ita a receptâ patriâ doctrinâ dissuadendo, amicè invitet ad ipsam veritatem.

Neque posset omittere quin etiam id propagam faciat, immò & editis libris, ad Reipub. utilitatem, rem ipsam ob oculos omnium ponendo: quippe quum operapretium sit ea cognosci a quibuslibet: partim in eorû gratiam qui in eodem errore versantur, ut ab eo expediantur: partim aliorum omnium causâ quo sibi ab eodem caveant.

Hîc audiri velim quid ad hæc dicat P. Moray, Dominus Plessiacus Marlinus &c, moder-

nus

dernus Oeconomus Regis Franciæ, in suo Tractatu Ecclesiæ. cap. 10. pag. 240. ex variis aliorum scriptis.

Anathema sit qui blasphemias in Deum audit, nihil contra protestatur, & qui fratrem suum non commonefacit fraudis quâ eum videt decipi.

En ipsum mutum loquentem, abditū peccatorem, jam factum manifestum : publicę religioni in ipsâ Provinciâ receptæ adversantem in quam falsâ doctrina non minus potest quàm in veterem Ecclesiam irrepere.

Ibi quoque conspicis hominem bonæ conscientiæ, veritatis amantem, Christi quę servum, solo beneficii nomine erga Provinciam & Provinciæ incolas lege Lipsii damnatum, remorâ omni clementiâ. Quis Lipsium in eo culpâ eximet atrocitatis, contra eos qui præmio digni sunt, scilicet, fidos Christi ministros?

Itaque Lipsio etiam hoc perpendendum relinquo. Illos qui ita animosè receptæ Religionis obloquuntur, id præstantes magis quę Deo quàm hominibus obtréperantes, certò esse filios flammis destinatos, veros quę martyres Christi: ex nimis calidâ Lipsii lege: qui tales extra omnem controversiam igni adjudicat. In quo magnam injustitiam fieri negari non potest: aut si illam legem pro suo exemplo & re ipsâ nolimus observari: non ad aliud spectabit & subserviet, quàm ad contemptū Magistratus, ejus mandatorum vituperationem meram quę

III.

irritationem.

Alii verò qui veritatis quoque non ignari sunt, unà statuerunt eandem vitâ profiteri, peream tamen nec dum prorsus liberati, neque virile adhuc robur adepti in justâ adultæque ætate Christi, conspicientes ejusmodi rationes quibus proximum vel etiam ipsam Rēpublicam, manifestatione errorum, ac demonstratione veritatis juvare possent: se intricatos deprehendent hâc sævâ lege Lipsii, & in præcipitio proclivi constitutos, ex quo vitæ dispendium faciant, loquendo verum, quod & proximi sui vel ipsius regionis necessitas exigit: aut silendo, quo mortem effugiant, suam commaculent conscientiam.

Quis factum istud aliquo modo defendat a manifesto crimine tyrannidis in conscientias hominum?

Tacere liceat, nulla libertas? *Lipsius,*
minor a Rege petitur. 4. 4. §. 2.

Quid prodest silentium permittere: quum operis locutio respicitur. Quum ex eo, quod aliquis se non adjungat Ecclesiæ, appareat provincialem receptam Religionem ab eo non approbari, & ex eo concluditur eum novitatem invehere, Ecclesiam despicere, turbasque accendere.

Fortassis nec nimis inquiren- *I. L. ipsius*
dus, Nam cui bono? Nemo

O

Rex

Rex perinde animis imperare
potest, ac linguæ.

Mentium Rex Deus est. 4.4.8.3.

Igitur adhuc examinandi atque inquiren-
di, ut loqueris, sed non anxie nimis. Tu ipse
interrogas, cui bono? Sic sanè. nam eorum
sensum probè colligere est ex eo quòd domi
maneant non invisentes templa. Ceterum a-
liorum mentem, qui silentes aliorum more
templa frequentant, nemo illis invitis noscere
potest. Hujusmodi etiam in Hispaniâ tuti fue-
runt sub ipsâ Inquisitione. Hi enim tuis legi-
bus hypocrita vel Libertini efficiuntur. Qua-
re simulare magis abhorreant verbis quàm
factis, & fingere se consentire Religioni, quam
tamen falsam esse in animo credunt.

Ibi Rex imperium non habet: nam solus
Deus, non homo mentium Rex est, ut hîc i-
pse fateris. Itaque oblitus es tui, qui in ca-
pite hujus causæ, tuo Principi, in gubernati-
one & curâ Sacrorum etiam jus & auctorita-
tem dedisti: ubi in regno spirituali, huma-
num regem cælesti Regi consociasti, qui con-
fortes essent gubernationis & curationis: &
id malè.

CAPVT XXV.

*Religionis vim simulatores ac impios efficere; in-
tellectum autem per coercitionem non mutari.*

ITAQUE

ITAQVE terrore illo, hoc
 saltē efficies, ut vultu, qui ma-
 ximè servit, assentiatur. .4. 4. §. 4.
 Numquam corde. 4. 4. §. 5.

Antea, cap. 7. Lipsius differens de cultu di-
 vino secundum patrias leges, suo Principi
 mandavit efficere, ut etiam alii Deum colant,
 legesque observent: & coercere eos, qui ali-
 quid innovant, aut quid adversum cōmittant,
 pœnâ ustionis & sectionis. Hic verò agnoscit
 illum numquam id posse efficere, ut fiat, cor-
 de nimirum. Nam qui id non ex animo faci-
 unt, personati sunt Dei servi, etiam Religio-
 ne patriâ prorsus verâ & integrâ, neque aliud
 sunt quàm hypocritę, malę conscientię, vel nul-
 lius Religionis. Quis nunc sanus dicat, Princi-
 pis externū regnū bene constitutum efficien-
 do multitudinem talium vel sceleratorum vel
 impiorum? Quis intelligat hanc ejus institutio-
 nem sapientem esse instructionem? Quis non
 æstimet inutile & inane opus esse, quod suo
 Principi præcipit vel consulit, ut moliatur im-
 possible?

*Nihil debet esse tam liberum quàm fides &
 Religio, ad quam nemo potest adigi, utpote quæ
 sit opus divinum in Spiritu sancto: tantum abest,
 ut humana vis ullo modo eam possit efficere aut ex-
 primere. Huic illud vulgatum, quo & Augustinus
 usus est, ad fidem nemo nec debet nec potest*

cogi: ad hac miseri cecig, , quàm vani & irriti sint illorum conatus, non vident. Quantumvis enim sive precipiunt, sive insaniunt, non tamen ultra cogere possunt mortales, quàm ut eos ore manûve sequantur. Cor enim nequeunt impellere, etiam si rumpantur. Act. pac. Col. fol. 138.

T. Lipsius Numquam corde, quis enim imponat mihi necessitatem, vel credendi quod nolim, vel quod velim non credendi? 4. 4. §. 5.

Nemo. Audi quid amplius, neque Deus ipse hoc cuiquam facit. Hominum nullus in terris hoc potest: etiam omnium hominum vires in unum collectæ, id nequaquam efficient. Porro quis aliquâ ratione mihi persuadeat, Lipsium hâc larvatâ mitigatione crudelium legum, aliud profecisse: quàm quod demonstrarit inconstantiam sui calami, modò affirmando, modò negando unam eandemq. rem: simul & imprudentiam suæ mentis, eò quod mandat suo Principi ea, quæ omnino præstare nequit, & omnino pernitiola sunt, quæ non speratos, sed quos vehementer timebant fructus proferunt. Nónne id antea ita clarum extitit? En, Lipsius hic oleum & operam perdens, præcepit ut idem incassum Principes facerent.

Perpicuè palàm est, peccatum esse, quidquid ex fidé non est. Rom. 14. 13. Sine quâ Deo
nemo

nemo placere potest. Hebr. 11. 6. Quod nō placere, displicere est.

Quisquis igitur fidem, quod Dei donum est, non habet, Ephes. 2. 8. et a Principe compellitur leges patrias, majorum instituta, ritus veteres &c observare, aut ignis supplicii subire, & sic peccare Deoq. ipso displicere cogitur.

Hoc impium consilium, aptum ad opplen- das regiones impiorum multitudine, suggessit quidam impius Mæcenas impio Cæsari (sic utrumq. appellat Lipsius) quod Lipsius pro pio commendat: pia ne hæc commendatio esse possit, a pio Lipsio? Cui quietis non nihil concedens lubet mihi hîc proponere pium consi- lium hâc in rê datum, a pio quodam Reformato, quod sic habet:

Illud profecto, quin omni prorsus careat ratio- ne, assequi unquâ potui: quod qui falsum quid im- piumque docuisse videatur, ut palinodiam canat a- digendum putent, propositâ (si faciat) impunitate. quorsum id quæso? Quæ utilitas fuerit: si declinâ- di supplicii causâ reluctante conscientia suam hæ- reticus retractaverit sententiam? Illud unum præ- texi potest: quod qui eodem tenemur errore, ac for- tē latent: ejus exemplo idem facturi cum animis suis videantur: erroremque abjecturi, quinetiam aliis alii ut idem faciant auctores futuri.

Levissime verò impressam eam persuasionem esse oporteat, quæ tam facile evelli possit. Quid? nulla ne subeat suspicio, vitandi supplicii causâ, non ex animo factam retractationem? non huic po-

tius ad invidiam accesserit plurimum: si videatur
Magistratus non corpus tantum occidere, sed et-
iam in animi perniciem machinari? Itane autem
inermes ad debellandos errores sumus: ut ponendū
nobis sit in mendacio, in fictis prae metu retractatio-
nibus praesidium? Sed dicat aliquis: Minimè ve-
rò hoc agimus: ut qualemcumq; extorqueamus pa-
linodiam: sed ut haereticus errorem non tam ore quā
etiam corde agnoscat. Praclare id quidem: si modò
impetrare possis. Verum quid sibi volunt hīc sive
mina, sive blandimenta? Nam haec quidem ad ex-
pugnandam voluntatem valere aliquid possint, sed
cum intellectu res est. Ille neque minis neque blā-
dimentis mutatur. Efficere haec non possunt, ut
quod verum antea videbatur: postea videatur fal-
sum: ne si mutare quidem sententiam vehementer
cupiat. O facile promptumque ad levandam ho-
mini agitudinum partem maximam in vitā reme-
dium: O brevem etiam Philosophiam: si quidquid
timuerit homo eventurum mali, credere possit (si
modò velit) non eventurum: quidquid eum malè
habeat, propterea quod videatur malum (cum per-
sape ne insit quidem rē verā mali quidquā) persua-
dere sibi possit, quum vult, non esse malum. Verū
experientia horum quidquā fieri negat posse. Quid
si non potest haereticus, ne si velit quidem errorem,
nisi cogat ratio, abjicere: quid estis misero ut men-
tiatur, Denique in eo magis ac magis offendat, mo-
lesti? Negari profectò non potest: quin Satana hoc
fuerit inventum, quo suppliciorum metu Dei ser-
vas renuntiare Christo cogeret. Iacobus Acon-

tius

CAPVT. XXVI.

*Ut Religiosè vivatur, tortoribus ac vi frustrà
quis abutitur. De panarum discrimine. Homines
commodius duci quàm compelli. Lenitatem hâc in
parte optimam.*

Nihil tam voluntarium, quâ
Religio, in quâ si animus
aversus est, jam sublata, jâ nulla
est. 4. 4. §. 6.

I. Lipsius.

Hic Lipsius ex ipso Lactantio scribit ipsam
& notissimam veritatem. Nam *fictiones ea res
inducit, & purpurea tua cultores aliquot efficies, nō
Dei.* 4. 4. §. 7.

Aliter antè loquebatur Lipsius, Principi suo
mandans, *efficere ut & alii divinum nūmen co-
lant juxta leges patrias.* 4. 2. §. 10. Hoc enim
aliud efficere nequit, quàm ex imbecillis piis,
tetros hypocritas, fictos simulatores, peccato-
res impios: hoc ne homines emendet, regio-
nibus conducatur, Dei regnum adaugeat? Nul-
li simpliciter candidi, sed versuti simulatores,
docent alios fictè simulare.

Bene olim Rex Theodoricus:
Religionem imperare non pos-
sumus

sumus quia nemo cogitur ut credat invitus. 4. 4. §. 8.

Istud jam quoque dictum, aliis tamen verbis: nihilominus est ipsa veritas, quæ quidem plus æquo potest silentio opprimi, nunquam satis prædicari. Vtinam antea huic nihil cōtradixisset nemo fuisset offensus falsâ suâ scripione: neuter in hanc molestiam devenisset.

I. Lipsius

Quanto mitior & tutior via altera, docendi ac ducendi? fides suadenda, non imperanda. 4. 4. §. 9.

Æquè ac alia via crudelior & periculosior est quam antea ostendisti: quam & ego ibi talem redargui contra tua scripta ibidem, hanc verò nunc hic judicatam a te viam, Ordines cum omnibus verè Evangelicis contra tua superiora dicta, censent esse veram. Si verò quis dicat te illic agere de turbatoribus, qui propagam, hinc de erroneis silentibus, qui secretò delinquant in receptam Religionem, ideoque hic aliter de istis agitur quàm de illis antea actum sit: respondebo, hoc prorsum esse vanum, & frustraneum, tantisper Lipsius indubitatum reddat, cunctos peccantes in receptam religionem alicujus provinciæ (nō in leges politicas, consilio aut re) a Magistratu puniendos esse, non minus in re minore quàm majore
Quod

Quod Lipsius nec dum facere instituit, & planè factu impossibile est, nisi etiam omnes veros Martyres tam novos quàm veteres, imò Apostolos, ac Christum ipsum puniendos turbatores efficiat. Nam hi omnes in Provincialem Religionem deliquerunt, ut fert Lipsii sententia.

Si istud asserere non audeat, neque demonstrare valeat, omnes eos peccare ac delinquere, qui adversus receptam Provinciae Religionem quid docent: dissolvitur ejus ónis pœna *urendi & secandi*, nec non omne aliud supplicium, quod mitius constituat. Siquidem nullo existente maleficio, nullus esse potest pœnæ locus, parvæ nec magnæ.

Sed enim vel hoc cõcesso, Magistratum debere supplicium sumere de iis omnibus, qui contra receptam Religionem malè agunt, non tamen pœna justa fuerit, nisi primùm probatum sit, ipsius Provinciae receptam Religionem esse veram. quæ etiam falsa esse potest. Nec hic demonstratione opus est. Potestne is dici malefacere, qui contra adulterinam Religionem docet?

Si nos reducere non vult Lipsius, ad trucidanda vera Christi membra, & ingenuos veritatis testes: necesse sit híc ante omnia certò notam esse ipsam veritatem.

Si Lipsius tam tutam viam judicare queat, ut a nobis procul facessat omne dubium, id tamen ex animo optandum foret, quàm incredibile

O S - dibile

abile videtur, in ejus esse facultate positum; ubi nunc pœnarum discrimina, quæ hic obtinentur, dum concidit hic pœna etiam ipsorum, quos dicebas manifestò peccare in ipsam Religionem?

Quandoquidem ingentes ac publici malefactores, ut eos nominas, vel turbones propter delicti incertitudinem, nec parvo nec magno supplicio legitimè affici possunt, neque parvum opinabile tantum delictum, aliquo modo puniendum sit, ubi maximum bono jure punire non licet: sequitur nec in abdita nec in manifesta animadvertendum esse. Quodnam discrimen in pœnis effingi potest, ubi nulla est pœna, nec jure existere potest?

7. Lipsius. Ingenia nostra, ut nobiles & generosi equi, melius facili fræno reguntur. 4. 4. §. 10.

Hæc rursus repetita tautologia est. Equi aut muli frænandi aut capistro cohibendi sunt, homines alliciendi: nam illi delectu carent, hi liberi sunt arbitrii. Homines regunt equos & mulos compellendo: veritas verò ducit voluntarios homines. Ita ipsamet veritas, dū conspiceret se a multis deferi, loquebatur reliquo pusillo gregi: vultis ne & vos abire? Ioan. 6. 67.

Igitur quum (ut ipse loqueris) homines melius facili fræno reguntur: qui sit ut tam durum lupatum tuo Principi in manus tradas? An non est asperum lupatum *irere & secare?*
Num

Num huiusmodi erronei, homines esse delinunt, quia errant? Quid tum de te fiet, qui (ut dicis) errare debes?

Europam hanc cogitatione *7. Lipsius*
peragra, videbis acerbis istis iudiciis vastari magis Civitates, quã *Rigor nocuit & nocebit*
corrigi. 4. 4. §. II.

Ego peragrando attentis sensibus hæc tua scripta, video illa priora plus quàm atrocia magis congruere ad exacerbandos incolas, quàm hæc subsequenda (quæ miriora videntur) ad corrigendos. Quis, nisi plenè institutus, suspicetur, multo minus credat, tam amara & dulcia verba ex eodem manare ore?

Ita profectò est. Tolluntur hæc *7. Lipsius*
talìa quæ sensibus insident, docendo magis quàm jubendo, monendo quàm minando.

4. 4. §. 12.

Ita profectò est. Sic sentiunt Ordines, sic optimi & plurimi Provinciales, immò & integriores Reformati.

In fidibus si quid discrepat, non *7. Lipsius*
abrupis per iracundiam, sed *Emenda potius quàm tolle.*
paulatim reducis ad cōcentum: in

in fidē cur non idem fit? & peccata sic compescis, ut sint quos peccasse pœniteat? 4.4. §. 13.

Cur non castaliā illā & ter dulcissuā melodiā complebas aures nostras in præcedentibus? Quorsum mæstum hoc ac luctificum melos, feralis hæc nānia, ac flammivomens canticum primas tenuit: quando cantilenam tuam dulciter adeo ac jucundē finire voluisti? An quia postremorum altior memoria? acutarum graviumque voces sonorumque varietates in fine audiuntur. Quæso quā equabilem cōcentum suavia hæc extrema habent cum canticis tam insolenti ac odioso capite? ibi crudeliter satis clementiam omnem tollis: hīc commiserationem doces, ad emendandos magis quā tollendos homines.

Veritas manet veritas, sive ea antē sive pōst pronuntiatur. Ego accipio hoc dictum pro vero, etsi alibi, ut facit, is diversum dicat. Verū quis scit, an eum tandem sui primi dicti pœnituisse potuerit?

Atque hi tales sæpe meliores.
f. Lipsius Multo firmior est fides, quā reponit pœnitentia.
*Pœnientes
 sū boni.*

Id apparuit in Petro, Paulo, Augustino, & Lactantio, quos hic nonnumquam citas. Ceterū quis unquam nominatim vel unum adducat

ducat peccatorem vel erronem, qui gladio & igne institutus, verè in integrum sit restitutus? Qui ita a Lictore edoctus, alios porro suis scriptis tam fructuosè peccatorum & errorum præmonere potuerit?

Quod o benigne & miserator *I. Lipsius*
Deus (nam voto & suspirio locum hunc claudio) da nobis & effice, ut multitudinis credentium sit cor unum & animus unus. 4. 4. §. 15.

Amen, Amen. Effice quoque o clemens Deus ut nos qui tuis præceptis parere promissimus, id præstemus, quod obligati non præstitimus. Atq. etiam ut I. I. ipsius tuo commiserationis mandato obstrictus, qui tamen rigidus inclementibus suis scriptis, tam manifestò quàm seriò Principes irritarit ut nullus sit clementiæ locus, neque quidquam conservis suis condonent, Matth. 21. 29. Effice, inquam, ut is quoque voto & suspirio clamet: remitte nobis delicta nostra & errores, quemadmodum & nos aliis remittimus, Matth. 6. 12. Effice o miserator Deus, effice ut omnes respicientes ac pœnitentes homines, hujus tuæ clementiæ consortes evadant, ut ex animo agnoscamus, quantum nobis condonaris, Luc. 7. 42. 43. tuam benignitatem plurimùm amantes quosvis

vis quoque homines tuo nomine amemus; quo & invidiosa discordia propulsetur, & amabilis pax infixæ hæreat nostris cordibus & animis: quo simul omnes unū tecum in Christo & per Christum, Iohan. 17. 21. piā tranquillitate sint, ad tui nominis honorem, ac nostram perennem salutem, Amen.

BREVIS EPILOGVS

cum seriâ exhortatione ad ipsos
Imperatores, Principes & ho-
mines cujuscumque status, au-
gustioris & inferioris fortis,

EVIDENTER hætenus common-
stratum, & verè comprobatū est, quàm
fit res periculosa & anceps ipsis Regio-
nibus & populis, si cæcos se a cæcis ducibus du-
ci permittant. Illum necesse est errare, qui vi-
am in quam alios deducat ignorat, immò qui
Magistratum præcipiendo impellit, ut notas in-
eat labyrinthos patriarum legum, Majorum
Institutorū, Sacrorum, & Ceremoniarum, bo-
norumque veterum rituum, nullā commōstra-
tione alibi factā ne verbo quidem ad Evangeli-
cā veritatem. Quin has erroris vias mandat
retinendas pœnā ignis & gladii, simul & capi-
tali supplicio vetat omnem innovationē, etiam
si sit

si sit ex malo deteriore in novum melius: quia quondam ab antiquis (ut ipse inquit) in omnibus tam bene prospectum sit, ut nihil renovari queat, quod non in pejus mutetur. Quâ ratione palam urendos damnat, non solum passim omnes Evangelicos, sed etiam satis nominatim universos Reformatos, potissimum in Franciâ, Angliâ, Scotiâ, Daniâ, & in ipsâ Belgiâ. ut qui sic in Lipsii leges peccantes, Religionem deformarunt non reformarunt. quo pacto apertè culpantur, & maximè Ordines harum Provinciarum, quippe qui hujusmodi innovationem tueantur & conservent, velut tumultuosos, rebelles, ac capitales hostes Regis Hispaniarum: Cujus causam hoc pacto justam, Ordinum verò malam judicare videtur: idque ad exacerbandos cunctos Romanos Catholicos Principes, adversus cõfederatas Provincias, contra reformatos Principes, Regiones, Civitates in Franciâ. Posset ne aptior via excogitari, quàm jam dicta est, ad corroborandos harum Provinciarum hostes & ad frangendos animos & corda omnium integrè Reformatorum, ac patriæ candidè studiosorum? Hinc velim omnes probos ac providos Magistratus, imprimis harum ditionum concorditer unitarum, seriò commonefactos, ut animadvertant, quales fructus formidandi veniant, ex hac novâ hujus viri Politia, typis Lugduni Batavorum excusâ, ubi hujus regionis Academia existit, in quâ is auctoritate Ordinum, publicis hujus

Provin-

Provinciae sumptibus, ipsam juventutē instituit.

An non suo silentio Ill. Ordines hæc contemplantēs his consentire videbuntur? Quod non leuem pepererit suspicionem multis quidem in Europæ regnis: at nunc præcipuè in ipsâ Galliâ. Nam Lipsius disertè Principibus prohibet duas Religiones in unâ Provinciâ admittere, nisi fortè ad tēpus, alterâ parte adhuc prævalente, quò eandem postea nullo periculo in nihilum redigere queant. Id docet esse convenientius, simulatque tutò & commodè fieri poterit. Atque ut id fiat, nihil difficultatis in eo constituere videtur, nisi academicè. Siquidem sic imposturam Principibus permittit, ut tum favorum Laporū exuvias induant, loco pelliū jam præcedentium blandiloquarū vulpiū. In quo nova Politia Lipsii (si eam per silentium dissimulant Ill. Ordines) nihil aliud in Galliâ, rebus adeò ambiguis, quàm occasionem dederit commonefaciendi Gallos Catholicos, ne unquam pacem ineant cum suo præsentī Rege. Quandoquidem hic liber ex his Reformatis Provinciis prodiens, nemine refragante, magnâ ratione illos suspicari cogit: promissa eis facta de retinendo usu Romanæ Religionis non diutius servanda, quàm dum commoda oportunitas se obtulerit, eundem vi rursus adimendi: quippe cum stultitia sit & discordiæ fons, juxta Lipsii leges, permissio duarum Religionum in unâ Prouinciâ. Vbi videre est exitialem fructum non servati

pro-

promissi, nempe mutuæ fidei interitum, inter-
 necionem alterius partis, aut perpetuum
 bellum: nisi ipse Deus mirum in modum i-
 stud moderetur. Ego hæc meâ operâ, pro
 meo modulo, prodesse studui: neminem
 tamen lædere, ne ipsum quidem Lipsium,
 sive is ejusque fautores hoc credant, sive nō
 credant. Si factum meum ipsis nimis seve-
 rum videbitur, alii nimis indulgens ac mi-
 te judicabunt. Ego non tam ejus rationem
 habui, quam ipsius causssæ, ac ejus immo-
 dicæ existimationis, cui parcere excusando
 nolui reluctante veritate. Ius enim bonū
 patrocinium bonum, ut dicitur, postulat.
 Illam sua Politia injuriâ afficit. Id verum
 scio. Veritatem proloqui eum urere de-
 buit: hanc silentio premere, meam consci-
 entiam lædere oportuit. Adversus verita-
 tem nolui ejus amara scripta dulcicula fa-
 cere: insuper nec iis aliquid acerbitatis ad-
 didi, sed simplicē, justam, & nudam veritatē
 dixi, non habens rationem alicujus bonæ
 aut malæ gratiæ. Poterunt etiam, quos
 præ ceteris decet, consultō & cogitatō pro-
 videre, sitne vel maximē necessarium ac uti-
 le his latinis facibus, ad patriæ nostræ incē-
 dium accensis, urnam incendiariam, lati-
 nius scriptam, & refrigeratoriâ aquâ a sum-
 mo plenam ministrare: ad extinguendas qua-
 cuaversum dispersas & in universa regna
 P jactas

factas scintillas . Atque hâc benivolâ nunti-
atione , a me præstitum existimans , quod
fidelissimum quemque Provinciale , qua-
tenus unâ cum suis civibus jurejurando de-
vinctus , facere decet , totam causam & Pro-
vinciarum prosperrimam felicitatem in fir-
missimo Dei Opt. Max. præsidio , atque in
vestrâ summâ prudentiâ repono

Vestræ augustæ Digni-
tatis observantissimus

Theodoricus Coornhertius .

FINIS.

AD

AD LECTOREM

VT pacatiores reddantur qui magis ali-
 cujus personæ existimationē sive au-
 thoritatem, & linguarum peritiā, quā
 ipsam rerum nudā veritatem suspiciunt,
 adjectum est hīc quarti libri Politicorum
 tertium caput controversum, in quo Iustus
 Lipsius mentem suā aperuerat, & postea
 quibusdā amicis ut satisfaceret, qui duri-
 tate sui scripti offensi erant, quaternionem
 typis excusam eis obtrusit, quā eis testatum
 faceret se ita sentire, & non tam truculentē
 atque ejus editum scriptum continet, cujus
 hoc modo scribendi amici ejus Catholici in
 vicinis Provinciis (quibus mens ejus nimis
 mitis ac lenis videbatur) ansam dederant.
 Magnam mutationem & incōstantiam Le-
 ctor hic reperiet & quod ille, qui I. Lipsii au-
 thoritati nimium tribuere velit, facile ab ali-
 quo Episcopo vel Sacrifico (qui fortē mutati-
 onis illi auctor fuit) falli posset. Nam firma
 illa sententia in Politicis de *una Religione in*
uno Regno teneri, & alia nōnulla ut infirma
 & nocua a Lipsio ascripta nō erant, sed alia
 iis ex diametro repugnantia, scilicet : *Cum*
divinitas diversas patiatur esse, nos unā no an-
demus imponere. Itē : *Qui seditiosē aut turbidē*
agit

agit cōtra receptam &c. & alia mitia quæ Magistratus multo sanctius & tutius sequatur.

CAPVT III.

Defensionis modus præscriptus Vindictâ Principis ad publicos modo turbatores (nostro quidem iudicio) extendi : nec eos semper, si periculosa medicina sit, Tempora spectâda, & exspectanda.

I.

SED defendendi tamen cum iudicio quia nequid impetus hîc te abripiat aut calor, magnus mihi metus. Legi apud quempiam; *Modum tenere in eo diffi-*

Temperandus in religione calor.

cile est, quod bonum (magis, quod pium) esse credideris. Atqui tēpora incidunt, vt necessariò modus & temperies quædam à Prudentiâ sumenda sint; nisi omnia & omnes consultò perdis. Heu, quàm invitus huc descendò! Scio enim cum Platone, quàm

Sen. in Epist.

Calumniis hac obnoxia apud plebes quæ.

ἐνδοξα τὰ θεῶν πρὸς τοὺς πολλούς; sed res me cogit, & magis hoc æuū; quod nego me sine lacrimis intueri. Europa quò recidisti? Colliduntur inter se Christianæ reip. capita: & milleni aliquot homines

in Europa.

Per quem Europa male ardet.

ferro, igne, aquis, perierunt & pereunt per speciem Pietatis. Quis ille ferreus, qui nō misereatur & mitescat? certè ego. adiutū misc-

D
P
C
I
L
C
H
T
A
A
X
L
E

te ibo magna parens, & aquam pro viri-
li infūdā in sacram hanc flammam. Du-
pliciter in Religionem peccari video: Pu-
blicè aut Privatum. Publicè: QVI ET IPSE
MALE DE DEO RECEPTISQVE SACRIS SENTI-
VNT, ET AD SENTIENDVM ALIOS, PER TVR-
BAS IMPELLVNT. Privatum, QVI PARITER
MALE AVT ALITER SENTIVNT, SED SIBI. De
primis ita censeo:

Discrimen in
peccatis
pœnis.

II.

Cyprian.
De vitil.
Pœnit.

Puniantur à te, ne tu pro illis puniaris.

Publici turba-
tores puni-
endi.

III.

Cic. Phil.
IX.

*Quisquis seditiosè aut turbidè agit, vte
seca: vt membrorum potius al. quod, quam totū
corpus intereat.*

IIII.

L. IIII.
Cod. de
Hæret.

*Clementiæ non hic locus. Nam quod
in religionem diuinam committitur, in omnium
fertur iniuriam.*

V.

Tac. III.
Annal.

*Excipio tamen, si tempora eiusmodi
sunt, vt subita coërcitio plus damni in temp.
ferat.*

Nisi tempora
ra plane ve-
rant

VI.

Cic. ad
Att. lib.
XII. pist.
L.

*Temporibus enim parère omnes politici
præcipiunt.*

VII.

Sen. in
Epist.

*Nōne ea interueniunt? vel nostram vi-
de: quo fatalis ista est ingeniorum rabies an
scabies, vt disputare oñes malint, quàm viuere.*

Id est, copia
peccantium.

P ;

Acule-

VIII.

Aculeones vbiq. & Curiones: qui (quod Plato in
obiectum olim Socrati) περιερχόμενοι
ζητούντες τὰ τεύχεα γὰρ, καὶ τὰ ἐσθράνια
satagunt inquirentes, & qua subter terram
sunt, & qua super calum.

IX.

Periculose
enim coër-
ceat.

Horum quanta multitudo? Ut rei agi possint, acie vincendi sunt. Tac. I II Annal.

X.

Nisi toleras eos, vix tollis. Quomodo enim? Armis? at sæpe vidimus arma armis irritari. Plin. Pa- neg.

XI.

Naturâ contumax est humanus animus, & in contrarium atque arduum nitens. Sen. I. De Clein.

XII.

Parum hoc nesci tentes. Quàm indecorû autê Principi adrectare quod non obtineat? Tac. I II Annal.

XIII.

Vide igitur num omittiere potius sit adulta & prævalida vitia, quàm hoc adsequi, ut palam fiat quibus flagitiis impar sis. Ibidem.

XIII.

Differrî tua-
tius.

Omittere dico, in tempus. In morbis scilicet nihil est magis periculosum, quàm immatura medicina.

XV.

Et dietâ uti
nō chirurgiâ.

Et sanè istos ab atrâ bile, Dies plerumque Medicorû scitum.

XVI.

XVI.

Theodas-
hodo, re, expressum scitum: *Cum diuinitas diuer-*
apud Cas-*fas religiones esse patiatur, nos unam non aude-*
siod, lib. x. *mus imponere.*
ep. x x v l.

CAPVT IV.

*Non inquirendum anxie Principi in singulos,
& quietos: certe non puniendum. Doctore
ius opus, non tortore.*

I.

HÆc Publicè: at Privativam si quis
erret, nego Principis curam hanc
aut censuram. Iuste nego. terre-
na hæc & externa tua sunt: at
Privativam
aliu non las-
cessendi.

II.

Mentium rex deus est.

III.

*Mens, &
in ea fides
libera.*

Quis imponat mihi necessitatem vel creden-
di quod nolim, vel quod velim non credendi?

IIII.

Idem eo-
dem cap.
x x.

Illa in meâ manu. Nihil enim tam vo-
luntarium, quam religio: in qua si animus auct-
sus est, iam sublata, iam nulla est.

*Veram illam
non potes
imponere.*

V.

Ex The-
misti di-
do, apud
Socrat.
Eecl. Hist.
lib. III.
cap. x x l.

*Fac omnia. Purpure tue fortasse cultores
aliquot efficies, non dei.*

VI.

*Simulatam
potes.*

Itaque, si sapias, privatim Pios tuos o-
mnes

nes esse velis : sed velis, non cogas . *Fides* Bernard.
suadenda est, non imperanda. in Cant.
serm. L x v.

V II.

Nenimis *Feruor* suadet aliud ? sed *feruor* . *Non* Tertull.
hic incalesc est religionis religionem cogere, qua voluntate ad Scap.
suscipi debet, non vi.

VIII.

Deus non requirit coactam confessionem ; Hilar. contra
nec fallendus est, sed promerendus. Auxc.

IX.

Cum exis Inquiris, & vrges ? *Qui nimis emungit*, Proverb.
suo fructu. elicit sanguinem. Salom.

X.

Caue & tempera, in hac quidem parte.
Ingenia nostra, ut nobiles & generosi equi, me- Senec. De
lius facili frano reguntur. Clem. I.

XI.

Europam hanc cogitatione peragra. vi-
Severitas debis iudiciis istis acerbis, vastari magis civi- Salust. ad
tatem parum tates quam corrigi. Cæs.

XII.

Plus indu Ita enim profectò est. Tolluntur hæc Augustin.
etio & do talia quæ sensibus insidunt, docendo magis epist. L x v.
etrima. quam iubendo, monendo quam minando.

XIII.

Corrigendi In fidibus siquid discrepat, non abrum-
homines, nõ pis illicò, sed reducis paullatim ad concen-
pollendi. tum : in Fide cur non idem fit : & Peccata sic idem ad
semper scis, ut sint quos peccasse peniteat ? Afric. Pro-
conf.

XIII.

Pietas

234
Pietas ipsa admonet, *Homines emendandos magis esse, quam perdendos.*

idem J. J. J.
Epist. Rom.

Ex aureâ quâdam Epistolâ illius verè pii Sebast. Castellionis, ad Nicolaum Blasidirensensem scripta 23. Novëb. illius anni, quo Rotnomagum a Regiis duce Antonio Borbonio, Navarra rege expugnatum fuit, hic adjectum, quia ejusdem cum precedēti opere argumēti.

QUOD istic sic passim sevitur in Anabaptistas doleo, & persecutoribus sanam mentem opto, non quodd erroribus faveam Anabaptistarū, sed quodd & ipsi persecutores & erroribus non minus, credo gravibus & sceleribus, laborant gravissimis. Et si neutrum esset & cetera abessent, vel hic error & hoc scelus esset quovis Anabaptistarū errore gravius, quodd homines ob Religionem interficiunt & putent interficiendos. Nam omnino hic persecutionis spiritus alienus est a Christi spiritu, & qui eo impelluntur, cujus sint spiritus nesciunt. Et tu frater cave, per Deum te quæso, cave, ne tu vel imprudens illā te persecutionis societate contamines. Non ego de sententiā tuā loquor quam ab istis persecutionibus abhorre mihi persuasum est,

est, sed de eventu, qui vel invito consequitur tuas cum Anabaptistis disputationes. Audiui enim eos a te in gratiam Principis advocato, refelli: deinde cū refutati, tamen in sententiā perstiterint puniri. Si ita est, mallem te in ipsis Principū erroribus & peccatis castigandis & refellendis occupari, quibus eos scire tu non ignoras, iisque hoc primum omnium persuadeas, non esse homines ob Religionem interficiendos. Ita demum liceret nullo Anabaptistarum, non dicam enim Principum periculo disputare. Nunc dum, Principibus illo errore infectis, refellis Anabaptistas, idque ab ipsis Principibus advocatus, sit ut quos volens refellis, nōdē nolens noceas, neque ipsis Principibus quidquam prosis. Neque enim redduntur tuā profectō, de alicujus erroris disputatione meliores, sed dūtaxat in suo injusto facto (ne quid dicam asperius) confirmatiores. Sanctius esset, Deoque acceptius, tuo periculo Principibus refellendis operam dare, quā ex tuto disputantē miserorum miseriam augere. Neque verò errores refellēdos esse nego, sed sic esse refellendos non judico. Hæc a me benevolē amiceque dici tu nō dubitas. Mover me & illorum miseria & tuum periculum. Scis quid sæpe, me audiente dixeris: *Ne nos inducas in tentationem.* Callidus est Sathan & paulatim trahit quoscumque

115

eumque potest in societatem sanguinis, a
 qua nos ita procul abesse debemus, ut a ve-
 ste abhorreamus sanguine polluta. Deni-
 que & officii nostri quid sit sciamus, sic co-
 gitamus: Quid faceret Iesus si esset hic, &
 statim responsum in animis nostris audie-
 mus. De Galliâ nil nisi meros furores au-
 divimus. Rothomagum captum esse fama
 est, & utrimque cecidisse plurimos, & expu-
 gnata urbe ita esse sevitum in oppidanos, ut
 matres, quod hostium manus evitarent, se
 suosque natos in flumē demergerent. De-
 nique totâ Galliâ nihil miserius cogitari
 potest. Væ auctoribus, væ sanguinariis, &
 Principum instigatoribus. Hi sunt fructus
 doctrinæ de persequendis Hæreticis: Ama-
 runt sanguinem, & sanguinem (o iuste ju-
 dex cœlestis) eis dedisti. Sed finem faciam,
 nam nihil proficio, tantum iustissimum me-
 um dolorem in fidelissimi optimique ami-
 ci sinum effundo. Vale.

FINIS.

Errata sic corrigito.

Pag. 32. Linea secunda precedat primam.

	Pag.	Lin.	Legit
animis	18.	27.	animos.
regno	32.	24.	regnum.
prudentes	37.	2.	imprudentes.
Deo	57.	2.	Dei.
subppuratione	72.	1.	conspirationena
S.	86.	4.	s.
minus	97.	14.	nimis.
subjudicare	97.	10.	subindicare.
defensio	109.	24.	defensionem.
conjunctum	27.	25.	conjunctam.
rejiciendum	27.	26.	rejiciendam.
Princeps	138.	12.	Principes.
pernicioso	162.	10.	perniciosa.
Rectorem	167.	15.	Rectoris.
diluit	200.	28.	diluerunt.
tamen	217.	31.	tam.
Principibus	224.	6.	Principibus.

Reliqua sunt ejusmodi, quæ sine difficultate faciliè corriget Lector non ambiciosus.

ALVENSLEBEN

Ba

152

EPITOME
PROCESSVS
DE OCCIDENDIS

HÆRETICIS, ET VI CON-

SCIENTIIS INFERENDA

IVSTVM
CORVM

1589. EA

ET T

ea

PRO

Erue Eos qui du

Interitum liberare

Si dixeris, Vire

ipse intelligit, & se

homini iuxta oper

Erudim

Typis

